

Leder

Kjære lesere,

Våren er her, og fra himmelen og jorda lyser alle regnbuens farger. Om kapp med vårsol og himmelblått, lysegrønne knopper, blåveis og krokus, lyser årets Kirkemøtevedtak: nå skal par av samme kjønn få lov å gifte seg i kirken! Det var sterkt å være vitne til stemningen på Kirkemøtet. Her var tårer av mange slag, vemod og glede og oppdemmede følelser. På tross av forskjellige meninger om vedtaket, var det likevel som et lettselsens sukk gikk gjennom forsamlingen: nå har vi kommet et skritt videre etter mange års runddans. Men aller sterkest var jubelen og bildet av regnbueflagget som vaiet over alt synlig og usynlig. Det er grunn til å bøye seg i støvet for den tålmodigheten de har vist, de mange som har ventet på å få lov til å gifte seg i kirken. Det er grunn til å gratulere alle dem som har stått på barricadene og insistert på likestilling i kirken. Og, det er grunn til å juble for kjærligheten!

Mens jubelen fortsetter, fortsetter også diskusjonen rundt tradisjonelle familieverdier, kjønnsdiskriminering, likestilling og menneskerettigheter. Selv om det skrives mye om disse temaene i forskjellige fora, kan det hende at kirken egentlig bare har begynt å pirke i et enormt sakskompleks: Hvordan påvirker samfunn og religion vår forståelse av kjønn og kjønnsroller i dag? Hvordan forholder enkeltindivider seg til samfunnets og kirkens forventninger om samliv, familie og roller? Hvordan kan familien forstås på en måte som ivaretar rettighetene til alle familiemedlemmer? Hva gjør vi som kirke når menneskerettigheter og teologiske tolkninger kolliderer?

Da jeg giftet meg, bodde jeg i Sveits. Av en eller annen grunn ble jeg etter det hetende *Monsieur Fagerli* i alle offentlige papirer. Ettersom jeg verken hadde skiftet kjønn eller navn

fikk jeg de fleste offentlige kontorer med på å kalle meg Madame igjen. Men det sveitsiske skattekontoret ga seg aldri, av en eller annen grunn syntes de at hovedskatteyder i en familie burde være Herr, ikke Fru. Da Norge økte foreldrepermisjonen til 12 måneder, diskuterte Sveits om mammapermen skulle økes fra 2 til 3 måneder. Da Norge diskuterte friere ordninger for avtalefestet pensjon, diskuterte Sveits om pensjonsalder for kvinner kunne økes fra 62 til 65 år. En liberal samfunnsøkonomi bygd på konservativ familieøkonomi. I samme periode ble det avdekket at vold forgikk i så mye som 20 % av sveitsiske familier. Dette trygge, vakre landet i Vest-Europa er i følge FN et av verdens beste land å bo i, et land med sterke, kristne tradisjoner. Når politisk og økonomisk forskjellsbehandling, kjønnsbasert undertrykkelse og skjult vold kan skje i Sveits, så skjer det overalt.

I dette nummeret har vi en magasindel som nettopp tar opp store spørsmål knyttet til religion, politikk og familieverdier, og dype spørsmål rundt forståelsen av kjønn, kjønnsroller, samliv og relasjoner:

«Motparten, sett fra de konservative lobbyistene, er feministene som de mener driver fram en politikk som undergraver familien- og som dermed truer menneskets eksistens og våre samfunns stabilitet», skriver Ingrid Vik i magasindelen i dette nummeret. Hun beskriver den internasjonale lobbyvirksomheten i FN-systemet, som påvirkes av en konservativ tverreligiøs kamp for tradisjonelle familieverdier, og som dermed bidrar til å stanse internasjonale vedtak for likestilling. Representanter for trossamfunn er ikke bare representert i denne lobbyvirksomheten, de driver den.

Anne Hege Grung, belyser en helt annen side av den interreligiøse debatten om familie og likestilling: *«Dere i Vesten tror at kvinner som ikke bærer hijab ikke er undertrykt. Når skal dere lære å se virkeligheten bak symbolene og se forbi hijaben?»* Hun peker på viktigheten av å snakke sammen om kjønnsrettferdighet uten å bli fastlåst i forsvarsposisjoner. For å få til det må vi utvide vår kontekstuelle selvforståelse. Det kan vi bare gjøre i samtale med den andre.

Torbjørn Herlof Andersen skriver om overgrepsutsatte menn og viser hvordan tradisjonelle kjønnsroller og forvent-

de kjønnsidealene berører vår egen selvforståelse: *«Mannlighetsidealet eller den maskuline dominans, slik den kommer til uttrykk på dette feltet, kan sies å hvile på en trefoldighet: Menn er ikke offer, menn er seksuelle initiativtakere, og menn er heteroseksuelle.»* Hvor sårbart er ikke mennesket når rolleforventninger og idealer ikke stemmer overens med selvforståelsen? Hvor mye må ikke vår egen selvforståelse skades av å utsettes for vold og misbruk? Torbjørn Herlof Andersen skriver sterkt og sårbart om mannlighet. Han mener vi har mye å hente i Jesu tydelige og menneskelige følelsesliv.

Og Merete Thomassen peker på den vakleворne familiestrukturen som Jesus ble født inn i. Hennes kronikk om sex, singelliv og samliv i kirken ble første gang trykket i Vårt Land, før jul i 2014. Thomassen taler for at diskusjonen om familie og samliv må omfatte mer enn ekteskapet. Det handler om enkeltpersoners liv, feilbarlige menneskelige relasjoner, om kjærlighet og sårbarhet: *«Kjærlighet er nemlig ikke en investering for å oppnå profit».*

I tillegg til magasindelen er det mye godt lesestoff i dette nummeret. Vi har den glede å presentere Harald Frøvoll Torgauten som vinner av fremragende tekstgjennomgang for hele fjoråret. Ellers er det mange gode tekstgjennomganger og bokanmeldelser. Vi håper bladet inspirerer til ettertanke og friskt mot i preken- og gudstjenesteforberedelser. Og vi håper dere fortsetter å feire kjærligheten!

Redaksjonen

Magasin

Kampen om familien

September 2014 i FNs hovedkvarter i New York. Over 40 religiøse ledere fra land over hele verden var til stede; muslimer, buddhister, kristne, hinduer, jøder og bahaier deltok i et møte for å bygge støtte til FNs befolkningsfonds arbeid for kvinners helse og rett til å bestemme over egen kropp. Før dagen var omme, hadde de samme deltakerne blitt enige om et felles sluttdokument; en erklæring som anerkjenner at mange religiøse og tradisjonelle ledere ofte utgjør motkreftene når kvinner og jenters rettigheter og helse skal styrkes, men som også viser at det finnes et tydelig religiøst lederskap for kvinner og minoriteters rettigheter:

“Too many of our communities still suffer the indignities of stigma, discrimination, violence and multiple forms of injustice. When such violations happen in the name of religion, culture or tradition we are aggrieved and hurt, as well as challenged to respond.”

Bakgrunnen for møtet var alvorlig. Siden begynnelsen av 2000-tallet hadde FNs befolkningsfond og andre FN-organer som jobber med utviklingsspørsmål opplevd stadig sterkere motbør på internasjonale arenaer enten det var på konferanser om menneskerettigheter i Genève, på FN-konferanser om kvinnehelse eller på den årlige kvinnekommisjonen i FNs hovedkvarter i New York. De konservative lobbyistene representerte ikke noen majoritet, men over tid hadde de klart å bygge støtte og allianser på tvers av religiøse og regionale skillelinjer. Fram til langt ut på 2000-tallet hadde FNs utviklingspolitikk stort sett beveget seg framover, sett fra et likestillingsperspektiv. Nå var situasjonen mer sammensatt. Eller som en norsk

diplomat formulerte det: "FNs Kvinnekonvensjon fra 1979 ville aldri kunne blitt vedtatt i dag."

Riktignok har kvinnekonvensjonen alltid vært omdiskutert, men vissheten om at det i dag ikke ville være mulig å etablere et så klart og tydelig internasjonalt lovverk viser at rettigheter som en gang er vunnet, kan reverseres.

Amerikansk offensiv

Skal man forstå de konservative motkreftene i FN, kommer man ikke utenom USA. Med unntak av Vatikanstaten som lenge har ført en konservativ og lite kvinnevennlig utenrikspolitikk både i og utenfor FN, utgjør amerikanske lobbyister en viktig kraft for å fremme konservative religiøse verdier – på bekostning av kvinners og homofiles menneskerettigheter. Hvem er disse lobbyistene, og hvordan ble FN en kamparena for akkurat disse gruppene? Og hva slags saker er det de først og fremst er opptatt av?

Det var noen av de spørsmålene vi – et religionshistorisk team (professor Anne Stensvold, Christian Moe og meg selv) ble bedt om å undersøke da Norad ga oss i oppdrag om å gå de konservative lobbyistene nærmere i ettersyn.

Dette var høsten 2012. Året før hadde jeg hatt oppdraget med å lede et UD-prosjekt om religion og utviklingspolitikk på vegne av Osloseret for Fred og Menneskerettigheter. I en samtale med en helserådgiver i Norad, ble jeg gjort oppmerksom på presset mot progressive likestillingsverdier på internasjonale arenaer. Hun beskrev hvordan de religiøse lobbyistene effektivt motarbeidet kvinners rettigheter og reproduktive helse i FN. Forhandlingene av et sluttokument på en kvinnekongress sommeren 2011 var til da en av de vanskeligste de norske diplomatene hadde opplevd, og på kvinnekommisjonen i FNs hovedkvarter i New York i 2012 var det for første gang ikke mulig å få til en omforent slutterklæring. Året etter, i 2013, var temaet for kvinnekommisjonen kampen for vold mot kvinner, en sak man i utgangspunktet skulle tro at alle er i mot. Til tross for det møtte slutterklæringen sterk motstand fra Vatikanstaten og land som Russland, Iran, Malta - kort sagt land som ikke ønsker tydelig ordlyd rundt kvinners menneskerettigheter. Da man omsider kom i mål med en slutter-

klæring, var teksten sterkt redusert. Gro Linstad, generalsekretær for 'Fokus – Forum for kvinner og utviklingsspørsmål' og norsk nasjonalkomiteé for UN Women, fulgte forhandlingene på nært hold, og beskrev dokumentet på følgende måte:

Alle referanser til seksuell orientering og kjønnsidentitet ble strøket, oppstilling av marginaliserte grupper og kobling til interseksjonalitet i forhold til kvinner med funksjonshemninger, kvinner i prostitusjon, eldre, urbefolkning, jenter osv forsvant også ut. Oppstilling av ulike vedtatte konvensjoner som har relevans til kvinner og likestilling og vold mot kvinner ble slettet og kun FNs Kvinnekonvensjon og FNs Barnekonvensjon står igjen².

Behovet for å forstå hvem disse aktørene var og hvordan de lykkes med å bygge støtte og allianser, var med andre ord akutt, sett fra et norsk likestillingsperspektiv. Mange var i beredskap, men det manglet så langt en mer systematisk oversikt over hvem de var, hva som motiverte dem, og hvordan de arbeidet rent strategisk. Med unntak av boka "Born Again. The Christian Rights Globalized" (2006) av den tidligere FN-representanten for den amerikanske presbyterianske kirke, Jennifer S Butler – samt noen nedskrevne observasjoner fra organisasjoner og aktivister - var feltet så langt udokumentert.

I de følgende månedene dukket vi ned i de konservative kristnes politiske univers.

Kort beskrevet kunne vi gjennom arbeidet med rapporten dokumentere følgende: De amerikanske religiøse lobbyene i FN omfattet mer eller mindre løst organiserte konstallasjoner av amerikanske kristenkonserverive nettverk med bakgrunn i evangeliske, katolske og mormonske trossamfunn. I FN fant de sammen på tvers av dype konfesjonelle motsetninger, i en felles kamp mot det som på FN-språket omtales som "seksuell og reproduktiv helse og rettigheter" (SRHR).

Hvert av disse nettverkene består av organisasjoner og institusjoner som henter ideologisk og retorisk skyts fra sine respektive kunnskapsleverandører, først og fremst fra ideologisk motiverte tenketanker, men også forskningsinstitusjoner og kristne universiteter. Motparten, sett fra de konservative lobbyistene, er feministene som de mener driver fram en politikk

som undergraver familien- og som dermed truer menneskets eksistens og våre samfunns stabilitet. Målet er et samfunn tuftet på patriarkalsk, tradisjonell moral bygget på bokstavtro bibellesning; kort sagt gudgitte og universelle familieverdier.

Sakene og argumentene

I FN ser vi hvordan konservative aktivister søker allianser på tvers av tros – og konfesjonsgrenser. Amerikanske kristenkonservervative som tradisjonelt er skeptiske til muslimer, samarbeider gjerne med Iran eller Pakistan hvis det oppfattes som formålstjenlig. I det felles religiøse verdispråket løftes den tradisjonelle familien som samfunnets viktigste grunnstein; en hellig union der kvinner og menn har ulike roller og innflytelse. Familiens overhode er mannen, et ansvar delegert fra Gud som gir ham råderett over kvinner og barn. Det heterofile ekteskapet en gudommelig forening mellom mann og kvinne og deres biologiske avkom. Lover som tillater homofilt ekteskap utfordrer derfor skaperverket og promoterer noe som er avvikende og unormalt. Konsekvensene av en slik politikk er dramatisk sett fra et konservativt religiøst ståsted; den truer sosial orden og moral ved å utfordre naturlige kjønnsroller. Det fører til oppløsning av den tradisjonelle kjernefamilien med alvorlige konsekvenser, ikke minst for barna. Den tradisjonelle heterofile familien er i følge de fleste store religiøse tradisjoner den beste og eneste garantist for å sikre barna trygge, stabile oppvekstvilkår (Vik, Stensvold og Moe: Lobbying for Faith and Family. Religious NGOs at the United Nations. Norad 2013). Men i den amerikanske retorikken er familien er også grunnlaget for vekst og velstand i et samfunn. Det er det som ofte beskrives som en *familiens økologi*. Familieinstitusjonen er grunnlaget for det bærekraftig samfunnet, og forrykkes denne balanse får det alvorlige konsekvenser: Befolkningsunderskudd og aldrende befolkning som igjen fører til økonomisk underskudd og sosial nød. Mangel på arbeidskraft vil tvinge de kristne nasjonene til å importere arbeidskraft fra andre land med andre tradisjoner og verdier, og dermed utvannes også de kristne. tradisjonelle religiøse kjerneverdiene som er selve grunnlaget for demokrati og velstand.

Under overskriften familie finner vi flere av de kristne kjerne-sakene; abort, ekteskapet for mann og kvinne og en tradisjonell kjønnsbalanse, så vel som religionsfrihet for å sikre retten til religiøse friskoler og autonome menigheter. Med unntak av abort, som først og fremst er et kristent anliggende, resonnerer dette med konservative tolkninger i fleste tradisjoner og religioner. Denne rammefortelling omfatter også en dyp kritikk av de liberale sekulære verdiene som langt på vei har definert politikken i land i Europa og USA gjennom de siste tiårene. Familien utgjør den siste og kanskje viktigste skanse mot sekulær dominans og må beskyttes for å sikre at religiøse verdier ikke taper ytterligere terreng. Dette er en kritikk som slår godt i muslimske så vel som tradisjonelle land i Afrika, Asia og Latin-Amerika, og danner grunnlaget for nye slagkraftige allianser mot Vesten i de store internasjonale fora.

Strategier

De religiøse lobbyistene utgjør altså på langt nær noen tallmessig utfordring, men fordi de har jobbet utrettelig og strategisk med å obstruere i relevante FN-møter, og fordi de i økende grad har klart å bygge støtte for sine synspunkt hos en del fattige land og muslimske stater, utgjør de i dag en nøkkelfaktor i motstanden mot SRHR og kvinners menneskerettigheter. De er heller ikke de eneste som kjemper for tradisjonelle familieverdier i FN. En annen markant og sentral konservativ aktør er som nevnt Vatikanstaten som helt siden befolkningskonferansen i 1994 har, med sin unike status som permanent observatør med talerett i FN, brukt sin stemme for å fremme katolske hjertesaker. I Kairo deltok Vatikanet aktivt for å hindre et FN-vedtak om å trappe opp arbeidet med prevensjon og familieplanlegging i utviklingsland. Med på laget fikk de en rekke land, primært katolske og muslimske. Kairokonferansen ga med andre ord dermed støtet til nye utenrikspolitisk allianser bestående av konservative religiøse land og aktører. I dag inkluderer slike allianser høyst ulike grupper og institusjoner fra religiøse frivillige organisasjoner til Vatikanstaten og den mellomstatlige «organisasjon for Islamsk samarbeid». Forskjellige, motsetningsfulle og i gjensidig konflikt på flere områder, men altså med vilje til å inngå i overraskende forbund når

kampen gjelder tradisjonelle familieverdier på bekostning av kvinner og homofiles rettigheter.

I USA har konservative familielobbyer lenge vært med å sette agendaen i den politiske debatten om likestilling og familien – og de har alltid hatt en særlig tilknytning til det republikanske partiet. Særlig hadde de kristenkonservative – det såkalte ”kristne høyre” vært dominerende gjennom 1980-tallet da Ronald Reagan styrte USA fra det Hvite Hus. Den langt mer liberale demokraten Bill Clinton overtok stafettpinnen fra 1993 fram til 2001. Gjennom disse årene tapte de konservative flere viktige skanser, og flere begynte å snuse på muligheten for å fremme sine anliggender på internasjonale arenaer. I utgangspunktet var likevel det konservative engasjementet i FN tuftet på et ønske om å påvirke den innenrikspolitiske situasjonen i USA. Hensikten var ikke minst å beskytte amerikanere mot det de opplevde som en stadig mer utartende overnasjonal organisasjon. Kampen for familien og trosfrihet handlet i utgangspunktet altså om å hindre internasjonal innblanding – og dermed begrensninger på tradisjonelle amerikanske frihetsverdier. Da George W. Bush vant presidentvalget i 2001, fikk familielobbyistene støtte fra øverste politiske hold, og med det fulgte også økonomisk vekst og utvikling av internasjonale programmer for kristenkonservative amerikanske organisasjoner.

Med hjelp fra Bush-administrasjonen (2000-2008), har de kristenkonservative NGOene og lobbyistene gått fra rollen som dissidenter til innflytelsesrike ’insidere’ som kan systemet og forstår betydningen av å ta egne politiske initiativ. I de første årene ble erfaringer nedfelt i manualer som senere ble delt med andre likesinnede organisasjoner, og i løpet av noen år var det en liten armé av fullt utlærte konservative lobbyister som kunne FNs stammespråk og prosedyrer og som visste å navigere i det enorme og komplekse FN-byråkratiet med alle sine nivåer, delegasjoner og statlige representasjoner.

Kampen for familieverdiene er med andre ord en pågående verdikrasj mellom de som sloss for likestilling og de som ønsker en annen utvikling. Den samme verdikampen gjør seg gjeldende på nasjonale politiske arenaer i land som Russland, i Latin-Amerika, Afrika og i Midtøsten og Asia, men i økende

grad også i Europa og selvsagt i USA. Konservative verdistrømninger kom også til uttrykk i det norske politiske ordskiftet under siste Stortingsvalg i 2013. Da stod slaget mellom Arbeiderpartiets «kalde statsfeminisme» versus høyresidens «varme familieverdier» med økt valgfrihet, osv. Mye tyder på at vi vil se mer til dette. FrPs Sylvi Listhaug holdt blant annet en engasjert tale om tradisjonelle familieverdier under den kristenkonserverende verdikonferansen Oslo Symposium i 2015, og har senere gjentatt budskapet ved flere anledninger. Hun er en politiker med nese for folkelige strømninger og en som vet hva som skal til for å hente folkelig støtte til sitt parti.

Tilbake til FN viser møtet med religiøse ledere i regi av befolkningsfondet i FN at liberale og progressive religiøse krefter er i stand til å imøtegå den konservative lobbyismen. Alt for lenge har de ultrakonservative lobbyistene fått dominert verdidebattene i FN, og langt på vei også tatt hevd på familiebegrepet.

I det norske kirkelivet har dragkampen mellom liberale og konservative pågått gjennom generasjoner. Samtidig er det er verdt å merke seg at det også i tradisjonelt konservative kristne miljøer vokser fram tydelige stemmer for likestilling. Ett eksempel er lederen for paraplyorganisasjonen Digni, Jørn Lemvik, som deltar i den norske offisielle delegasjonen til FNs kvinnekommisjon for andre år på rad. Det viser at blokkene ikke er så fastlåste som det ofte gis inntrykk av, og at det går an å bygge sterke og mangfoldige trosbaserte allianser for menneskerettighetene – i Norge og internasjonalt.

Fotnoter:

1: (<http://www.unfpa.org/news/religious-leaders-call-action-sexual-and-reproductive-health-and-reproductive-rights-un#sthash.J6JNjNwr.dpuf>).

2: (Se <http://www.fokuskvinner.no/no/Nyheter/2013/Slutterklaring-ved-tatt-i-FNs-Kvinnekommisjon/>)

Kompleks kamp for rettferdighet

Mange vil si at Den norske kirke har kommet langt når det gjelder likestilling mellom menn og kvinner, og at kirkelige miljøer har kommet gledelig langt i å akseptere at en familie kan være noe annet enn mor, far og barn. Det norske samfunnet har relativt sett løftet kjønnslikestilling og kamp mot diskriminering av LHBT-personer opp som viktige politiske og sosiale verdier. Vi som har vært og er involvert i arbeidet med dette både i kirke og samfunn vet noe om hva dette har kostet av tid, krefter og frustrasjoner. Det er også en bevissthet om at arbeidet må fortsette, både fordi vi ikke fullt ut har nådd våre mål, og fordi vi ikke kan ta disse framskrittene for gitt.

Den nære og den fjerne konteksten har også endret seg. Norge har blitt et mindre homogent land, det har blitt mer flerkulturelt og flerreligiøst. Og vår egen horisont har blitt enda mer pluralistisk enn våre nære omgivelser: Den transnasjonale sosiale mobiliteten har økt, og kommunikasjon på tvers av grenser og kulturer skjer både virtuelt og reelt i et høyere tempo. Dette stiller oss overfor noen utfordringer. Når vi kjemper for kjønnsrettferdighet og et inkluderende familiebegrep, hvem kjemper vi på vegne av, og hvem kjemper vi mot? Jeg vil gjerne formulere noen spørsmål vi trenger å stille oss selv som feminister og rettferdighetsforkjempere.

Verdier i møter

Det første spørsmålet er hvordan vi forvalter verdiene knyttet til kjønnslikestilling, feminisme og LHBT-rettferdighet i tverrkulturelle og tverreligiøse møter. Hva slags forestilling bærer vi

med oss om «de andre»? Ser vi på kontakt og samarbeid som potensielt vanskelig eller truende fordi vi forventer å bli utfordret på tema knyttet til kjønn og familie? Da trenger vi å huske at det er mange erfaringer og virkeligheter vi ikke kjenner godt nok til å vurdere dem utenfra, og vi bør sjekke om vi bruker meninger og holdninger som fungerer identitetspolitisk snarere enn dialogisk. Når vi bruker våre egne verdier og holdninger som den eneste målestokken på hva som er bra nok, hva som er riktig, og ikke minst hva andre bør mene og gjøre, kan vi gå glipp av viktige perspektiver i de menneskelige møtene. Jeg husker en opprivende erfaring fra et 8. marstog i Oslo for noen år siden: det hadde møtt fram en del hijabkledder kvinner på Youngstorget for å delta i toget. En av de fremmøtte aktivistene brukte anledningen til å brenne en hijab til bifall fra en av talerne. Dette førte til at de hijabkledder kvinnene flokket seg sammen og lot være å gå i fellestoget – de laget i stedet sitt eget, improviserte tog. Det som så ut til å være en inkluderende feministisk mønstring ble med ett noe annet: hijaben ble et symbol på kvinneundertrykkelse som ble offentlig tilintetgjort og brent, og det førte til at kvinnene som bar dette klesplagget opplevde at de var uønsket fordi de hadde på seg nettopp dette plagget. Hijab ble gjort til et identitetsmerke fra begge parter, og tolkningen av symbolet stod i veien for samhandling. Jeg husker et hjertesukk fra en libanesisk kvinneaktivist: - Dere i Vesten tror at kvinner som ikke bærer hijab ikke er undertrykt. Når skal dere lære å se virkeligheten bak symbolene og se forbi hijaben?

Vielsespraksis

Det andre spørsmålet er knyttet til kampen for en rettfærdig vielsespraksis for alle i Den norske kirke, inkludert LHBT-personer. Denne kampen får en effekt av å fastholde den religiøse vielsen, i dette tilfellet i Den norske kirke, som en juridisk ekteskapsinngåelse innenfor norsk lov. Men i en bredere sammenheng er nettopp denne sammenkoblingen mellom sekulær og religiøs lov i forbindelse med ekteskapsinngåelse et stort problem, særlig for kvinner. I Midtøsten er det mange land der sekulær ekteskapsinngåelse ikke er mulig, noe som betyr at det er religiøs rett som definerer ekteskap, eventuell mulighet for skilsmisse, barnefordeling ved skilsmisse og arv.

Det begrenser også sterkt muligheten for å gifte seg på tvers av religiøse skillelinjer og åpner mange steder for polygami. I en norsk kontekst har vi Den romersk-katolske kirke som ikke åpner for skilsmisse uten at det får store kirkerettslige konsekvenser for de skilte, og et problem med såkalte 'haltende ekteskap' i mange muslimske miljøer: Folk som er skilt etter norsk lov, men ikke etter islamsk religiøs lov. Dersom trossamfunnets rolle i ekteskapsinngåelsen ble begrenset til en religiøs velsignelse eller seremoni og det juridiske ble håndtert av statlige myndigheter, ville mange av disse gråsonene der kvinner lever med uavklart sivilstatus og uklare rettigheter bli mindre. Det som innenfor Den norske kirke er en rettferdig kamp, kan altså være med på å opprettholde strukturer som slår urettferdig ut for andre.

Familieverdier

Det tredje spørsmålet jeg vil ta opp er forestillingen om familie, og familieverdier. Dette er kanskje mer en utfyllende kommentar enn et spørsmål, men jeg tenker at det er på sin plass: Begrepet familieverdier klinger negativt i mange av våre kretser, og vi ser for oss at det betyr at kvinnen skal tilbake til kjøkkenbenken, og at kjernefamilien med mor-far-barn skal være den eneste normen. Jeg støtter fullt ut kritikken av dette som en pålagt norm – åpent artikulert eller subtilt kommunisert, fordi den begrenser frihet og muligheter både for kvinner, menn og barn, og fungerer diskriminerende for alle som ikke passer inn i dette mønsteret. Men strukturene i samfunnet vårt truer manges mulighet til å leve et familieliv også av økonomiske og politiske grunner: flyktninger som ikke får innvilget familiegjenforening eller som må vente i årevis på at det blir innvilget, en far eller mor som bor i Norge med barna sine og trues med utvisning fra landet, migrantarbeidere som i lange perioder tvinges til å bo adskilt fra ektefelle og barn for å tjene penger. Vi trenger å inkludere også disse gruppene når vi kjemper for alles rett til å leve sammen med dem vi regner som våre nærmeste.

Religiøs legitimering

Det fjerde og siste spørsmålet handler om religiøs legitimering

av kjønnsroller og synet på familien. De store verdensreligionene inkludert jødedom, kristendom og islam er alle tradisjonelt sett patriarkalske. I en vestlig kontekst er det vanlig at i alle fall kristne og muslimer påpeker at deres religion egentlig betyr et framskritt for kvinner, på forskjellige måter. Det kan imidlertid være en ganske stor avstand mellom ideal og praksis, og det bør vi være oppmerksomme på også på egne vegne. Men det innebærer at når paven og den russisk-ortodokse patriarken møttes på Cuba nylig, for første gang siden skismaet mellom øst- og vestkirken, og de benytter anledningen til å avgi en felles uttalelse der de blant annet fastslår at ekteskapet er eksklusivt for en mann og en kvinne, og «beklager at andre former for samliv har blitt akseptert på samme nivå», betyr ikke det at alle katolikker eller ortodokse kristne diskriminerer LHBT-personer. Vi kjenner godt til hvordan reaksjonære religiøse krefter kan inngå allianser for å hindre arbeid for kvinners rettigheter i FN-systemet, og dette trenger vi å sette et kritisk søkelys på. Spørsmålet blir hvordan vi konstruerer vennebilder og fiendebilder av mennesker med en annen tro, en annen kultur, et annet verdensbilde og livssyn. Hvem er «vi» og hvem er «de andre»? Viktige verdispørsmål i konflikt kan skape stor avstand mellom grupper, og et maktkritisk perspektiv må inkludere et kritisk blikk *både* på religiøse tradisjoner, urettferdige økonomiske strukturer, flyktningpolitikk og minoritetspolitikk.

Vi trenger å øve oss i å argumentere for kjønnsrettferdighet uten å forsvare oss fra fastlåste posisjoner. Det betyr ikke å kompromisse med idealene, men å være villige til å utvide vår egen signifikante kontekst og la være å bruke idealene triumferende og identitetspolitisk. Vi trenger i stedet å skape radikalt inkluderende steder som kan formulere felles kritikk av undertrykkende krefter, vi trenger en transformerende dialog. I de aller fleste religiøse tradisjoner finnes det gode allierte i kampen mot vold og undertrykkelse i patriarkatet og familiens navn, men det er ikke alltid de er synlig til stede. Det gjelder å se forbi både ledere og andre autoriteter om nødvendig, det gjelder å feie for egen dør både på den ene og den andre måten, og det gjelder å skape et begrunnet håp om å få til endringer der destruktive krefter rår grunnen.

Mann nok - et essay

Et skjult kamera-opptak publisert på YouTube 22. mai 2014, viser to separate sekvenser der et ungt par, mann og kvinne (skuespillere), har en etter hvert heftig krangel midt i et travelt gateområde i London. Når mannen ser ut til å bli fysisk i sin argumentasjon reagerer tilskuerne. De kommer bort til paret, ber ham ta seg samme og stoppe, og de sørger for la ham få vite hvor forkastelig oppførselen hans er. Deretter, i en ny sekvens, snur de rollene. Kvinnen gjør det samme som han ble tatt i skole for, men da er tilskuernes reaksjoner nedlatende blikk, smil, latter og humor (ManKindInitiative, 2014).

I januar 2015 ringte en 15 år gammel gutt i en norsk by på nødtelefonen til politiet. Han fortalte at han hadde vært utsatt for voldtektsforsøk av en mann i et parkområde. Han ringte tre ganger og opplyste også om at der var barn i området som kunne være i fare. Han fikk ingen assistanse. En av oppringningene ble møtt med fleip og spøk av telefonvakten. Neste dag da han dro til politistasjonen sammen med sin far, ble det satt i gang etterforskning (BA Bergensavisen, 2015).

Aftenposten, har gått gjennom rettsaker gjeldene barnemishandling begått av foreldre i lagmannsretten og høyesterett gjennom de siste 10 år. Analysen viser at mødre som ble anklaget tenderte til å slippe soning og fikk lavere straff enn menn, noe som begrunnes i deres rolle som mødre. Analysen viser enda en påtakelig tendens når det gjaldt rettens empati og vilje til velvillig forståelse for mødrene sammenlignet med fedrene.

I Norge liker folk å tenke på seg selv som i front når det gjelder likestilling. I forbindelse med 8. mars i år, uttalte Elin Ørjasæter at hun ble feminist først når hun kom utenfor landets grenser. Innenfor landets grenser var det åpenbart ikke særlig interessant eller aktuelt som tema (Ørjasæter 2016). Det har blitt sagt av politikere at likestilling er en av de ledende norske eksportartiklene (Regjeringen, historisk arkiv, 2012)¹.

Jeg antar det kommer an på hvem du sammenligner deg med og hvordan du definerer likestilling. Jeg har arbeidet i 17 – 18 år med kjønsspørsmål generelt, og mer spesielt med spørsmål knyttet til menn og mannlighet, som terapeut, forsker og underviser. Utgangspunktet har vært seksuelle overgrep mot gutter og menn. Sett gjennom brillene til menn som ofre (overgrepsutsatte), kommer det fram en noe annen beskrivelse av likestillingssituasjonen. I et forskningsprosjekt fra 2009 om overgrepsutsatte menn, konkluderte jeg på følgende måte:

Et tradisjonelt syn på mannlighet, kan betraktes som den viktigste hindringen for at fenomenet “menn som seksuelt overgrepsutsatte” kan bli anerkjent og at menn med slike erfaringer kan bli i stand til å finne måter å forstå, beskrive og hanskes med disse erfaringene (Andersen, 2009).

I de senere år har jeg også arbeidet i et annet og ganske annerledes felt, nemlig mannlig omsorg. Her har fokusgruppen vært menn som primære omsorgspersoner for en ektefelle/partner som har betydelig omsorgsbehov pga. sykdom eller handicap. Her er det ikke vanskelig å spore reaksjoner og virkelighetsbeskrivelser fra omgivelsene som med all tydelighet er basert på stereotyper som samsvarer dårlig med hvordan omsorgsgiverne opplever og beskriver egen situasjon og posisjon.

Ideologier

Det er ikke noe i veien med akademiske diskurser som sådan. Imidlertid viser det seg ofte at disse bare er en del av bildet, og kanskje heller ikke er de mest nyttige når det gjelder å øke forståelsen av hvordan mannlighet eller kjønn oppfattes (Andersen, 2007). Eksempler som gitt ovenfor, kommentarfelter i aviser og fortellinger og erfaringer til seksuelt overgrepsutsatte

menn, viser at det eksisterer en annen virkelighet. I omtalen av det han kaller ideologiske dilemmaer, innfører Edley (2001) et skille mellom levd ideologi og intellektuell ideologi. Denne distinksjonen kan bidra til å klargjøre noe av det vi snakker om her. *Levd ideologi* innbefatter alt som kan betraktes som 'common sense' i samfunnet mens *intellektuell ideologi* tilhører politiske, religiøse eller filosofiske systemer og er et produkt av intellektuelle eller profesjonelle tenkere. Kulturelle ideer og idealer samsvarer ikke nødvendigvis med levd ideologi.

Sosiologen Pierre Bourdieu er opptatt av å gripe «... kva som er spesielt innafor det allmenne og kva som er allment i det spesielle (eit spesielt tilfelle av det moglege)» (Bourdieu & Vacquant 1993:67). Det som kan virke smalt, spesielt eller eksotisk tydeliggjør fenomener av mer generell karakter. Menn som overgrepsutsatte eller som omsorgspersoner er eksempler på dette. Litt mer presist sagt: reaksjoner på hva disse mennene representerer, tydeliggjør trekk ved måten menn og mannlighet forstås på i mer generell forstand. Tydeligst kommer det til uttrykk i forhold til overgrepsutsatte og jeg vil i hovedsak anvende det som utgangspunkt for den følgende diskusjonen.

Mannlighet

Ovenfor problematiserte jeg et tradisjonelt syn på mannlighet i forbindelse med overgrepsutsatte menns situasjon. Et innlegg i Aftenposten (05.03.16) under overskriften *Folk trodde voldtekten var en spøk – og ba meg ta det som et kompliment* forteller en mannlig student på 21 år om at han ble voldtatt og om reaksjonene etterpå, egne reaksjoner og omgivelsenes. Hans fortelling er en understrekning av at vi har langt igjen å gå. Den måten menn betrakter seg selv som overgrepsofre på gjenspeiler i betydelig grad samfunnets reaksjon på det samme. Selv torde han ikke å anmelde, for «hvem ville tro meg?». Han hadde heller ingen å betro seg til, så han valgte avisinnlegg. Mens han vandret rundt i gatene halvveis i sjokktilstand, ringte han en venninne. Informasjonen spredte seg, og reaksjonene var mange og ulike. «Folk vet rett og slett ikke hvordan de skal reagere ... Folk trodde jeg tulla.» Den reaksjonen han husker best er: «Du får ta det som et kompliment».

Det som kommer til syne i slike fortellinger er at for en mann er det å være offer forbudt.

John C. Gonsiorek (1994) omtaler, med referanse til Peter Dimmock (1990), en rekke myter omkring seksuelle overgrep som primært er et resultat av homofobi og en generell og foreldet stereotyp oppfatning av kjønn (les mannlighet). Selv om referansen er over 20 år gammel, har den ikke mistet sin aktualitet. Holdninger og nedarvede oppfatninger har ikke endret seg så mye som vi kanskje liker å tro. Menn er seksuelle initiativtakere, erobrere. De blir ikke erobret. Dette etterlater den overgrepsutsatte med anklagene og ansvaret. Siden menn ifølge stereotypiene ikke har sex mot sin vilje, risikerer han å bli oppfattet som homoseksuell om det blir kjent. Hvis han hadde ereksjon eller utløsning, kan det resultere i frykt for å være homoseksuell eller for å ha «oppført seg homoseksuelt», siden overgrepet faktisk skjedde og han ikke maktet å forhindre det. En internalisert kulturell homofobi kan få en homoseksuell mann til å spørre seg om hans seksuelle orientering er et resultat av overgrepene, eller om han selv (eller hans orientering) var skyld i at han ble utsatt (Lew, 2004). Den kulturelle homofobien har blitt en del av ham selv, noe som åpenbart vil legge en ekstra byrde på en ung person som strever med å bli fortrolig med sin egen seksualitet. Dessuten lever vampyrmyten i beste velgående. Den går ut på at det er overveiende risiko for at den som utsettes for overgrep selv blir overgriper (NB: Men only).

«Hvorfor kom du deg ikke unna?»

Mytene korresponderer med det som i følge en rekke undersøkelser hindrer gutter i å fortelle at de har vært utsatt for overgrep (Spiegel, 2003: 181-). Å bli avslørt eller selv avsløre at man utsettes for, eller har vært utsatt for overgrep, er for gutter og menn forbundet med «overwhelming fear», knyttet til forventningen om negative konsekvenser. De viktigste momentene som nevnes er frykt for å bli oppfattet som homoseksuell, som feminin, som en potensiell overgriper, eller å ikke bli trodd, bli klandret, bli oppfattet som avviker eller unormal, at det kan få negative følger i forhold til familie, eller negative følger fra overgriperen eller omgivelsene dersom overgriperen er en

avholdt person, frykt for å bli plassert i fosterhjem, følelser av skam og skyld for ikke å ha forhindrede overgrepene, frykt for avvísning fra søsken, familie, venner og frykt for at overgriperens trusler skal bli virkelighet. Det er ikke til å underslå at frykten i en del tilfeller har vist seg begrunnet.

Dersom overgriperen er en kvinne

I de senere år har det trent seg fram en erkjennelse av at kvinner som begår seksuelle overgrep mot gutter (og jenter) ikke handler om enkeltstående og sjeldne tilfeller (Bremnes, 2009; Svendby, 2011; Haugland et.al., 2011). I 2014 oppga 30 prosent av mennene som oppsøkte incestsentrene i Norge at overgriper var kvinne (Barne-ungdoms og familiedirektoratet, 2014). Det har også blitt satt ord på at kvinner kan opptre som overgripere i voksne relasjoner. Dette representerer en utfordring for måten overgrep har vært forstått på, der offerposisjonen har vært feminisert og overgriperposisjonen maskulinisert. Det gjør det også nødvendig å gjennomtenke de manns- og kvinnebildene som har vært etablerte sannheter i over 40 år. Er overgriperen en kvinne, støter det mot oppfatningen av mannen som forfører. De er følgelig forpliktet til å framstille overgrep begått av en kvinne som en positiv erfaring. At gutter beskriver overgrep begått av kvinner som en positiv opplevelse, er ikke uvanlig (Gartner, 2005; Lew, 2004; Sætre, 1999; Mendel, 1995). Jeg har snakket med menn som i ung alder ble utsatt for overgrep av menn som forteller at det ville vært lettere om overgriperen hadde vært en kvinne fordi «unge gutter ofte har fantasier om eldre kvinner».

Er overgriperen en mann, kan ikke gutten konstruere det som en erobring. Fasiten ifølge en tradisjonell, stereotypisk mannlighetsoppfatning, er at gutter og menn ikke har adgang til offerposisjonen, uansett kjønn på overgriperen. Mannlighetsidealet eller den maskuline dominans, slik den kommer til uttrykk på dette feltet, kan sies å hvile på en trefoldighet: Menn er ikke offer, menn er seksuelle initiativtakere, og menn er heteroseksuelle. I sammenheng med seksuelle overgrep mot gutter og menn tydeliggjøres mannlighetsidealets janusansikt. Menn tillates ikke en offerstatus på grunn av «feminisering av offerrollen og forestillinger om mannlighet»

(Laugerud, 2007:113). «Det maskuline privilegium» snur seg til sin egen motsetning og virker som en felle (Bourdieu, 2000).

Kategorier

Jeg har tidligere kastet fram en påstand om at kirken (forstått som det kristne religiøse feltet) som et verdikonservativt felt, reflekterer fundamentale om enn uoffisielle verdier i den kulturen den er en del av (Andersen, 2011). Tradisjonelle verdier og synspunkter overlever ofte med god margin de omstendighetene som skapte dem. Den måten kirken demonstrerer og tydeliggjør aspekter ved maktfeltet på, gjør den til et viktig referansepunkt. Det som kommer til syne i møte med overgrepsutsatte menn, er et normativt mannsideal som bestemmer menns (og kvinners) bevegelsesfrihet på et generelt nivå. Vi har en tendens til å definere oss ut fra hva vi ikke er. Frykten for å ha krysset grensen til hva som oppfattes som feminint, kvinnelig eller ikke mannlig er ikke så vanskelig å få øye på.

Personer som avviker fra og utfordrer det normative idealet blir lett satt i kategorier. På den måten blir de mer håndterlige, forutsigbare og ufarliggjorte. Er det bare en person, risikerer han å få en helt egen diagnose. Arnold Juklerød (1925 – 1996) var en norsk anleggsarbeider som ble kjent for sin kamp mot psykiatrien på 1970-, 1980- og 1990-tallet. Selv fikk Juklerød diagnosen «kverulantisk paranoia» av de han etter hvert kalte «sjelslegene» på Gaustad. Denne diagnosen forekommer bare i Norge. Personlig har jeg et noe anstrengt forhold til diagnoser som er ment å fange menneskers atferd og opplevelse, og kanskje i enda større grad kategorier som ligner diagnoser. Det gjelder for eksempel betegnelser som ender på «-fili» eller lignende. Jeg har problemer med å se hvem som har nytte av dem og menneskelig variasjon er så pass betydelig at det rett som det er blir behov for nye differensieringer.

Mann og menneske

Men så da? Når det gjelder det religiøse feltet, har jeg ofte lurt på den status eller mangel på sådan som Jesus har i forbindelse med manns- og kjønnsforståelse. Jesus var ikke bare sann Gud, han var også sant menneske. Altså et ordentlig menneske. Som sådan var hans posisjon på slutten av livet, offerets.

Noen som hadde stor makt, misbrukte denne til å skade, ydmyke og fornedre ham på verst tenkelig vis. Med andre ord vil en kunne utforske og utdype mann/offerposisjonen gjennom Jesus lidelseshistorie. I mange billedlige framstillinger framstår Jesus med et ansiktsuttrykk som lett kan oppfattes som veikt og trett, lidende og sørgmodig. Jesus blir stort sett framstilt som «myk». Det var han utvilsomt også, men i evangeliene framstår han på en langt mer nyansert måte. Jesus hadde et bredt repertoar av reaksjoner som gir tilgang til hans eget følelsesliv og egne behov. Han ble harm, han talte med myndighet, han gråt og opplevde dødsangst, han fikk «inderlig medfølelse» og han ble «glad i». Han framstod ikke som noen ensom ulv, men ønsket og trengte vennskap og støtte. Han ønsket ikke å stå alene, men han kunne stå alene og han søkte også fra tid til annen ensomhet. Jesus hadde stor respekt for barn. Han så den enkelte og behandlet hver person individuelt ut fra deres forutsetninger. Han hadde ut fra datiden et radikalt syn på kjønn og likeverd. Han kunne bryte regler når han betraktet noe som viktigere enn å overholde disse, mens han kunne overholde andre (unødvendige eller konvensjonelle) regler når det ikke stod om noe. Han skar igjennom, men var ikke hensynsløs. Jesu personlighet i et kjønnsperspektiv (mannsperspektiv) kan virke som en motvekt mot en normativ mannsforståelse og representerer et utgangspunkt og forbilde for å utforske mannlighetens muligheter. Mer spesielt kan han ut fra sin offerposisjon hjelpe gutter og menn til å erkjenne at de er overgrepsutsatte og søke hjelp. Dette siste enten gjennom hjelpere som identifiserer seg med hans rommelige forståelse og praksis, eller mer direkte dersom de overgrepsutsatte selv kan forholde seg til Jesus skikkelsen og hente en forståelse av egen situasjon derfra. Kan det tenkes at vi har en del å gå på her?

Fotnote:

1 – Likestilling er en av Norges fremste eksportvarer. Vi har vist at det er en sammenheng mellom et lands økonomiske utvikling og velferdsnivå og likestilling, se Lysbakken. Historisk arkiv. Publisert under: Regjeringen Stoltenberg II. Utgiver: Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet, *Norge besto FNs likestillingstest* (Nyhet) Dato: 16.02.2012

Litteratur:

Andersen, Torbjørn Herlof (2009). *Sårbar og sterk*. PhD avh, NTNU

Andersen, T. H. (2011). 'Against the wind: Male victimization and the ideal of manliness' *Journal of Social Work* published online 15 August 2011.

Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet (2014) *Rapportering fra sentrene mot incest og seksuelle overgrep 2014*, NTNU Trykk

Bourdieu, Pierre (2000). *Den maskuline dominans*. Oslo: Pax.

Bourdieu, Pierre og Loïc J. D. Vacquant (1993) *Den kritiske ettertanke: Grunnlaget for en samfunnsanalyse* Oslo: Det Norske Samlaget

Bremnes, T. (2009). *Seksuelle overgrep fra kvinner*. Masteroppgave. Oslo: Institutt for kriminologi og rettssosiologi, Universitetet i Oslo.

Edley, N. (2001). «Analysing masculinity: Interpretative repertoires, ideological dilemmas and subject positions», i M. Wetherell, S. Taylor, & S. J. Yates (Eds), *Discourse as data: A guide for analysis* (pp. 189–229). London: Sage.

Gartner, R. B. (2005). *Beyond betrayal: Taking charge of your life after boyhood sexual abuse*. New Jersey: Wiley.

Haugland, G.N (2011): "Ingen penis – ingen skade? Når kvinner begår seksuelle overgrep". *Tidsskrift for norsk psykologiforening*, vol 48 nummer 6, s 522-528.

Laugerud, S. (2007). «En splittet offeropplevelse. Et offerperspektiv på seksuelle overgrep og rettssystemet.» Masterthesis, Universitetet i Oslo.

Lew, M. (2004). *Victims no longer: The classic guide for men recovering from sexual child abuse* (2. utg.). New York: Quill.

ManKindInitiative, (2014) "Violence Is Violence: Domestic abuse advert Mankind". Video posted 22.05.14

Mendel, M. P. (1995). *The male survivor: The impact of sexual abuse*. London: Sage.

Nipen, Kjersti, Westerveld, June, Hager Thoresen, Fredrik (2016) «Domstoler er mildere når mødre dømmes». <http://www.aftenposten.no/nyheter/iriks/Mor-blir-forstatt-og-unnskyldt-i-retten-8335856.html> Lest 14.03.16.

Regjeringen.no. Historisk arkiv 16.02.2012, Publisert under: Regjeringen Stoltenberg II, Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet. <https://www.regjeringen.no/no/aktuelt/norge-be-sto-fns-likestillingstest/id672773/>

Spiegel, J. (2003). *Sexual abuse of males: A model of theory and practice*. Philadelphia, Pa.; Hove: Brunner-Routledge.

Sundvor, Olav (2015). BA Bergensavisen, 05. januar 2016

Svendby, R. (2011). *Fra de stummes leir*. Masteroppgave. Oslo: Sosialantropologisk institutt, SV-fakultetet, Universitetet i Oslo.

Sætre, M. (1999). *Mange kvinnelige overgripere*. Dagbladet 8. november.

Ørjasether, Elin (2016). Minerva Nett 08.03.16.

Sex, singelliv og samliv i kirken

Når kristne snakker om det bibelske synet på ekteskap og samliv, mener de Salomos sju hundre koner og tre hundre medhustruer?

Publisert første gang i Vårt Land, 16. desember 2014

Du bare veit at det er over. Det gikk i stykker, denne gangen også. Det var ingenting som bandt dere sammen mer. Eller kanskje det var motsatt: Båndene var sterke, men det ble for vanskelig likevel. Dere hadde frihet til å bryte. Begge var økonomisk sjølstendige. Ikke hadde dere barn sammen. Og om dere hadde hatt barn, var dere i stand til å finne en best mulig samværsordning.

Du sørger. Du raser. Du gruer deg til framtida, til helgene du ikke lenger veit hva du skal fylle med, til feriene og høytidene der du får gnidd inn det du er så fullstendig klar over: At du ikke fiksa det. Du klarte ikke det du alltid har fått høre at kristne mennesker skal lykkes med: Et livslangt ekteskap.

Under diskusjon

De fleste mennesker kaver med samliv og relasjoner. For alle som ikke lever i en harmonisk familie, er juletida særlig vanskelig. Hva har vi som kirke å si om dette? Denne høsten er det blitt etablert to organisasjoner, Åpen folkekirke og Levende folkekirke. Åpen folkekirke vil jobbe for kjønnsnøytral ekteskapsliturgi, Levende folkekirke for at ekteskapet skal forbeholdes heterofile par. Det eneste budskapet som når ut i offentligheten fra kirkens side, er at ekteskapet er under diskusjon.

Hvis vi ønsker å formidle evangeliet til mennesker i dag, er

det da bare ekteskapet vi skal diskutere? For å slå det klinkende klart fast: Hvis homofile og lesbiske fremdeles har såpass tillit til kirken at de vil gifte seg der, ønsker jeg å slå dørene opp på vidt gap og gi dem akkurat det samme tilbudet som heterofile par.

Men jeg tror vi snart må la diskusjonen omfatte mer enn ekteskapet. Kjærlighet, samliv og seksualitet, eller mangelen på sådan, lar seg ikke definere i kategoriene gift eller ugift. Mennesker lever ikke lenger enten i livslange ekteskap, eller forblir peppermøer og ungarer. Folk kan være gift i noen år, for så å leve aleine. Noen lever i langvarige forhold, andre har flere kortvarige. Noen par er samboere, andre særboere. Noen ønsker å leve aleine, eller ha mer sporadiske partnere. Og enkelte kan faktisk akseptere at partneren er glad i flere enn en. De føler seg elska og verdsatt likevel. For noen er det umulig å slutte å elske et menneske som ikke besvarer kjærligheten. Det er like fullt kjærlighet. Kjærlighet er nemlig ikke en investering for å oppnå profitt.

Ingen garanti

Ingen må gifte seg i dag, hvis de ikke vil. Det er resultatet av en hardt tilkjempa frihet, særlig for kvinner. Kirken har omtalt dette som utslaget av den samme ugudelige tidsånden som har fått skylda for både kvinnebevegelsen, skilsmisene, homokampen og aborttalla. Og ja, all denne friheten har sin pris. Den fører til ensomhet, utrygghet, sjalusi, sorg og tomhet. Men er det dermed sagt at alt står bra til i livslange ekteskap? Å være gift er ingen garanti mot noe av dette. I skremmende mange ekteskap er partene ensomme. De snakker lite sammen. De søker til jobb og fritidssysler for å finne fellesskap. Noen par lever uten sex og nærhet i årtier. Og hva er trygghet? Er det opplevelsen av å være «normal» – godt definert innafor verdens vanligste samfunnsinstitusjon? Det er i så fall en gebrekkelig trygghet, og den lar seg ikke fange i en giftering. Et ekteskap kan kollapse når som helst. Sjalusi er like fullt en del av livet, gift eller ikke. Sorg og tomhet hører også til i ekteskapet. Mange sørger over at forholdet ble som det ble. I stedet sitter de tause foran flimrende tv-skjermer og pc-er og ser åra svinne hen.

Det moderne ekteskapet kan være en flott samlivsform. Våger vi likevel å si at ekteskapet ikke er garanti mot det som er en del av våre livsvilkår: ensomhet, utrygghet og sorg?

Polygami og vold

«Det bibelske synet på ekteskapet» er et svært problematisk uttrykk. Mange av Bibelens tekster handler om polygami, vold og rettsløse kvinner. De har blitt til i et samfunn der giftealderen for jenter var 13 år. Det er talende at tekstene vi leser i vigselstualet primært handler om kristen nestekjærlighet. For det er ikke så mange andre tekster å ta av, utover Salomos høysang. De fleste tekstene der Paulus snakker om ekteskapet, forutsetter at kvinner skal underordne seg ektemannen. Dem har vi av gode grunner valgt bort.

Ledere i Den norske kirke har jevnlig sagt at ønsker å holde fram det livslange ekteskapet som idealet for mennesker i dag. Ja vel? Er ikke det omtrent som å si: «Det er bedre å være rik og frisk enn syk og fattig»? Selvsagt er det best å leve i et livslangt, kjærlig, utviklende og monogamt ekteskap. Problemet er bare at det er de færreste som får oppleve det. Mange blir gift, men det betyr ikke uten videre at ekteskapet er godt.

Uansett stand: «Alle har sitt, stort eller litt». Er det ikke ærligere å si at det er dypt menneskelig å streve med kjærligheten i dens ulike foreteelser? Og at den fullkomne kjærligheten bare er å finne hos Gud?

Til oppbyggelse for alle som gruer seg til julas påminnelser om sine egne kjærlighetsmiserer: Det var ikke et norsk kristelig idealektepar som satt der ved krybben julenatt. Gud betrodde dem likevel ansvaret for verdens frelser.

Utlysning av Olavstipend 2017

Bispemøtet utlyser nå Olavstipendet for 2017.

Stipendet tildeles fortrinnsvis menighetsprester i Den norske kirke med minst 3 års sammenhengende prestedtjeneste.

*Det tildeles to stipender, hver på inntil 50.000 kr.
Til hvert av stipendene knytter seg permisjon med lønn for 6 måneder.*

For 2017 ønsker Bispemøtet søknader som kan belyse problemstillinger innenfor følgende to temaområder:

Reformasjonens betydning for det norske samfunn og Den norske kirke i dag.

I 2017 markeres det at det er 500 år siden Martin Luther presenterte sine 95 teser og reformasjonen som fulgte har satt dype spor, ikke bare i kirken, men også i det norske samfunnet. Hvordan preger Luthers tenkning og konsekvensene av reformasjonen Den norske kirke og det norske samfunn i dag?

Kirkens plass i det offentlige rom.

Det har de siste årene vært viet stor oppmerksomhet til Den norske kirke som aktør i det offentlige rom, både med tanke på kirkens rolle som majoritetskirke, men også på kirken som politisk stemme. Å belyse denne tematikken i et Olavstipend håper å kunne gi kirken en mulighet til større selvrefleksjon om disse problemstillingene.

Mer utfyllende informasjon samt retningslinjene for Olavstipendet finnes på www.kirken.no/bm.

Søknadsfrist er 1. juni 2016.

Søknader om Olavstipend sendes til Bispemøtet med kopi til prost og biskop.

Bispemøtet, Pb. 799 Sentrum, 0106 Oslo
E-post: bispemotet@kirken.no

DEN NORSKE KIRKE
Bispemøtet

Beste tekstgjennomgang 2015

Beste tekstgjennomgang 2015: Harald Frøvoll Torgauten

Jubileumsåret er til ende, og med dette avslutter NNK-redaksjonen kåringen av fremragende tekstgjennomganger med å velge ut en vinner blant fjorårets åtte vinnere. Som vi mange ganger har gitt uttrykk for, har dette vært en vanskelig jobb. Vi synes nivået er svært høyt, vi vet hvor mye arbeid som ligger bak hver eneste en av dem, og vi mener egentlig at alle bør premieres. Samtidig har vi ønsket å hylle alle dere dyktige skribenter ved å gi dette arbeidet særlig oppmerksomhet gjennom et helt år. Tekstgjennomgangene er gullet og grunnstammen i hvert eneste NNK. De er en uvurderlig hjelp for mange prester i preken- og gudstjenesteforberedelser, og de leses også av kirkegjengere som forberedelse til søndagen. Tekstgjennomgangene er en dugnad blant det norske presteskapet, og vi er takknemlige for alle som bidrar.

Ved å utpeke en fremragende tekstgjennomgang for hvert nummer i året som gikk, har vi ønsket å formidle at vi leser, vurderer og verdsetter det vi får. Ved årets utløp har vi vurdert alle vinnertekstene fra fjoråret og valgt ut en som vi mener peker seg ut blant de åtte. Det har vært tett på oppløpssiden, men redaksjonen sitter likevel igjen med en klar vinner. Fra begrunnelsen som sto i 3-2015, da vinneren ble utvalgt for sin tekstgjennomgang i 2-2015, sakser vi:

Vi ønsker tekstgjennomganger som skaper refleksjon, setter teologien og teksten i sammenheng med vår egen tid og kontekst, inspirerer, provoserer – og baserer seg på godt teologisk håndverk. Harald Frøvoll Torgautens tekstgjennomgang for 2. påskedag inne-

holder alle disse kvalitetene, og enda noen til. Den er velskrevet, velkomponert, teologisk solid, overraskende, aktuell og inspirerende.

Torgauten viser i tekstgjennomgangen at han mestrer å gripe fatt i aktuelle teologiske debatter, i denne forbindelse den da pågående debatten om Jesu fysiske oppstandelse, vise til aktuell teologisk litteratur, klargjøre realistiske kontekster for forkynnelse og gudstjeneste, og trekke linjer til klassisk teologi og tradisjon. Sist, men ikke minst, er den oppbyggelig. Dette er et homiletisk arbeid som holder svært høy kvalitet, uavhengig av skribentens alder og fartstid. Likevel er det verdt å kommentere at da tekstgjennomgangen ble skrevet, hadde Torgauten vært i prestetjeneste i kun få måneder. Uten å skape lammenende forventninger, er det likevel grunn til å se frem til flere tekster fra denne unge og begavede teologens hånd.

Premien er en eksklusiv fyllepenn av merket TWSBI 580 Diamond, og vil bli personlig overrakt ved en snarlig anledning.

Harald Frøvoll Thoresen (f.1988) har vært menighetsprest i Nore og Uvdal prestegjeld siden høsten 2014.

Vi gratulerer!

Redaksjonen

Tekstgjennomganger

1. mai / 6. søndag i påsketiden

1. mai – Søndag 1. mai 2016

Lesetekster:

2 Mos 2,23–25;3,7–10 - Nødpetet har nådd opp til meg
Jak 5,1–6 - Lønner dere holdt tilbake roper

Evangelietekst:

Matt 20,25–28 - Ikke for å la seg tjene

og

6. søndag i påsketiden – Søndag 1. mai 2016

Lesetekster:

1 Kong 3,5–14 - Et lydhørt hjerte
eller

Apg 12,1–17 - Peter og Rode

Ef 3,14–21 - Bønn om styrke og innsikt

Evangelietekst:

Matt 6,7–13 - Vår Far

I år faller 1 mai på 6. søndag i påsketiden - eller motsatt. Det kan være fruktbart å la de to evangelietekstene for denne søndagen møte hverandre på valen.

I kap 6 taler Jesus om hyklerne som ber for å vise seg og setter dette opp mot “du” som skal be i det skjulte. I kap 20 taler Jesus om fyrstene og stormennene som undertrykker og

styrer med hard hånd men hos “dere” skal store være tjener og den største være slaven

Dermed står disse to tekstene i et forhold hvor det dreier seg om å *stå for noe annet* enten det er bønn eller handling. Bønnens språk er ikke noe man skal bruke for å vise seg for andre. Det er et språk som skjer i det skjulte. Og makten skal også vise seg helt motsatt enn det man kan forvente.

Frigjøringsteologi

I gamle dager var jeg opptatt av Per Frostin (1943 - 1992) og hans lille bok *“Bön och revolution”* fra 1979. Frostin var som ung teolog opptatt av demokratiseringsbølgen med røtter i Andre Vatikankonsil (1962-1965) og den latinamerikansk frigjøringsteologien. Frigjøringsteologien har tillit til folkets deltakelse i kampen for frigjøring og utvikling,. Han satt bibelen i sentrum og kjempet for alles rett til å tolke den i lyset av sine erfaringer. Både teksten fra Matt 6 og 20 er viktige tekster både for Per Frostin og frigjøringsteologien.

Per Frostin er opptatt av sammenhengen mellom bønn og politikk, mellom solidaritet og lovsang. De hører sammen som ulike aspekter på en og samme virkelighet. Han går i rette med oppdelingen av virkligheten i adskilte områder. Arbeidet med å forandre virkeligheten er også en kamp for å forandre meg selv som en del av denne virkeligheten.

Det finnes bønner som passiviserer og som får oss til å lukke øynene for verden. Det finnes bønner og lovsanger som ber og synger oss inn i tjeneste, solidaritet og medlidelse. Før Jesus gikk inn i Getsemane og til Golgata sang han lovsanger. I Getsemane ba han “skje din vilje” og på korset ba han for “de andre”. Det er bønner som ikke forskjøner en grusom virkelighet. Tvert imot har bønner karakter av å være sendt inn i en grenseløs solidaritet med verden.

Det finnes noen kraftfulle historier fra konsentrasjonsleirer, disse øyene av lidelse, at kristne kom sammen for å synges lovsanger og be Fader Vår. . “Det er godt å takke Herren og lovsynges ditt navn, du den Høyeste».

I et fengsel i Prinz Albrecht Strasse i Berlin og seinere i Buchenwald satt den tyske persten Dietrich Bonhoeffer fram til han ble hengt (8 april 1945) for nedbrytende virksomhet mot

Wehrmacht og attentatforsøk mot Hitler. Stadig vekk henter jeg fram hans samlinger av brev og dagboknotater i fengselet og leser disse uferdige tekstene og forsøkene om å være kirke i verden. Bokens tittel *“Motstand og hengivelse”* er i slekt med *“Bøn och Revolusjon”* og tekstene til denne søndagen.

I slekt med Jesu lovsang og bønn i Jerusalem den siste påsken er Bonhoeffers ord om kirken som et stykke verden: *“Kirken er et stykke verden, fortapt, gudløs, forbannet, innbilsk, ond verden (...) Men: kirken er et stykke kvalifisert verden, kvalifisert gjennom Guds åpenbarte, nådige ord som legger beslag på kirken (...) Kirken er Guds nærvær i verden – virkelig i verden – Guds virkelige nærvær. Kirken er ikke innviet helligdom, men verden kallet av Gud til Gud. Derfor finnes det bare en kirke i verden.”*

Den siste dagen før henrettelsen feiret han gudstjeneste og talte til sine medfanger om lovsang: *“Lovet være du, Herre Jesus Kristus, som etter din store barmhjertighet..”* Før han gikk til galgen sa han *“Dette er slutten, for meg er det begynnelsen til livet”*

Det finnes gode grunner til å si at omsnuingen av maktforhold i Matteusevangeliet er en utopi. Og det kan være ganske kleint om fyrstene og stormennene i kirken og samfunnet forsøker å late som de/vi er noe annet enn de /vi er. Som en politisk og kirkelig visjon rommer det både et *“allerede og ennå ikke.”* At makten allerede er snudd om betyr ikke å tilsløre ulikheter men alltid å møte strukturer med et skrått blikk nedenfra - og alltid møte de mektiges stemme med de stemmeløse. I møte med herredømme alltid erindre tjenerne. Tegne bilde av slavene i møte med slavedriverne.

De mektiges makt er tilsynelatende. Det vesentlige er ikke at biskopens eller direktørens velvilje stråler over meg. Det viktigste er ikke alltid å sjefens anerkjennende blikk, men å stå foran Jesu ansikt, foran de undertryktes ansikt.

De mektiges «gaver» lokker og lyser men mangler verdi. Man skal ikke blendes av dem og skifte solidaritet. Det kan være nødvendig at noen mennesker har makt over andre (ennå), men «hva hjelper det et menneske om det vinner hele verden?» Vi kan klare oss uten det meste, men kan et menneske leve uten rettferdighet?

Per Frostin har et vidt syn på politikk. Hos han betegner det menneskets vilje til gjennom aktivitet å forvandle seg selv og sin omverden. Bønn er menneskets vilje til å forvandle seg selv og sin omverden gjennom stillhet.

I innledningen til Geir Gulliksen lille bok "*JE SUS (eller hvordan leve)*" fra 2013 står det: "*Hvordan leve?..som om det fantes noe annet spørsmål: Hvordan skal jeg leve og hvordan skal det gå med meg. Jeg spør meg selv hvordan det skal gå med meg, og det spørsmålet følger pusten ut og inn i kroppen. Det finnes mange andre spørsmål, men gjennom alle de andre smyger dette seg oppover, igjen og igjen, tynt og syngende, desperat eller litt svidd, eller helt utmattet, og iblant med en glatt og sprellende glede som nesten ikke er til å holde ut: Hvordan skal jeg leve og hvordan skal det gå med meg*"

Kanskje er det spørsmål som kan oppfattes vel individuelle på en dag som 1 mai. Men jeg`et kan leses som et vi, pusten ut kan være politikk og pusten inn kan være bønn. Motstand og hengivelse. Bøn och revolution.

Salmeforslag:

371, 674, 734, 738, 666, 384 og mange mange flere.

Leif Olav Bremer
Fengselsprest og sykehusprest, Tromsø
leifolavbremer@me.com

Jesus i det høye og i det lave

Kristi Himmelfartsdag – Torsdag 5.mai 2016

Lesetekster:

1 Sam 2, 1-9 – Hannas lovsang
eller

Apg 1, 1-11 – Jesus blir tatt opp til himmelen

Ef 1, 17-23 – Alt i Kristus

Evangelietekst:

Joh 17, 1-5 – Jesus ber for alle sine

For nordmenn flest er Kristi Himmelfartsdag først og fremst en kjærkommen fridag på en vakker tid av året. Men for de av oss som feirer dagen i et gudstjenestefellesskap, eller i det minste stille i vårt hjerte, hva betyr egentlig Kristi Himmelfart? Det er en underlig fortelling. Og kanskje kan det være godt for gudstjenestefellesskapet å komme seg litt ut av byen eller bygda denne dagen; ut av sin kjente kirke, ut i naturen, puste frisk luft, og få øye på alle de andre underlige sakene som stadig hender i skaperverket, like underlige som Kristi Himmelfart. Selv skal jeg ta med meg menigheten ut i skogen, til Østmarkskapellet som ligger på en liten høyde inne i Osloomarka. I fortellingen om Kristi Himmelfartsdag i Apostlenes gjerninger leser vi at disiplene, etter himmelfarten, vendte tilbake til Jerusalem fra den høyden som heter Oljeberget og ligger nær Jerusalem. Jeg ser derfor for meg at en god kontekst for Kristi Himmelfartsdag er et sted ute, gjerne på en liten høyde.

Fra det høye til det lave

Dagens prekatekst er ikke fortellingen fra Apostlenes gjerninger, men fra første del av Jesu bønn i Johannes 17. Hos Johannes er språket at Gud er «fra det høye» og mennesker er «fra det lave». Jesus ble sendt til verden for å fortelle om det han hadde hørt og sett i det høye. Ingen har noen gang sett Gud (Joh.1:18), men hans eneste Sønn har gjort ham kjent gjennom ord og handlinger. Ifølge Johannes skjer altså åpenbaringen av Gud gjennom ordene som blir talt om og av Jesus og gjennom de handlingene han gjør. Fordi mennesker tilhører jorden (det lave) bruker Jesus bilder og ord som hører til jorden. Etter sin død og oppstandelse vil Jesus, og dermed Gud, fremdeles være i det lave gjennom Ånden, eller Talsmannen.

Det er Gud sønn, fra det høye som har kommet ned til det lave, som løfter blikket (gresk; løfter øynene – ofthalmous) i starten av Johannes 17. Dette gjør han med disiplenes trosbekjennelse i ryggen (Joh. 16:30 «Derfor tror vi at du er kommet fra Gud»). Jesus er inderlig i sin bønn og vi aner et tett forhold mellom Sønnen og Faderen. Jesus viser disiplene denne enheten gjennom det åpne blikket mot himmelen og gjennom ordene han bruker. «Far, gi meg nå din herlighet, den herligheten som jeg hadde hos deg før verden ble til.» (vers 5)

Vil de gjenkjenne ham?

R. Alan Culpepper var tidlig ute med en narrativ lesning av Johannesevangeliet, og i «Anatomy of the Fourth Gospel» viser han at et gjennomgående plot i Johannesevangeliet er: Vil folk gjenkjenne Jesus, tro på ham som Guds sønn, og dermed få evig liv? Dette spørsmålet lever i alle møtene med Jesus i Johannes-evangeliet; vil Nikodemus gjenkjenne Jesus (kap. 3), vil den samaritanske kvinnen kjenne ham (kap.4) og hva med den blinde mannen (kap. 9)? Plottet blir presentert i prologen; «Han kom til sitt eget, og hans egne tok ikke imot ham. Men alle som tok imot ham, dem ga han rett til å bli Guds barn, de som tror på hans navn.» (Joh. 1:11-12) Deretter følger spørsmålet oss gjennom evangeliets fortelling; vil de ta imot ham, vil de gjenkjenne ham? At denne gjenkjennelsen eller dette kjennskapet er avgjørende kommer også til uttrykk i vår tekst:

«dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud, og ham du har sendt, Jesus Kristus.» (Joh. 17: 3). Å kjenne Gud og å kjenne Jesus er det evige liv.

Evig liv

Hva vil det så si å kjenne Gud – og dermed få evig liv? I hebraisk tenkning handler kunnskap først og fremst om personlig erfaring og personlig kjennskap. Det er altså ikke snakk om en slags objektiv, teoribasert kunnskap, men en kunnskap man har tilegnet seg gjennom praksis og egen erfaring. Men hvordan erfarer man Gud? Det kan for eksempel være gjennom bønn eller annen kristen praksis som deltagelse i et gudstjenestefellesskap og i nattverdmåltidet. Det er forskjellig fra menneske til menneske hvordan man erfarer Gud best. Noen må ut i naturen for å se skaperverket og bli minnet om Guds gode handlinger, noen erfarer Gud best i et fellesskap, noen møter Gud i musikken, og for andre er Gud å finne i stillhet og med lukkede øyne. Men uansett hvordan vi erfarer Gud er det ikke unaturlig for en nordmann å spørre seg; hvordan vet jeg at jeg virkelig erfarer og kjenner Gud? Satt på spissen; hvordan kan jeg vite at jeg er frelst? Kanskje er det pietismen som fortsatt snakker i våre hjerter. De første leserne av Johannes-evangeliet hadde mest sannsynlig ikke det samme problemet. Setningen «Og dette er det evige liv, at de kjenner deg, den eneste sanne Gud...» (Joh. 17:3) var for de første leserne antakeligvis bare en bekreftelse på at de hadde valgt rett side, de var blant dem som kjenner Gud og dermed har evig liv. Spørsmålet om hva Johannes-evangeliet mener med «evig liv» skal jeg ikke gå nærmere inn på her, men nøyer meg med å dele noen tanker fra Lene Højholdts «Veien – en meditativ fordybelse i Johannesevangeliet»: «Det evige liv fødes i det menneske, der kender Gud og hans frelse. Det findes ikke kun efter det fysiske liv, for det evige liv er en åndelig dimension, som alltid er, og som mennesket erfarer i det øjeblik, gudsbilledet i det vågner. Det evige liv er altid levende, nutidig virkelighed, Gud har sendt Jesus til verden for at lære mennesket at erkende og erfare det.».

Timen og herliggjørelse

I en preken over denne teksten er det ikke unaturlig å fordype seg i «timen» som Jesus nevner flere steder i Johannes-evangeliet. I første del av evangeliet er Jesu time enda ikke kommet. Men etter inntoget i Jerusalem palmesøndag varsler Jesus at «Timen er kommet da Menneskesønnen skal bli herliggjort» (Joh. 12:23). I vår tekst gjentas dette i Jesu bønn: «Far, timen er kommet» (Joh. 17:1) Og hva skal skje? Jo, Jesus skal herliggjøres og dermed herliggjøre Gud. «Herliggjør din Sønn, så Sønnen kan herliggjøre deg» (Joh. 17:1). Og hvordan skal det skje? «For du har gitt ham makt over alle mennesker, for at han skal gi evig liv til alle som du har gitt ham.» (Joh. 17:2) Herliggjørelsen er at Jesus skal gi evig liv til alle som Gud har gitt ham. Dette skjer på korset når Jesus dør og gir sitt liv. «Det er fullbrakt» sier Jesus i Johannes-evangeliet i det han dør (Joh. 19:30). Johannes-evangeliet dveler ikke like mye ved det triste og tunge ved korset som synoptikerne gjør. Hos Johannes er døden på korset en herliggjørelse av Gud, det er i kjernen av Jesu oppdrag.

Hva har så denne teksten med Kristi Himmelfartsdag å gjøre? Det er en spennende utfordring å finne broen mellom Johannes-teksten og fortellingen om Kristi himmelfart. Er det i Jesu kroppsholdning? Han løfter øynene mot himmelen, dit han selv senere ble løftet opp. Den samme kroppsholdningen hadde disiplene 6 uker senere, da de løftet blikket mot himmelen og så Jesus bli skjult bak en sky. Eller er broen mellom vår tekst og Kristi Himmelfartsdag i herliggjørelsen? Himmelfarten er ikke en del av fortellingen i Johannes-evangeliet, men kan knyttes til evangeliets vekt på Jesu herliggjørelse og himmelfarten som en manifestering av Guds makt over liv og død, himmel og jord.

Lesetekstene

1.Sam. 2, 1-9 (Hannas lovsang). Dette er en sterk og vakker tekst som jeg gjerne skulle hørt lest denne dagen. Hanna lovpriser Gud for hans store makt og allvitenskap. Hun beskriver Gud som en jeg ser for meg kan løfte opp sin sønn og skjule ham i skyen.

Jeg vil nok likevel la denne teksten ligge og heller velge alternativet i Apg. 1, 1-11, som er Kristi Himmelfartsfortellingen. I vår gudstjeneste på Østmarkskapellet denne dagen kommer en del barn til å være til sted, og jeg vil prioritere at de lærer, eller minnet om, hvorfor vi feirer denne dagen.

Efeserbrevteksten utfyller Johannes-teksten på mange måter. Vers 17 om å kjenne Gud kan knytte an til Johannes-evangeliets ord om at kjennskap til Gud gir evig liv. Videre beskriver efeserbrevs-teksten Guds veldige makt som både kan forsterke Johannes-tekstens fokus på Guds herlighet, og som kan knyttes til himmelfarten; Jesus som løftes opp. Og til slutt i vår del av brevet bringer Paulus inn enheten mellom Kristus og kirken. Dette åpner for å snakke om hvem vi er som kirke i dag og hva som er vårt oppdrag. Hva gir Kristi Himmelfartsdag av håp og utfordringer til oss som kirke?

Salmeforslag:

- 1 – Herre Gud, ditt dyre navn og ære
- 221 – Atterløysar guddomsdrott
- 222 – Kristus konge, du regjerer
- 282 – Himlens konge vil vi prise
- 358 – För at du inte
- 510 – Herre, når din time kommer

Litteraturforslag til videre fordypning:

R. Alan Culpepper: *Anatomy of the Fourth Gospel*, (Philadelphia: Fortress Press 1983)

Jacob Jervell: *Ingen har større kjærlighet fra Johannesevangeliets Jesusbilde*, (Oslo, Universitetsforlaget, 1978)

Craig R. Koester: *Symbolism in the Fourth Gospel. Meaning, Mystery, Community* (2nd ed; Minneapolis Fortress Press, 2003)

Silje Kivle Andreassen
Sokneprest, Holmlia
sa524@kirken.no

Underveis mellom kirkeårets gudsfravær og sannhetens ånd

Søndag før pinse 8.mai 2016

Lesetekster:

1.Kong 19,3b – 13 Elijas flukt;
eller

Apgj. 24,10-21 – Paulus' forsvarstale for landshøvdingen
Felix.

1.Joh 5,6-12 - Vitnesbyrdet

Evangelietekst:

Johs 16,12-15

Den litt kompliserte titelen indikerer et forsøk på å forene litt ulike perspektiver fra dagen og tekstene. Men det som mangler er 8.mai – den store frigjøringsdagen. En kan selvfølgelig tenke på en kobling mellom okkupasjonstidens forventning mot frigjøring og pinsenovenens forventning, men det blir vel ikke helt holdbart. Bedre å ta med 8.mai i innledningsord og i forbønn (takkebønn), gjerne også som en egen innlednings-salme?

Gudsfraværet

Søndagen etter Kristi himmelfart blir vi stående og glane etter Jesus som ble borte mens vi enda venter på Den hellige Ånd og pinsefesten. Vi kunne gjøre det til Gudsfraværets søndag, dagen da vi må klare oss selv – og se hvordan DET går. Personlig minnes jeg at jeg i mine unge år så Albert Camus sitt skue-

spill Caligula. For meg skildret det ondskapen satt i system, livet uten Gud i verden, nesten en skrekkopplevelse. Den som har tid og ro på seg til å fordype seg i Camus eller Sartre eller Nietzsche og virkelig ta inn over seg gudsfraværets dynamikk, kan gjøre det som en forberedelse til eller tema til denne dagen. Om en vil gå inn på 2.verdenskrigs redsler, har den nok for uhyre mange vært en grusom erfaring av gudsfravær, men det blir kanskje en fristelse å gripe til enda en redselsskildring fra prekestolen for at menigheten skal forstå at vi har forstått. Og det er ikke helt det samme som det konstruktive gudsfraværet som ligger i kirkeårsdagen.

Det er altså kirkeåret som innbyr oss til denne fordypelsen, og vi kan tolke Elijas frustrasjon og flukt (1.Kong 19,3b-13) inn i denne sammenhengen. Han er truet av dronning Jesabel, Israelsfolket har sviktet og profeten føler seg sveket av Gud, enda han er alene igjen i kampen for Jahve.

Denne sagnaktige fortellingen har også et innslag av varm humor i sin – sagnaktige – livsnærhet. Og den munner ut i Elijas berømte møte med Gud, forskremt i hulen på Horeb, der Jahve ikke var i stormen og ikke i jordskjelvet og ikke i ilden. Men etter ilden kom «lyden av en skjør stillhet»! (Merk uttrykket)! Og Elija «dro kappen for ansiktet» og stilte seg i huleåpningen.

Så langt ned i gudsfraværet måtte han før det oppsto et virkelig møte i lyden av skjør stillhet!

Pinsenovenen

Dermed er vi underveis inn i det som de gamle kunne kalle 'pinsenovenen': de ni dagene mellom Kristi Himmelfart og pinsen, da en tenker seg at Maria og disiplene forholdt seg i stillhet, overlatt til seg selv og i forvirring og forventning og bønn om Den hellige Ånd, som var lovet. (cf. Peter Halldorf: Hellig år).

Vi kan tenke oss at vi hører med i den flokken som ble stående og se etter Jesus, både opplever tomheten, savnet, og lengselen etter å se ham igjen. Denne forvirringen korresponderer med noe i vår tid og i vår egen tro. Hvordan er livet når vi må klare oss selv? Hvem var han egentlig? Hvem er han og hvordan er fortsettelsen? Hvordan er veien videre?

I «de sju dødssynderne» har Karin Boye et dikt:
 VAR TYST. HA TILLIT (forkortet):

*Förtvivlad ropar du: Var är det visa ordet, som ensamt läker
 världens förgiftade sår? / Och var är tanken, å ge oss tanken, som
 leder ut ur tiderna, där dödens ande rår!
 Var tyst. Ha tillit. Vårt väsen är ju skapelse. Vi står ju i djupt
 förbund med det som vill bli til. / Din stora förtvivlan är inte tom
 ångest, den har en ton av våndan*

*Bed inte om ord, bed inte om tankar, men bed om del i våndan
 från vår rot under jord. / Det Tigande tänker i kött och blod och
 vilja och slungar kanske sist som eld dig – sitt ord.*

Avskjedstalen

Selve prekenteaksten er hentet fra Jesu avskjedstaler før Jesus blir tatt til fange, mellom fotvaskingen og lidelseshistorien, like før den 'yppersteprestelige bønn'. Det er spenning. Det er 'krisis'. Det ligger i stemningen (og f.eks. allerede angitt av Thomas i 11,16) at døden forestår, med adskillelse fra ham de elsket. Dødstruslene er en realitet. Angsten i den siste natten har grepet tak, og Den hellige ånd får de ikke før på første påskedag. Engstelsen og tomheten blir et tema både i selve narrativet og hos de første leserne.

Men evangeliets første lesere er selvfølgelig kommet lenger i historien. Vi må tro det dreier seg om både forfølgelse og 'Parousieverzögerung' – forsinkelse av Jesu forventede gjenkomst. Første generasjon kristne er i ferd med å dø ut uten at Jesus har vist seg og Gud har grepet inn på synlig måte. – «det skrives til en menighet for hvem troen på Jesus som Messias er i ferd med å glippe. Vi kunne utvikle dette i moderne kategorier idet det her dreier seg om en menighet som holder på å bli fremmedgjort i forhold til sitt eget miljø eller er kommet i en identitetskrise». (Jac. Jervell i «Ingen har større kjærlighet...») I all identitetskrise er det om å gjøre å søke mot sentrum og inn i dybden: Hva er viktigst – i kirken, i meg selv, hva er 'bærekraftig utvikling' i livet fremover og for vår egen kristentro?

Ennå mye å si

Det gjelder å nå en ny forståelse: Korsfestelsen er (likevel) ikke det totale nederlag. Den er en opphøyelse. Jesus er ikke under forbannelsen, men ett med sin Far. Evangeliet går videre i håpet om en ny nærhet. De lengtende lever med minnene om det som har vært og i håpet om det som skal komme.

Kanskje også adskillelsen er en bit av evangeliet? Sorgen og savnet viser oss jo en side av hva det mennesket har betydd, som har forlatt oss! Det kan være klokt og helsebringende å bli værende litt i sorgen. Kanskje tenke etter hvilket ansvar vi har for livet?

Usikkerheten og engstelsen skal så få trøst i en ny forståelse av Jesu død. Den skal bety en herliggjøring, en opphøyelse. Sannhetens ånd skal forklare og formidle dette: «veilede dere til hele sannheten». Vi har ikke Sannheten som eiendom. Men kanskje som livsform? Da er det snakk om å søke sannheten og være sanne underveis... Sannheten og veien ...

Og det er mer i vente: «Ennå har jeg mye å si dere, men dere kan ikke bære det nå». Det dere hører av Den hellige ånd, er det som jeg har stått for, og sammen med meg står vår himmelske Far! Det dreier seg om et 'felleseie'. Jesu kjærlighet er i virkeligheten Guds egen kjærlighet til sine barn.

Fortsatt åpenbaring?

Og fortsettelse følger. Fordi livet og situasjonen forandrer seg så mye. Så mange nye elementer og problemstillinger kommer til. Vårt liv i kulturen er en oppdagelsesreise. Vårt eget liv er en reise i nytt terreng. Hvordan vil troen se ut da? Hva sier Talsmannen?

Det kan ikke ha stanset i det første eller andre århundre. Heller ikke i det 16. Vi trenger stillheten som en renselse. Vi trenger å lytte til den. Vi skal få kjærlighetens Ånd. Vi trenger sannhetens Ånd. Bare vent og se!

Salmer:

Mange muligheter fra kapitlet 'Trenghet og trøst', for eksempel 478 og 479. Til innledning kunne man bruke 527. V.2 kan vende 8.mai-tanken ut i det internasjonale. En variant av påskesalme er 208 som starter i kvinnenens gråt og fortsetter i

soloppgangen. Blant pinsesalmer er 236 en god bekjennelse til Ånden uten direkte å ta pinsen på forskudd. Fra 'Rettfærd og fred' vil både 730, 736 – 738 kunne brukes. Til nattverd i påsketiden er 207 alltid god ellers kunne en tenke på 618. Av håpssalmer kunne en prøve 886 el 892, som ikke er de vanligste.

Hallvard Beck
Pensjonist, tilkn. Bekkelaget
hb574@kirken.no

Pinsetid - til for klar tale

Pinsedag – Søndag 15. mai 2016

Lesetekster:

1 Mos 11,1–9 - Tårnet i Babel

Apg 2,1–11 - Ånden blir gitt
eller

Rom 5,1–5 - Guds kjærlighet utøst ved Ånden

Evangelietekst:

Joh 14,23–29 - Løfte om Ånd og fred

Denne tekstgjennomgang har tidligere vært trykket i Nytt norsk kirkeblad i 2013

Det er tid for pinse, men for de fles- te kirkemedlemmer er pinsehøyti- den fremmed og litt utilgjengelig. Juleevangeliet er kjent og de fleste vet at påsken handler om Jesu død og opp- standelse. Pinsen derimot er mer ufor- ståelig. Fraværet av folkelige pinsetra- disjoner i det fleste delen av landet gjør det ikke lettere å komme på hva pinse er for noe.

Hvis man vet at ordet pinse kommer fra det greske ordet for femti (pentekos- te) og at pinsen er femti dager etter pås- ke (minus søndagene), så er sjansene store for at man kan gjøre det skarpt i en pinsequiz. Hvis man i tillegg vet noe om at Den Hellige Ånd har noe med pinse å gjøre, så er man nær en seier. Selv for de mest innbarka kirkegjengere er det vel heller ukjent at pinsehøytiden sin opprinnelse i jødiske festtradisjoner og at det var først på

300-tallet at man feiret pinse som en egen høytid.

De quizinteresserte og mest kunnskapsivrige vil kanskje sette pris på å få den slags kunnskapsformidling i pinsepreken, men jeg tror at Grundtvigs pinsesalmen «I all sin glans nu ståler solen» er en bedre utgangspunkt.

Grundtvigs mektige salme åpner et innholdsrikt, men ukjent språkunivers. Salmens bildespråk er litt fremmed, samtidig som den beriker og gir en flott inngang til å feire pinsedagsgudstjeneste. De første tre versene er naturorienterte og gir god gjenklang her hvor vi ser fram mot lysere dager med skapelse og vekst. Ute gleder vi oss over det gryende livet og naturens forskjellighet. Grundtvig låner bilder fra naturen i sin lovprisning av Gud og levendegjør pinseunderet gjennom salmen. Åndens gjerning og pinseunderet knyttes sammen. Salmen vil gi en oppløftende start på gudstjeneste som en lovprisning til skaperen og skaperverkets mangfold.

På pinsedag tror jeg et bevist valg av salmer kan åpne opp for en ny forståelse av pinsetiden. Og det kan inspirere til åndsfylt tale om pinsens evangelium – at Gud er evig nærværende i sitt skaperverk.

Tid for ånden

Pinse er en Åndens tid. Mange predikanter synes det er utfordrende å snakke om Ånden. Ånden er litt uhåndgripelig. Vi ser ikke Ånden, men vi merker den. På pinsedag må vi forsøke å gjøre talen om Ånd og åndelighet relevant og livsnært. Et mulig utgangspunkt for preken finns i rammen for prekenteeksten fra Johannesevangeliet. Teksten er hentet fra Jesu avskjedstale til disiplene. Jesus skal gå inn i lidelse og død. Det ukjent ligger foran som en mulig trussel. Det er lett å forestille seg disiplenes angst i møte med en framtid uten Jesus. Men selv om han ikke lenger skal være hos sine disipler, så skal ikke disiplene være alene. Talsmannen skal være der for Jesu disipler. Ånden er Talsmannen, en hjelper og rådgiver som skal være der for Jesu etterfølgere for alltid. Som vindens usynlige pust vil Ånden være der. En som skal være der som en støttespiller, en rådgiver som opptrer på vegne for og til for del for en annen. En kjærlighetens ånd som forener og forsoner. Pinsen varsler en ny tid. En tid for fred. Ånden kommer med

freden i fra Gud. En ny tid for mangfold og fellesskap. En tid hvor det ukjent ikke er en trussel, men en mulighet til vekst.

Tid for kjærlighet

Pinse er de hvite klærnes høytid. Dåpsfest, konfirmasjonsfest og bryllupsfest. Mange gifter seg og døper sine barn i pinsen. Pinsedag har sammen med påskedag vært en av kirkens store dåpsdager. Pinse er også en tid for konfirmasjoner. I hvite dåpskjoler, hvite konfirmanter kapper eller hvite bryllupskjoler møtes forventninger og nervøsitet. I pinsen møtes de store livsritene og tradisjonene, og det er sterke bilder på livets mangfold og storhet. De siste årene er det også vokst fram en ny tradisjon om å feire kirkens bursdag i pinsen. En skikkelig bursdagsfest i kirken som en del av menighetens trosopplæringsarbeid bygger broer mellom hjem og familie, og er en flott ramme for gudstjenesten og preken.

De sterke tradisjonene for fest gir gode muligheter for å snakke om Ånden som skaper fellesskap. Pinsen er en familie-høytid for mange. Med lange avstander til slekt og familie fører kjærligheten og livsritene mennesker sammen til feiring av livet. Pinse står for liv og framtid. De hvite klærne er en god illustrasjon på livet som vokser fram i relasjoner. Vi skal bære og bli båret gjennom livet med kjærlighetens skaperkraft. Dåpsbarnet tas i mot i slektens lille fellesskap og i Guds store fellesskap, konfirmantene tar et skritt ut i voksenlivet og de nygifte skriver et nytt livskapittel i fellesskap. De hvite klærne er et bilde på liv og framtid i Guds kjærlighet.

Tid for tale

Tale om pinse og ånd trenger ikke å føre til fremmedgjøring. Ånden er ikke fremmed for livet, men blåser ny luft over byens torg og plasser. Vi kan se sporene av Åndens gjerninger, men vi kan ikke styre dem.

På pinsedag utfordres predikanten til å våge å ta store ord i sin munn. Tale om kjærlighet og fred kan absolutt være mer enn tomme ord. Selv om ord kan bli floskler, så vil jeg slå et slag for de store ord i pinsepreken. På tross at jeg kan bli provosert av utsagn om Bibelens klare ord vil jeg slå et slag for den klare tale på pinsedag. Jeg tenker at det handler om å ta ordene

tilbake.

Språk, språkmangfold og språkforvirring er det store temaet i begge lesetekstene etter de nye teksttrekkene.

Pinsefortellingen fra Apostlenes gjerninger er et bevist motstykke til historien om tårnet i Babel. I Babel ble alle språkene forvirret og ingen forstod hverandre. Å forstå og forstå kan være flere ting. Man kan forstå et språk, uten å vise forståelse for de mennesker som taler språket. En mulig lesning av pinsefortellingen er at det Ånden åpner og forener. Ånden skapte fellesskap på tvers. Alle fikk høre om Guds storverk på sine egne morsmål uten at forskjellene ble visket ut. Ordene skapte vinduer og ikke murer.

Jesus utfordrer disiplene til å holde fast ved hans ord. I sin avskjedstale på Skjærtorsdag er Jesus klar i sin tale. Han taler sterkt om kjærlighet og fred, og det er ikke tomme ord. Det handler om en sann åndelighet. Åndelighet er ikke bare for de søker det kontemplative eller de store tanker, men er et grunnleggende livsvikår. For gjennom Ånden blir vi som kirke kalt til å bli elsket og kalt til å elske. Og Gudskjærligheten er usynlig nærværende i verden fra alle tider og til alle tider. I pinsen kan vi la Guds solstråler skinne inn og tine våre forfrosne hjerter. Det er pinseliljetid.

Sveinung Hansen

sokneprest Hol, Hovet, Dagali og Skurdalen

sokneprest-hol@hol.kirken.no

2. pinsedag

2. pinsedag – Mandag 16. mai 2016

Lesetekster

2 Mos 17,1–7 - Vann av klippen

Apg 15,1–11- Apostelmøtet om folkeslagene

Evangelietekst

Joh 7,37–39 - Elver av levende vann

Der 1. pinsedag retter blikket på selve pinseunderet med høytid og mysterium, blir kanskje det kanskje på 2. pinsedag vi skal lete etter pinsens betydning her og nå, i verden, slik den er i dag. Pinsen kalles gjerne kirkens bursdag. Det kan synes å være en lang vei fra den flammende, nesten kaospregede pinsefortellingen, til en velordnet norsk messe. Kanskje er det lettere å kjenne seg igjen i at årets tekster til 2. pinsedag berører flere tidløse tema knyttet til tro og tilhørighet.

Vann fra klippen

Det er interessant at Israelsfolket i denne teksten innledningsvis blir benevnt som «menighet». Dette ordet leder tankene mot et felleskap av trosfeller, enten i et lokalsamfunn eller som summen av alle troende. Her blir folket, israelittene, og menigheten brukt på den samme gruppen mennesker. Et eksklusivt Guds folk, og guds folk treffer. De stoler ikke på sin religiøse leder. Kan de da stole på guden som konstituerer dem som folk? Bak dette spørsmålet ligger opprøret og en tvil på om det som holder dem sammen bærer. Hvem er de uten

Gud, som folk, dersom «menighet» og «israelitter» ikke lenger definerer dem? Et tørstende folk, på et tørt sted – uten land, ventende på den sikre død?

Når folket berettiget klager, svarer Moses «Hvorfor tretter dere med meg? Hvorfor setter dere Gud på prøve?» Å sette spørsmålstegn ved den religiøse lederen stilles likt med å sette Gud på prøve. Moses er Guds forlengede arm. Herren befaler gjennom Moses folket ut i ørkenen. Når Moses klager sin nød over et troløst folk som truer med å steine ham, er det folket det er noe galt med. Pinsler og livsfare er irrelevant. Gud vil handle i sin tid.

Når Gud griper inn her, er det ikke ved å la regne falle, eller slippe en kilde ut av sanden i all stillhet. Det hele får en dramaturgi hvor Moses handling foran øynene på folkets fremste viser Guds storhet og hans egen særstilling. Vel så mye som dette er en tekst om Gud som ivaretar sine, leser jeg dette som en tekst om autoritet og autoritetstro. Folkets dårskap blir gjort til skamme.

Apostelmøtet om folkeslagene

Moseboktekstens kobling mellom nasjon og Gud står i kontrast til beretningen om pinseunderet. Her kan disiplene plutselig snakke alle verdens språk. Det er nettopp et viktig poeng i pinsefortellingen at hendelsens betydning går på tvers av land og språk. Beretningen peker mot en kommende verdensvid kirke. Samtidig er pinseunderets kontekst feiringen av en jødisk høytid med jøder fra mange ulike land tilstede. Apostlene er jøder. Distinksjonen kristen og jøde er ennå ikke etablert. Men snart skal kristendommen finne sin form innenfor andre kulturelle rammer. Det skal oppstå en spenningen mellom apostlenes formening om hva kristendommens essens er og fortolkningen troen kan få når den møter en annen kontekst. I teksten om Apostelmøtet og folkeslagene slår dette ut. De ledende skikkelsene i Jerusalem sliter med å fri seg fra sin kontekst og se evangeliet slik «folkeslagene» ser det. Ordskiftet blir hardt, slik ordskifter kan bli i møte med det fremmende og nye. Allerede her etableres et mønster vi kan finne igjen gjennom hele kirkens historie.

Peters tale fra apostelmøtet viser at det krever mot og leder-

skap å sette spørsmålstegn ved eget ståsted. Det koster å sette ord på at det som kan oppleves absolutt, kan være relativt. Kirkens vekst begrenses når urmenighetens hegemoni blir et mål i seg selv. Lov gir makt til å dømme mellom rett og galt, innenfor og utenfor. Peters test blir en jakt på troens og forkynnelsens kjerne. Han summerer det slik: «Vi tror at vi blir frelst av Herren Jesu nåde, vi på samme måte som de». Moseloven må vike for Evangeliet. Moses, mannen som slo vannet ut av steinen, må vike for ånden. Å bidra til kirkens vekst må og handle om å gi slipp på sitt eget. For å si det med en omskriving av Johannes 3,30 - Kirken skal vokse, apostlene og fariseerne skal avta.

Evangelieteksten

I johannesteksten om elver av levende vann, tar vi tre skritt tilbake. Før pinseunderet, før oppstandelsen og før korsfestelsen. Jesus roper ut at den som tror på ham skal bli en kilde for elver av levende vann. Som vanlig er i Johannesevangeliet, tolkes ordene inn i frelseshistorien og settes i sammenheng med Jesu herliggjøring. Ånden har ennå ikke kommet, men i følge evangelisten peker Jesus ord på ånden de troende skal få. Ordene blir forkynt under løvhyttefester der Jesus utfordrer og provoserer. Han stiller spørsmål som rokker ved fariseerne og de skriftlærdes autoritet. Trusselen om død og utslettelse ligger eksplisitt i dramaet her. Løvhyttefesten markerer dels innhøstingen av årets avling, dels Israelittenes vandring i ørkenen. I forhold til begge aspektene ved feiringen får vann en særskilt betydning. Vann er en forutsetning for vekst og avling. For folket i ørkenen var vann et spørsmål om liv og død. Vannet utgjør et være eller ikke være. Tørsten og lengselen etter vann orienterer oss mot kilden. Men Jesus opphører ikke seg selv som kilde. Det er ikke Jesus som kjøtt og blod som er det essensielle, men troen på ham. Det levende vann har troen som kilde. Troen bærer hver enkelt troende i seg. Bondens bekymring for avlingen og ørkenvandrerens tørst deles ikke av troende. Den troende har ikke bare kommet frem til en kilde som slukker tørst og lengsel. Den troende er selv en kilde.

Gjennom disse ordene gjør Jesus seg selv, gjennom troen på ham, tid - og stedløs. Uavhengig av om en blir konfrontert

med Jesu forkynnelse direkte fra ham eller fra en troende, er han tilgjengelig. Troen frigjør fra et avhengighetsforhold til noe utenfor en selv, om det nå er dette- eller hinsidig. Det absolutte i ved statusen som troende nuller ut skillelinjene mellom folkeslagene.

Salmeforslag

232 I all sin glans nu stråler solen

923 Du sender ut din ånd

218 Du som går ut fra den levende Gud

214 Sannhets tolk og taler

224 Kved opp Guds folk

223 Kjærlighet er lysets kilde

Bjarne Kjeldsen

Seniorrådgiver, KA

bjarne.kjeldsen@ka.no

En bønn for ramsalte festtaler!

17. mai – Tirsdag 17. mai 2016

Lesetekstger:

5 Mos 8,11–14 - Vokt deg så du ikke glemmer

1 Kor 4,7 - Hvem har satt deg høyere?

Evangelietekst:

Luk 17,11–19 - Den takknemlige Samaritan

På mange måter er jeg stolt av kirka, men det er få ganger jeg får denne sterke følelsen i møte med kirkeårets tekster. Tekstutvalget for 17. mai er imidlertid en slik dag. Jeg leser tekstene og blir slått av deres styrke, deres kraft, deres krasse kritikk av de hovmodige og utakknemlige. Det er modige tekster som utfordrer oss til handling. Som forkynnere er det vår homiletiske oppgave å gjøre den ramsalte kritikken aktuell i vår tid. Det er mange måter å gjøre dette på, men spørsmålet er – mellom bunadene og sukkerpinnene og alle hurraropene – våger vi?

Jeg har forrettet ved noen gudstjenester 17. mai. Det er mye fint med slike høytidsstunder, men det er også underlige saker. Som nyutdannet prest i en vakker bygd gikk jeg opp på prekestolen og var usikker, svært usikker på sjangeren. Var det ventet at jeg skulle lire av meg noen vakre klisjeer om nasjonaldagen eller skulle jeg utfordre meg selv og menigheten med noen alvorsord? Som oftest har jeg valgt å gjøre det første, slik så mange av mine kollegaer gjør. I år håper jeg vi som presteskap våger å ta et annet valg. Denne tekstgjennomgangen er en liten oppmuntring i så henseende.

Første lesetekst er fra 5 Mosebok, men det høres ut som om teksten er skrevet til nordmenn i 2016:

Vokt deg så du ikke glemmer Herren din Gud og forsømmer å holde budene, lovene og forskriftene hans som jeg pålegger deg i dag. Når du spiser og blir mett, når du bygger fine hus og bosetter deg i dem, når ditt storfe og småfe øker i tall, når du får mengder av gull og sølv og hele din eiendom vokser, vakt deg da så du ikke blir hovmodig og glemmer Herren din Gud, han som førte deg ut av Egypt, ut av slavehuset.

Vi lever i historiske tider. Aldri har et folk hatt det så bra som vi har det i Norge etter årtusenskiftet. Aldri har noen opplevd at så store deler av befolkningen lever i velstand, i frihet, fred og harmoni. Ja visst er det utfordringer også i vårt land. Jeg jobber til daglig med rus og kriminalitet og vet mye om dette. Men hvis vi løfter blikket gir det likevel stor mening å si: aldri har noen hatt det så bra som den jevne nordmann har i dag. Vi spiser og blir mette, vi bygger fine hus, vi har en enorm rikdom. Det er i møte med denne velstanden at teksten spør; gjør det oss hovmodige?

Andre lesning fra 1. Korinterbrev er kort, men om mulig enda tydeligere:

7 Hvem har satt deg høyere enn andre? Hva annet har du enn det du har fått? Og har du fått noe, hvorfor skryter du som om det ikke var en gave? 8 Men dere er allerede så mette! Dere er alt blitt så rike!

Jeg jukset nå, jeg er klar over det. Men det ble rett og slett for fristende å ikke ta med første del av vers åtte i lesningen. Verset er ikke med i tekstboken, men det er viktig retorisk for Paulus å løfte frem rikdommen – som medfører at noen plasserer seg høyere enn andre.

Igjen er det ingen kunst å trekke paralleller til moderne Norge. Spørsmålet er om vi våger å gi menigheten noe annet enn festtaler denne dagen. Om vi våger å aktualisere den brennhete kritikken fra de to tekstlesningene. Jeg tenker det er viktig å gjøre *nettopp* når vi feirer vår grunnlov og vår frihet. Jeg tenker videre at det er en kritikk som også ligger implisitt i evangelielesningen om den takknemlige samaritan.

Det overraskende forbildet

Teksten er kjent for mange. Om de ti som blir helbredet, og om den ene som kommer tilbake for å vise sin takknemlighet. De ni andre glemte å takke, de er utakknemlige akkurat som tekstlesningene advarer mot. Og for å si det med et ordspill, den ene takknemlige er en samaritaner: den ene er den andre! Fra et annet sted, et annet folk med en annen religion enn jødene. Likevel er nettopp den andre, samaritaneren, det evige forbildet både i denne teksten og i lignelsen om den barmhjertige samaritan.

Jeg liker at dette poenget gjøres tilgjengelig på vår nasjonaldag. At det er den andre som er et forbilde: den fremmede, den med en annen religion. Som er beslektet med jødedommen, for all del, men som ble sett på som fremmede i samtiden. Tenk om det hadde vært slik i vår tid, at noen med en tro beslektet med kristendommen kom til landet vårt og ble sett på som de truende, de fremmede. Tenk om Jesus hadde trukket frem disse som våre forbilder. Det hadde vært en radikal teologi, det. Men det er faktisk akkurat så radikal evangelieteksten er. Som forkynnere burde vi vite dette. Og vi bør våge å si det – nettopp fordi vi skal feire vår nasjonaldag.

Politikk og religion – here we go again!

Det pågår ulike debatter om kirkens rolle i samfunnet, blant annet om det evige forholdet mellom politikk og religion. Hva skal kirkeledere mene noe om i den offentlige debatt? Hvor skal det tales og hvor skal det ties? Og hvordan møter en aktuelle politiske debatter fra prekestolen?

Mange forkynnere famler i møte med denne tematikken, iallfall gjør jeg det. Noen ganger holder jeg meg trygt i en egen teologisk sfære, ufarlig og uten berøring med den hverdagen vi baler med. Andre ganger kaster jeg meg ut i det, prøver å være direkte og utfordrende, og står i fare for å kommunisere ufri-villig at kirka er et meningsfellesskap, ikke et trosfellesskap. Selvsagt skal ikke kirka være partipolitisk. Selvsagt skal ikke ord som nestekjærighet og menneskeverd brukes i debatten om Norges asylpolitikk på en slik måte at en banaliserer debatten – og taler for enkelt om svært kompliserte utfordringer. Jeg tror at det er en dårlig ide å overta jobben til UDI fra

prekestolen. Men likevel er jeg overbevist om at vi fordekker alvoret fra dagens tre bibeltekster, hvis ikke nettopp krigen i Syria, flyktningstrømmen, hjelpen i nærområdene og behandlingen av de som har flyktet til oss blir et tema. For vår rikdom er en gave, som vi ifølge tekstene aldri må bruke for å sette oss høyere enn andre. Når folket opplever velstand, minner Gud dem på at de selv har vært i slavehuset i 5. Mosebok. Akkurat som vi kan bruke 17. mai til å minne hverandre om at også vårt folk har sultet, vært i krig og vært avhengige av hjelp fra andre. At vi har frihet nå skal vi feire denne dagen, for all del. Men det må gjøres i solidaritet med en lidende verden, og i ydmyk forståelse for at andre fortjener friheten like mye som oss.

Arven fra Wergeland

17. mai er dagen for å feire de store tingene: nasjonens selvstendighet og frihet. Det var først etter krigen at dagen fikk den betydning den har i dag. Fordi vår nasjon fikk kjenne smerten på kroppen, fikk kjenne ufriheten, volden, sensuren, angsten og fortvilelsen. Dette ble vi befridd fra, dette var vi med å kjempe oss ut av. Og siden freden har vi vernet om dagen som nasjonens største skatt.

Vi gjør rett i å feire 17. mai. For av alle Herrens goder er fred vår største skatt. Og freden og friheten er verdt å feire, verdt å fortsatt kjempe for. Tar vi den for gitt, gjør vi oss selv fryktelig historieløse.

Men vi må også våge å spørre: Hva er nasjonens selvstendighet i lys av alle som fremdeles føler seg ufrie i Norge i dag? Selvstendighet og frihet er ikke noe som er gitt en gang for alle, det er en kamp hver generasjon må kjempe. En kamp vi må kjempe. For å ruste oss i denne kampen kan vi hente inspirasjon fra en av landets aller største personligheter, Henrik Wergeland.

Han er en av nasjonens største diktere og folkeopplysere. Men han er også en av dem som kan lære oss mest om frihet. Hva frihet var den gang på 1800-tallet, og hva frihet fremdeles er for oss i dag. For Wergeland var det viktig å understreke at friheten avhenger av et samfunn basert på toleranse, respekt og likeverd. Dette er viktige allmenne dyder, men han hevder også at religionen på sitt beste kan spille en avgjørende rolle

for å fremme et tolerant samfunn.

Da Henrik Wergeland var 21 år gammel, skrev han dette i diktet "Torden" i 1829:

"Christen – Moslem – Hedning – Jøde, maatte dog hverandre møde inden samme Faderarm".

Wergeland ville at jødene skulle ha adgang til riket. Men han ville noe langt mer og større. Han ønsket fredelig sameksistens mellom religionene. Han ønsket gjensidig forståelse og toleranse. Han ønsket en teologi som var inkluderende i stedet for ekskluderende. Så stort tenkte han. Hør bare hva han skriver i diktet Jøden fra 1842:

"Enhver religion har et mildt og kjærlig hjerte" I dette diktet skildrer han et møte i ørkenen mellom en rabbiner på vei til Jerusalem, en kristen munk på vei til Damaskus og en muslim på vei til Mekka.

Hva ville du sagt, Henrik, hvis du visste at vi over 150 år etter dette diktet fremdeles har et samfunn med innslag av antisemittisme og fremmedhat? Hva ville du sagt hvis du visste at noen svarer på flyktningstrømmen med å tenne på asylmottak i Skandinavia?

Norge er et fantastisk land, og jeg er stolt og takknemlig for å feire 17. mai. Men likevel bør vi bruke denne festen til å minne hverandre om at en nasjon aldri blir friere enn sine mest ufrie borgere. Derfor må ikke dagen gjøre oss selvgode, eller enda verre: blinde. Frihet og fred er de dyreste skattene vi har – i samfunnet så vel som i kirka – men fremdeles er det mennesker i landet vårt som er ufrie. Det er dette 17. mai handler om. Her er alvor et vi må holde fast ved, midt i gleden og jubelen. De tre lesningene hjelper oss til å forstå dette.

Kjære forkynnere! La oss ikke tildekke alvor et fra 5. Mosebok, Korinterbrevet og den takknemlige samaritan. La oss ta vare på arven fra Wergeland og aktivisere den på nytt til glede og oppmuntring for alle som trenger å bli satt fri!

Salmeforslag:

Ja, vi elsker

Gud signe vårt dyre fedreland

Fagert er landet

Så grønn en drakt

*Bjarte Leer-Helgesen
Bymisjonsprest og fengselsprest, Kristiansand
bjarte@leer-salvesen.no*

Til ein kjend Gud

Treenighetssøndag – Søndag 22. mai 2016

Lesetekster:

Jes 6,1–8 - Gud kaller Jesaja

Apg 17,22–34 - Han gir liv og ånde til alle

Evangelietekst:

Luk 24,45–48 - Tilgivelse for folkeslagene

Denne tekstgjennomgang har tidligere vært trykket i Nytt norsk kirkeblad i 2013

Treeningssundagen vart innført som felleskyrkjeleg fest i høgmellomalderen. Grunnen til at ein ikkje såg behovet for ein eigen treeiningsfest tidlegare (Austkyrkja har enno ikkje sett det) er sjølv sagt at *all* kristen gudsteneste er ei feiring av Den treeinige Gud og føregjeng i hans namn. Det tyder ikkje at det ikkje er både verdig og rett å setje av ein eigen dag, men eg tykkjer at det er noko med plasseringa av treeiningsundagen som kan vera forvirrande. Ein kan verte lura til å tru at plasseringa er uttrykk for ein slags logikk eller kronologi: I påska skjønar me at Jesus er Gud, i pinsa fær me vita at Anden er Gud og på treeiningsundag legg me saman og fær at $1 + 1 + 1 = 3$ = Den guddommelege treeininga. Treeininga vert liksom «krona på verket» som gjer at me endeleg kan tala om ei fulltonande kristentru.

Heller enn å sjå treeiningsundagen som ei avslutning, eit høgdepunkt, ei fullbyrding, trur eg vi må sjå han som *byrjinga* på det allmenne kyrkjeåret (som no, heilt i tråd med dette, vert kalla *treeiningstida*). Etter pinsefesten byrjar kristenlivet,

og det er *alltid* eit liv som føreset den røyndomen som er Den treeinige Gud. «For i han er det vi lever og rører oss og er til», som det heiter i ein av tekstane for dagen. Det har vorte så populært med ulike formar for apologetikk, og det er sjølvsagt ikkje noko gale med å ta bort falske snublesteinar. Men eg trur no likevel Barth hadde sett noko fundamentalt rett og sant då han omkalfatra moderne teologi med å plassere treeinigslæra heilt i starten av sin *Kirchliche Dogmatik*. Når alt kjem til alt er det noko fåfengd i å leite etter eit «*principium cognoscendi (apart from the actual content of faith), and then that even in the doctrine of God itself one can and should deal first with God's existence, nature and attributes (again apart from the concrete givenness of what Christians call 'God')*» (KD I/1 §8)

Kristendomen byrjar ikkje med å seie at Gud er, eller *kva* Gud er – men kven han er, for kristendomen trur på ein personleg Gud. Og svaret på *kven* Gud er, det er Fader, Son og Heilag Ande, éin sann Gud frå æve og til æve. Denne fyrste sundagen i det allmenne kyrkjeåret byrjar me altså med å seie nett dét. Det er lett å tenkje at dette er ein dag då ein bør drive apologetikk, «forsvare» og «forklare» treeiningsdogmet. Eg hellar mot å tru at Treeininga best forsvarar seg sjølv, og at me kan konsentrere oss om å leva som kristne, i lovprising og takk medan me forkynner omvendning og tilgjeving for syndene i Jesu namn for alle folkeslag (Luk 24:47).

Om lesetekstane

Jesajateksten var tidlegare ein del av 1. rekkje for treeinings-sundag (då med misjonsbefalinga som preiketekst). I boka si om det heilage skriv Rudolf Otto om denne teksten: «*If a man does not feel what the numinous is, when he reads the sixth chapter of Isaiah, then no 'preaching, singing, telling', in Luther's phrase, can avail him*». I dette Gudsmøtet vert synsfeltet fylt opp av englevingar, tronstolar og røyk. Heile verda ristar og skjelv, og overjordisk song ljomar i øyregangane. Kven er den Gud som gøymer seg bakom alt dette fanfareriet?

Jau, for det fyrste er han *heilag*, noko som leier til lovsong (v. 4, jf. Åp 4), men òg til spontan «creature-consciousness» (Otto) og syndvedkjenning (v.5). For det andre kjem han med *reinsing og tilgjeving* (konkret i form av ein oblat på tunga, v.

6-7). For det treie *sender* han den han har reinsa ut av tempelet og gjev han mot til å ta imot kallet (v. 8). I konteksten av ei kristen messe er det naturleg å lesa dette trinitarisk – òg av di det er tydeleg at det er den same, eine Gud som er løynd i heilagdom, som reinsar og som sender. Immanens og økonomi går heilt i eitt, i den grad ein kan lesa dette som ein glytt inn i Guds «indre liv», og for å halde på Barth-referansen.

Teksten frå Apostelgjerningane er ny med dei nye tekstrekene, og gjev eit døme på ein som har svara «Eg! Send meg!» når Herren har spurt «Kven skal eg senda og kven vil gå for oss». Av teksten framgår det at Gud er skapar (og me er hans born, vv. 24-26), han er do-mar og frelsar (i Kristus, som han vekte opp frå dei daude, v. 31) og ved forkynninga skapar han tru i hjartet til (nokre av) dei som høyrer på (vv. 32-34).

På den eine sida syner Lukas at den allmennmenneskelege trongen til å «å leita seg fram til» han dei ikkje kjenner, kan gje grunnlaget for å høyre om den Gud som er «herre over himmel og jord». Samstundes seier han jo òg tydeleg nok at kristendomen tilbyd noko meir enn ein «ukjend Gud». Den gjev oss sjanse til å tilbe i ande og sanning, det motsette av å tilbe «utan å kjenne». Den gjev oss eit møte med ein Gud som har gjort meir enn å ta nokre grep «for at dei skulle søkja Gud»; den gjev oss ein Gud som har lagt ut for å søkje etter oss. Ein Gud som med Andens hjelp vert synleg i Jesu Kristi kross og oppstode. M.a.o.: Ein treeinig Gud.

Om preiketeksten

Luk 24:46-53 var tidlegare tekst på Kristi himmelfartsdag. I den nye tekstboka er himmelfarten teke bort, og det umistelege v. 45 heldigvis kome inn. Kan hende er han tenkt som ei parallell misjonsbefaling til Matt 28 i fyrste tekstrekke, sidan misjonspreget er såpass sterkt i lesetekstane. Men det er òg ein betimeleg tekst for dagen av andre grunnar: Historisk veks treeiningslæra ut av den tidlege kyrkja sitt arbeid med å tolke Jesu daude på krossen i ljøs av Skriftene. Den «ukjende Gud» er kjend berre i ljøs av krossen og i ljøs av Skriftene. Skriftene («opna» av Anden) fortel om den lidande Messias, og sender så dei som har kome til tru på Messias gjennom Skriftene ut for å forkynne dette vidare til alle folkeslag. Å koma til tru er å verte

innlemma i Den treeinige Guds røyndom; å leva i tru er å leva i Den treeinige Guds røyndom.

Det er (som alle tekstane for dagen syner) i praksis å lovprise den Gud som er heilag, heilag, heilag ved å forkynne Jesu kross og oppstode til omvendig og forlating for syndene. Vestleg treeiningslære vert gjerne kritisert for å vera «kristomonistisk». Eg må innrømme at eg aldri heilt har skjøna denne kritikken. Dersom ein no fyrst skal vera «monistisk» om noko, så må jo det å vera monistisk om *Kristus* vera mykje betre enn absolutt alle andre alternativ i heile universet. I preiketeksten ser me at forståinga av Gud som treeinig føreset krossen og har sitt brennpunkt i krossen – og at det difor er gode grunnar til at forståinga vår av Treeininga må vera minst kristosentrisk – men at livet som kristen likevel alltid er eit liv i Den treeinige Guds røyndom, meir enn berre i Kristi røyndom, av di me aldri kan ha Kristus utan at me òg har Faderen og Anden.

Ikkje noko av dette korkje kan eller skal seiast i noka preike, sjølv sagt. Det er mest for å syne at når ein skal prøve å seie noko vettugt om Treeininga, så vert det mest sannsynleg berre surr. Eg gjentek det eg sa ovom her: Det likaste er nok å halde seg til lovprising, takk og forkynninga av tilgjeving for syndene i Jesu namn.

Om salmesetel og liturgi

Nokre salmar kjennest obligatoriske denne dagen: Etter den fyrste lesinga bør 233 få opne den trinitariske djupna i Jes 6. I staden for hallelujavers kan ein benytte 547, eitt vers før og eitt vers etter lesinga. 634 er vel vanskeleg å koma utom til nattverd (sjølv om 300 òg høver godt, om ein ynskjer ei anna vektleggjing). 352 bør vera med uansett, men er sjølvskreven dersom det skal vera dåp.

Flotte treeiningsalmar er 262, 263, 300, 363, og sjølv sagt Vidar Kristensens «Gud skapte lyset» (nr. 243 i den nye salmeboka). 340 er kanskje for «kristomonistisk» for treeiningssundag (for dei som meiner at dette er eit skjells-ord), men eg tykkjer vv. 4-6 på glimrande vis illustrerer preiketeksten og fær fram det underliggjande trinitariske i han. For å få fram Andens rolle kan ein bruke ein pinsesalme som 208, 213 eller 223. Som avslutning vil eg gå for 371, som på utsøkt vis fær fram

kva det er å leva i den røyndomen som er Den treeine Gud: «Så liflig vi leker for Herren!» syng Grundtvig. Bortom alt skravlet er det nett dét me skal gjera.

Og for å motseie meg sjølv ein siste gong: Eg tykkjer ikkje det er ein dårleg idé å fylgje anglikanarar og (før-konsiliære) katolikkar med å resitere den athanasianske truedkjenninga denne dagen. Eg hadde ikkje lese ho på mange år, men eg mintest ho tydeleg som fråstøytande intellektualistisk formalisme. Eg oppmodar alle om å lesa ho opp att, og tykkjer sjølv ho har eit ufortent dårleg rykte. Sjølv om ho – som me alle – er eit born av si tid, så seier ho faktisk noko heilt sentralt og ufråvikeleg om kva kyrkja trur. Eller for å seie det slik: Symbolikkens Q har faktisk noko å seie til kyrkja, i motsetnad (hehe) til nytestamentforskingas Q.

*Audun Oppland
Sokneprest, Rollag
audun.oppland@gmail.com*

Nikodemus

2. søndag i treenighetstiden – Søndag 29. mai 2016

Lesetekster:

Esek 36,25–29a - Renselse og et nytt hjerte

Rom 6,3–8 - Forenet med Kristus i dåpen

Evangelietekst:

Joh 3,1–13 - Jesus og Nikodemus

Nikodemus er ingen tilfeldig person for forfatteren av Johannevangeliet. Han er fariseeren som tematiseres hele tre ganger, som går fra å være den undrende, til en som tar Jesus i forsvar overfor sine egne og til endelig den som har med salve til bruk før Jesus legges i graven. Slik får Nikodemus fremstille hva vi kan kalle ”troens reise”, fra undring til hengivelse.

I dagens pretekst, som er den tekst hans navn særlig knyttes til og som er første gang vi møter Nikodemus, danner natten rammen for fortellingen. I tradisjonell forkynnelse fremheves gjerne nettopp det at Nikodemus kommer om natten, og det tolkes ofte som uttrykk for feighet, at Nikodemus oppsøker Jesus i det skjulte. En slik fortolkning er imidlertid uten belegg, da det var en kjent sak at man gjerne kom sammen om kvelden og natten, når dagens hete og støy hadde sluppet taket, for å samtale og diskutere hva vi vil kalle filosofiske og teologiske spørsmål. – Nå er det altså Nikodemus kommer, og Jesus snakker om å bli født på ny av vann og Ånd, altså ikke som noen naturlig fødsel.

Denne fortellingen inngår altså i et større script i evange-

liet. I kapittel 7 (45-51) hører vi om en episode hvor tempelvakten uten hell forsøker å ta Jesus til fange, grunnen var at de var så grepet av Jesu ord. Når fariseerne og overprestene så kritiserer vaktene, ja da er det nettopp Nikodemus som tar de i forsvar og fremholder at ingen skal dømmes før forhør og anklage foreligger. Endelig er det så i kapittel 19 (39-42) vi igjen hører om Nikodemus. Nå er Jesus tatt ned fra korset og Nikodemus har med seg hundre pund (30 kg) salve til Jesu linklær, sammen med Josef fra Arimatea.

Historikeren Josephus nevner også en Nikodemus (*Antiquitates*, XIV, 37), som en mann som ble omvendt til kristendommen og inspirerte Johannes ved skrivingen av hans evangelium, hans navn er også nevnt i noen apokryfe skrifter. Av andre tekstlige kilder knyttet til navnet Nikodemus er det særlig verd å peke på *Nikodemusevangeliet*, et apokryft skrift fra middelalderen. Skriftet må ha vært populært, det er funnet mer enn 350 latinske manuskripter over Nidokemusevangeliet. Første del av skriftet er Nikodemus' referat fra Pontius Pilatus samtale med Jesus og jødene som anklaget ham, andre del av skriftet handler om Jesu opphold i dødsriket. Evangeliet ble også omarbeidet og oversatt til norrønt på 1100-tallet og fikk tittelen *Nidrstigningar Saga* eller *Soga om nedstiginga i dødsriket*. Verket er i seg selv en rik kilde til norsk, middelalderlig kirkekunst.

I kirkens historie er altså ikke Nikodemus noen hvemsomhelst, han inngår i kirkens større script. Fra undring og hengivelse, til disippel og sannhetsvitne.

Så, nærmere til dagens tekst:

Nikodemus er en lærd, velutdannet mann. Han tilhører samtids elite, både politisk, religiøst og kulturelt. Når han nå oppsøker Jesus er det i undring over tegnene han ser Jesus gjøre. For, ingen kan gjøre slike tegn uten av Gud er med ham, leser vi i vers 2 – *tegnene* bringer altså Nikodemus til Jesus, som han kaller lærer, rabbi. Samtalen beveger seg fra det klassiske mer likeverdige mønsteret: spørsmål-svar, spørsmål-svar, til Nikodemus inntar en annen rolle, han blir eleven, og Jesus utlegger hvordan den nye fødsel skjer.

Det er altså Jesu spektakulære liv, alle tegnene, som fører Nikodemus til Jesus. Men Jesus svarer ikke Nikodemus bekref-

tende og sier at dette han nå ser, ja det er Guds rike. Nei, sier Jesus: Først gjennom å fødes på ny kan man se Guds rike. Hva er det som får deg til å stanse opp, som gjør deg oppmerksom, at du retter deg opp i stolen, konsentrerer deg? Vi vil nok svare litt ulikt, men jeg tror at de fleste av oss vil stoppe opp ved det uventede, det ekstraordinære, det spektakulære. Slik altså også Nikodemus. Men Jesus bekrefter verken sensasjonslysten i Nikodemus' eller våre spørsmål. Jesus vender fokus et helt annet sted.

Nettopp dette er teologisk signifikant. I sentrum av kristen-troen står at det er én Gud, at det er den samme Gud vi møter i skapelsen som i åpenbaringen – om enn på ulikt vis og på ulik måte. Men at så er tilfellet er nettopp en påstand som ikke kan bevises eller argumenteres for på logisk vis, det er noe kun troen ser. Og troen er håpefull og lengselsfull, men også usikker og truet. Den er et ektefødt barn av vinden, av Helligånden.

At verden er sted for Guds nærvær og Gudsvirkelighet ser kun troens blikk, kun den ser Guds rike. Et blikk som ser lenger enn undere og mirakler – selv om disse også kan peke mot virkeligheten som et ”mer” har de gjennom kirkens historie like mye vist seg å peke bort fra hverdagens alminnelighet. Det handler om Guds rikes virkelighet i vår verden. Det er ikke sine undre Jesus peker på som *tilknytningspunkter* for å se eller forstå Guds rike. Så enkelt det ville ha vært, da kunne han ha bekreftet Nikodemus. Men det gjør han altså ikke.

Spørsmålet er derfor hvordan virkelighetsforståelse relateres til troen? Spørsmålet er ikke enkelt og alternativene er da også flere: Er troen løsrevet fra samtidens ontologi, at den rommer en egen ontologi kun tilgjengelig for troens blikk? Men den tro som er løsrevet fra samtidens ontologi, krever tilslutning og er intet mindre enn intellektuell gjerningsrettferdighet. Da søker autoriteter og embeter å styre Ånden. Men Jesus sier altså at Ånden er som vinden, den er fri, den blåser dit den vil, den kan ikke styres. – Takk gode Gud. Eller er det motsatt: Overlapper troen samtidens ontologi slik at den ikke kan gjenkjennes?

Ingen av disse to alternativer kan fremstå som attråverdige, enten å tape verden eller å tape Kristus-troen. Men det er da heller ikke slik Jesus taler. Nei, det går om ny fødsel, nytt men-

neske, ny sansning, ny erkjennelse – det går om å se verden med nye øyne. For, fastholder kristentroen, det er den samme verden, det er den samme Gud vi møter i skapelsen som i åpenbaringen! Troen knytter seg altså ikke til hva vi måtte mangle, hva som er vår verden fremmed, den knytter seg til vår verden! – Vi tror på grunnlag av ”erfaringer av nåde” *fra det skapte liv*, for å si det med Norges fremste nålevende teolog, Svein Aage Christoffersen.

Å insistere på at Ånden, som vinden, blåser dit den vil, er også en alltid like viktig påminnelse om kirkens utilstrekkelighet og tilkortkommenhet som organisasjon og synlig størrelse. Vel må kirken ha en organisasjon og struktur for å fungere, men nettopp som organisasjon og struktur så er den da også en verdslig innretning på linje med alle andre verdslige innretninger – slik Bonhoeffer kritisk fremholder: ”Kirken er et stykke verden ... fortapt, gudløs, forbannet, innbilsk, ond verden”.

Luther karakteriserer Jesu tilsvaret til Nikodemus som en både en hard og nådefull hilsen: Uten at man fødes på ny kan man ikke se Guds rike. Det handler følgelig ikke om å gjøre andre eller rette gjerninger, eller si andre eller rette ting, det handler om å bli et helt nytt menneske – et menneske som ikke tenker om å være klok eller smart, for alt dette står imot det å fødes på ny og bli et barn igjen, men et menneske som mottar og får alt som gave – både liv og salighet. Den samme Luther insisterer da også på at Jesu ord om å bli født av vann og Ånd (v. 5) også henspiller på dåpen – nettopp det er det grunn til å holde fast ved *for dåpens skyld*. At dagens episteltekst eksplisitt henspiller på dåpen er derfor en god vurdering.

Dr.theol. Roger Jensen
Pilegrimsprest og daglig leder Pilegrimssenter Oslo
oslo@pilegrim.info

Barnas sak

3. søndag i treenighetstiden – søndag 5. juni 2016

Lesetekster:

1 Sam 1,9–18 - Jeg vil gi min sønn til Herren

1 Joh 3,1–3 - Vi får kalles Guds barn

Evangelietekst:

Mark 10,13–16 - Jesus og barna

Innledning

På døpefonten av stein i Hernes kirke står ordene; «La de små barna komme til meg». På en slik måte synliggjør denne døpefonten at Mark 10 *hører sammen* med dåpen i vår kirke. Teksten har en helt sentral plass i vår dåpsliturgi, og det gjør den til en nøkketekst. På 3. søndag i treenighetstiden er den oppsatt som prekentekest, og dermed setter denne søndagen fokus på relasjonen barn/Gud; alt ifra den sårbare bønningen til Hanna om å få en sønn i 1 Sam, til den veldig åpne og inkluderende invitasjonen fra Jesus i Mark 10, og deretter teksten fra 1 Johannesbrev som gjør bruk av det noe mer indrekerkelige begrepet «Guds barn». I slike tekster vil det finnes mange perspektiver som kan anvendes inn i en preken. Det kan av og til være utfordrende å si noe om en tekst som er såpass mye brukt som Mark 10, og som man derfor må anta er forholdsvis kjent i menighetene. Det som nå følger er derfor *noen* vinklinger det går an å ta i forsøket på å si noe fornuftig om teksten som kalles «barneevangeliet».

Noen tanker om teksten

Mark 10 er ikke rent ulik Mark 9, 36; hvor Jesus setter barnet i sentrum og sier «Den som tar imot et slikt lite barn i mitt navn, tar imot meg». I Mark 10 sier så Jesus: «Den som ikke tar imot Guds rike slik som et lite barn, skal ikke komme inn i det». Sammen uttrykker disse to tekstene en sterkt forbindelse mellom Jesus, Guds rike og barna. Det handler om å ta imot, Jesus og Guds rike, og dermed blir også relasjonen til dåpen så tydelig; der vi bærer barnet frem til det klare og livgivende vannet, og tar imot det Gud gir oss av ren og kjær nåde.

«De bar små barn til ham» - barneperspektivet er viktig i denne teksten. På Jesu tid hadde ikke barna rettigheter eller en spesiell beskyttelse i samfunnet. Barn ble ansett som svake og avhengige, ja, faktisk som uferdige mennesker. Dette gir den bakenforliggende kraften i teksten. Jesu ord og handlinger gjør nok en gang noe med datidens samfunnsoppfatning og sprenger grensene for hva som var akseptert og rådende tankegods.

Hvem er så «De» i teksten? Det blir ikke nærmere definert, men det kan være interessant å spekulere. Kanskje «de» var foreldre som ville føre sine barn frem til denne underlige mannen som var sentrum for så mye oppmerksomhet. Kanskje så de Jesus, som i Mark 9,36 satte det lille barnet «midt i blant de», og på den måten viste at de små har en rettmessig plass «midt i blant» de voksne. Kanskje de sendte barna frem for å se hva Jesus kom til å gjøre? Disiplene viste de uansett bort - og agerte derfor på den måten som nok var naturlig på den tiden. Dette var kanskje den reaksjonen som folket ventet å se. Men hva ville Jesus gjøre? Jesus ble sint, og det er tydelig at heller ikke denne gangen hadde disiplene forstått hva det er Jesus ønsker å formidle. Dette går igjen som et mønster i relasjonen mellom disiplene og Jesus i evangeliene, og det viser bare at det skal mye til å bryte den rådende kollektive samfunnsoppfatningen. For å tydeliggjøre budskapet tar så Jesus barna inntil seg og velsigner dem. Det er ikke så mange ganger i evangeliene at Jesus faktisk tar noen inntil seg – at han løfter de så nær sin egen kropp. Her løfter Jesus opp det sårbare, og viser tilhørerne, og ikke minst oss lesere av teksten, at det er nettopp disse som Jesus kom for. Han løfter opp de som ble

ansett som svake og uferdige mennesker og gir de sin hele og fulle oppmerksomhet, og teksten ender med å være et veldig intimt og nært øyeblikk.

Dette øyeblikket kan det være lett å miste av syne siden vi leser teksten så ofte som vi faktisk gjør i kirken. Men dette er da noe av det vi ønsker skal formidles gjennom vår dåpsliturgi? At gjennom vann og ånd kommer det et nært og eksistensielt forhold mellom skaperen og den skapte. At under gudstjenesten, i kirkerommet, så er det en hendelse av kosmiske proporsjoner, at det faktisk er den minste som er den største – og som får en tydelig velsignelse over sitt liv. Klarer vi å fremheve en slik opplevelse av dåpen tror jeg vi også kan skape en sterkere tilhørighet til kirken. Og klarer vi å skape og styrke folks tilhørighet til kirken vil det kanskje også være mulig å snu trenden over synkende dåpstall? Kanskje denne søndagen kunne være et bidrag til å skape denne følelsen? Ikke ved å påpeke hvor skremmende det er med lave dåpstall, men ved å skape følelsen av tilhørighet og den nærheten som dåpen gir.

Til preken

Når man leser om Jesu relasjon til barna og den plassen han gir dem er det vanskelig å ikke se for seg bildene av alle de barn og unge i verden som ikke får den plassen og tryggheten de har rett på. De som er på flukt fra krig og konflikter. Det er lett å se for seg de barna som kommer hit til Norge sammen med sine familier, hvor mange er sterkt traumatisert og har et stort behov for trygghet. Kirken er nødt til å være et talerør for disse barna; Jesus tok de helt inntil seg og velsignet dem, kirken må også ta barna helt inn i sin midte og tale deres sak. Barn er alltid uskyldige ofre i en konflikt, og vi må sette barnet midt i sentrum og følge Jesu eksempel om å «la de små barna komme til meg, og hindre dem ikke». Vi kan ikke være som disiplene; som ville vise dem bort.

En preken denne dagen trenger å tale barnas sak. Det handler ikke bare om flyktninger, men også om mobbing, familievold og ensomhet. Det har vært nok av saker de siste årene som aktualisere dette perspektivet. Det er nok av barn som på en eller annen måte blir hindret i muligheten til å utfolde seg som barn. Kirken er en enorm aktør når det kommer til å

være en arena der barn og unge møtes og ferdes, og det gjør at kirken må ta på alvor det ansvaret vi har for å se og styrke barna i deres liv.

Det er en stor sjanse for at denne teksten blir lest to ganger under gudstjenesten denne søndagen. Under dåpen og som evangelietekst. Det vil si at menigheten nok både bevisst og ubevisst knytter teksten til dåpshandlingen de nettopp har bevitnet. Det gjør at preken kan oppleves som en forlengelse av dåpshandlingen, og det er det all grunn til å gjennomtenke i forberedelsesarbeidet. Vi bør benytte enhver anledning til å løfte frem dåpen og det fantastiske som skjer. Vi bør benytte enhver anledning til å løfte frem at «det skjer et under i verden hver gang et barn blir til», og at «det skjer et under i dåpen, her skapes liv av ord». Det er en vakker prekentekest denne søndagen, og det handler om store og viktige spørsmål. Teksten taler om et universelt behov; trygghet og omsorg. Dette kan vi tydeliggjøre denne søndagen, og fremheve de ordene fra Jesus som står på døpefonten i Hernes kirke «La de små barna komme til meg».

Salmeforslag:

Barneperspektivet bør stå i fokus også i salmevalget denne søndagen. Kanskje kunne man også brukt noen dåpssalmer, og dermed gjøre hele gudstjenesten til en feiring av dåpens sakrament, og satt barnet i sentrum. Noen forslag er:

587 – «La barna komme til meg og hindre dem ikke»

591 – «Det skjer et under i verden»

240 – «Måne og sol» (vers 1 setter barnet inn i skaperverket spesielt, sammen med måne og sol, skyer og vind og blomster).

243 – «Gud skapte lyset og livet og meg»

Kenneth Hansen

teologisk rådgiver i Hamar bispedømme

kh444@kirken.no

Det minste av grønt

4. søndag i treenighetstiden – Søndag 12. juni 2016

Lesetekster:

Salme 22,8–12 - Gud som jordmor

1 Tess 2,5–13 - Vi forkynte evangeliet for dere

Evangelietekst:

Matt 9,35–38 - Høsten er stor

Denne tekstgjennomgang har tidligere vært trykket i Nytt norsk kirkeblad i 2013

Det er ikke umiddelbart lett å finne en sammenheng mellom tekstene på 4. søndag i treenighetstiden. Utdragene fra 1 Tessalonikerbrev og Matteus 9 har riktignok begge et slags misjons-tema: «Vi forkynte evangeliet for dere...» og «Høsten er stor, arbeiderne få.» Men i møte med salme 22, som er pretekst denne dagen, finner jeg ikke dette sporet igjen. Jeg vil derfor å konsentrere oppmerksomheten om salmen i denne betraktningen, og velger å ikke trekke inn de andre tekstene.

Salme 22 regnes som en individuell klagesalme, som etter mange redigeringer er blitt en kollektiv klagesalme. Den er hyppig sitert i Jesaja. Vi finner bruddstykker av den i alle de fire evangeliene, blant annet i forbindelse med lidelsesfortellingene. Dette peker mot at det har vært en sentral og godt kjent salme. Noen steder blir den referert til som «korssalme», andre steder «dødssalme». Et sted leste jeg at de hyppige sitatene i det nye testamente hadde gitt den tilnavnet «det femte evangelium» i den tidlige kristne kirke.

Salmen kan deles inn på ulike måter. En enkel inndeling er 1 - 22a og 22b - 32 - en klagedel og en lovprisningsdel, der søndagens prekentekest befinner seg i første del. Versene 8-12 kan igjen deles i to: Beskrivelse av hån og spott, (8-9) og deretter en beskrivelse av hvor tett gudsrelasjonen er/har vært (10- 12). Det er ingen naturlig avgrensning rundt prekentekest. Verset før perikopen, v 7, introduserer temaet spott, og kunne slik sett godt vært tatt med. Fra v 13 konkretiseres det hvor stor nøden er, slik at det utdyper v 12b, det «... er ingen som hjelper».

For dem som vil gjøre koblinger til NT, Jesus og pasjonshistorien, finnes det sikkert mange muligheter. Jeg vil ikke gå der. I stedet har jeg latt meg inspirere av GT-forskeren Walter Brueggemann, etter tips fra den eminente gruppen «Prekeskapet», på Facebook. Brueggemann deler inn salmene ut fra tre hovedperspektiver, «orientation», «disorientation» og «reorientation». Det er et godt utgangspunkt til å tenke noe omkring disse versene.

I den første kategorien finnes salmene som uttrykker «orientation», orden. Her er alt på sin rette plass: Gud er Gud, og livet er godt. I denne gruppen finnes skapelsessalmene og visdomssalmene.

Salme 22 havner i kategorien Brueggemann kaller «disorientation»-salmer. Dette er salmer som er preget av den uroen som oppstår når livet butter imot, når det nettopp ikke er orden og harmoni, men snarere forvirring, motstand og fortvilelse. Individuelle og kollektive klagesalmer hører til blant «disorientation»-salmene og reiser spørsmål som: Kan Gud fortsatt være Gud, midt i alt det som er kaotisk og truende? Den tredje kategorien Brueggemann opererer med er «reorientation», nyorientering. Lovsangs- og takkesalmene hører til her. Disse salmene er preget av glede og håp, og en tro på at Gud fortsatt skal være der for de troende.

Disorientation

Jeg smaker litt på ordet, og tror at jeg vet noe om hva det innebærer. Å miste kontroll og oversikt. Å oppleve livet sårbart, uforutsigbart, truet. Å kjenne at det som skapte rammer og struktur er borte, eller at det i alle fall ikke lenger kan gi tilstrekkelig trygghet. Temaet blir satt allerede i salmens v 1:

«Min Gud, min Gud, hvorfor har du forlatt meg?» Jeg kan knapt tenke meg et mer fortettet uttrykk for eksistensiell fortvilelse. Det må ikke, skal ikke, kan ikke snakkes lettvtint om. Derfor har jeg en utfordring til oss som skal være predikanter denne dagen: Finner vi det i oss selv, dette dypt eksistensielle ropet? Smerten, forlattheten, det truede? Når kjente vi selv på disorientation? Jeg mener ikke at vi skal brette ut våre personlige kriser fra prekestolen. Jeg tenker mer på det som en del av vår personlige forberedelse til prekenen denne dagen: å forøke å etablere kontakt med våre egne såreste punkter og la det prege ordene våre. La det gjøre oss troverdige.

Ytterlighetene males frem i salme 22: forlatthet på den ene siden, «jeg roper... du svarer ikke», og den mest intime relasjon på den andre siden, «Du dro meg fram fra mors liv, du gjorde meg trygg ved hennes bryst... fra mors liv er du min Gud.» (Sammenlign 1977- oversettelsen, fra mors liv *har du vært* min Gud). For mange er dette en gjen- kjennelig spagat. På den ene siden tro- en på at Gud har skapt og villet vårt liv.

Troen på Gud som den som opprettholder livet. Og på den andre siden erfaringen av å ikke være spart for motgang, sykdom, tap. Erfaringer av å få juling av livet, ikke bare en gang, men gang på gang. Erfaringer av at når vi hadde trengt som aller mest et håndtrykk eller smil fra skaperen, så var det lenger unna enn noen gang. Det er da man med god grunn kan stille spørsmålet: Er det en relasjon som har vært der, og som ikke er der lenger, eller har den kanskje aldri vært der? Når slike vonde tanker først er sådd, spiller det liten rolle om det er oss selv eller noen i våre omgivelser som vrir kniven rundt der det gjør vondest. Eksistensielt smertefullt er det uansett: «Han har overgitt seg til Herren, la ham fri ham ut og redde ham, siden han har glede i ham!» Knusende, hoverende ord, som rammer der det gjør vondest. Ikke bare er vi forlatt og overgitt. På toppen av det hele kommer skammen over at vi har satt vår lit til noe som viser seg å ikke holde. Spagaten kan beskrives, og gjenkjennes. Men hvor gå videre herfra?

Det er mulig å hente frem gode gudsbilder i prekenteeksten. Gud som jordmor er et slikt. En jordmor er en som forløser livet. En jordmor er en som står i stormen når det er som verst; den trygge søylen når alt skaker. Om vi skjeller henne ut, om

vi biter og banner (og det gjør vi jo), så står hun der, myndig, kompetent og omsorgsfull og gir oss de rammene som er nødvendig for at vi skal kunne arbeide oss gjennom fødselen. «Du dro meg fram fra mors liv,...» Forløseren.

Det går også an å bruke søndagens preken til å løfte frem noen spørsmål knyttet til bønn. For hva gjør vi når livet er truet og vi har mistet fotfestet? Ber vi? Roper vi til Gud, slik salmisten gjør? Eller resignerer vi og mister troen på at det nytter å henvende seg? Og hva er egentlig bønn? Tror vi at det virker? Og hva betyr det eventuelt at det virker? Er det Gud eller oss selv vi forsøker å bevege når vi ber? Søker vi innover i oss selv for å finne et orienteringspunkt, eller søker vi utover?

En tredje vei kan være å formidle salmistens forsøk på «nyorientering», som et eksempel for våre egne liv. Salmisten roper ut sin nød: Om spotten han må ta imot. Om opplevelsen av at det ikke er noen som hjelper. Om truslene som omgir ham. *Og så tar han frem historien.* Historien han henter frem, er den kollektive erfaringen av at Gud har vært der for sitt folk. Det *har* vært erfaringer av trygghet. Det *har* vært erfaringer av at relasjonen har båret. «Til deg satte fedrene sin lit, de stolte på deg,... de stolte på deg og ble ikke til skamme.» (v5-6) «For han har ikke foraktet den som er hjelpeløs, og ikke vendt ryggen til den som lider. Han skjulte ikke ansiktet, men hørte da han ropte om hjelp.» (v25) Å leite frem slike alternative fortellinger kan være nøkkelen til å finne igjen et orienteringspunkt. Det er god sjelesorg – for ikke å si terapi. Hans Børli skriver i diktet «minnene»:

*Ta det med deg!
 Det minste av grønt som har hendt deg
 kan redde livet ditt en dag
 i vinterlandet.
 Et strå bare,
 et eneste blankt lite strå
 fra sommeren ifjor
 frosset fast i fonna,
 kan hindre skredets
 tusen drepende tonn i
 å styrte utfor.*

Et lite strå, kan det virkelig være nok til å stoppe et skred? Jeg vet ikke, men jeg trekkes mot dette bildet. Tenker at troen min ofte ikke er mer enn dette strået under fonna, og vil så gjerne tro at det er nok. Tenker at bønner, formulert i ord eller stum fortvilelse, kan være det som hindrer livet i å gå i stykker. Likeså leitingen etter alternative historier når den dominerende historien er fylt av håpløshet. *Det minste av grønt.* Med Gud som en del av livsanskuelsen, finnes det en større historie å lene livet til. Det minste av grønt som har hent oss, er dypest sett relasjonen til Gud; skaper, opprettholder og livgiver. Uavhengig av vår (sviktende) evne til positiv tankekraft finnes relasjonen mellom Gud og oss der. En relasjon som bærer gjennom opplevelse av nær- vær og erfaringer av gudsforlatthet, gjennom liv og død.

Aud Irene Svartvasmo
Sykehusprest, Diakonhjemmet
aud.i.svartvasmo@diakonsyk.no

Løsemakt/bindemakt?

5. søndag i treenighetstiden - Søndag 19. Juni 2016

Lesetekster:

Jer 6,16–19 - Spør etter de gamle stiene

Gal 1,6–9 - Bare ett evangelium

Evangelietekst:

Matt 18,12–18 - Sau på villspor, bror som synder

Søndagens tema:

Etter pinse legger kirkeåret nå opp til en gruppe søndager (fra treenighetssøndag tom 6. søndag i treenighetstiden) hvor søndagens tema er:

Oppdrag, disipler, apostler (jf. www.tekstboken.no)

Dermed har vi lyssatt denne søndagen, og fått et tiltenkt fokus for vår forberedelse.

Jeremia 6,16-19: Folket som er på ville veier.

Fra Det gamle testamentet er perikopen denne søndagen hentet fra profeten Jeremia.

Profeten snakker til israelsfolket som vanhelliger landet.

De er ikke villige til å ta selvkritikk eller å rette på noe.

Still dere på veiene og se!

Spør etter de gamle stiene,

etter veien til det gode!

Gå på den,

så skal dere finne hvile for deres liv.

Men de svarte: «Vi vil ikke gå der.» (6,16).

På vår søndag blir dette et eksempel på et folk som er på gale veier – et folk som synder.

Og profeten har oppgaven med å fortelle dem hva som er i ferd med å skje.

Gal. 1,6-9: Menigheten som er på ville veier.

Det finnes bare ett evangelium, sier Paulus til galaterne i dagens episteltekst.

Det undrer meg at dere så raskt vender dere bort fra ham som har kalt dere ved Kristi nåde, og til et annet evangelium, men det finnes ikke noe annet, det er bare noen som forvirrer dere og vil forvrengte Kristi evangelium. (1,6-7).

Her er det Paulus som har oppgaven med å hjelpe menigheten tilbake på riktig vei:

”Nå må dere skjerpe dere – dere er på ville veier!”

Han gjør det oppdraget som Jesus peker på i dagens preken-tekst (Matt. 18).

Og slik vi forstår forholdene i Galatia, trengte menigheten der et korrektiv.

Galaterbrevet regnes for et av Paulus` fire hovedbrev (sammen med Rom. og 1-2 Kor.) og har alltid spilt en viktig rolle som en hovedkilde til hans` teologi. Galaterbrevet er også Paulus` mest polemisk pregede brev; her er det tale om konflikt og problemer.

Det fremgår allerede av vår perikope.

Vår perikope er innledningen (1,6-10) til selve brevkorposet (1,6-6,10).

Her klandres galaterne for å ha vendt seg til et annet evangelium (1,6), et budskap som står i motsetning til det Paulus selv har forkynt (1,8). I følge Paulus er det ”noen” som forvirrer galaterne og som forvrenger Kristi evangelium (1,7): Noen har kommet til Galatia med en ny lære etter at Paulus grunnla menighetene der. Og hovedpoenget i deres budskap er at galaterne måtte la seg omskjære og holde Moseloven (6,12f; jf. 5,2ff) (fra Hvalvik, Reidar og Stordalen, Terje: *Den store fortellingen. Om Bibelens tilblivelse, innhold, bruk og betydning.* Det Norske Bibelselskap, Oslo 1999, s. 305.).

Det store spørsmålet var:

Hvordan får hedningen del i den frelsesgave som Krisus har tilveiebragt?

Paulus svarte: "Ved tro på Kristus."

Inntrengerne svarte: "Ved tro og lovgjerninger." Og viste til Abraham.

Matt. 18,12-18: Hvordan tar vi vare på broren vår når han kommer på ville veier eller synder?

Prekenteeksten vår i dag er delt i to deler:

Om sauene på villspor: Om den ene som kommer bort fra de 99 andre sauene.

Hvordan håndtere det når broren din synder

Vi er nå i den hoveddelen i Matteusevangeliet vi kan kalle "*Jesus på vei mot lidelse og død*" (16,13-25,46). Denne perikopen er fra den såkalte disippeltalen i Matt. 18,1-36.

De fem store talene som Jesus holder i følge Matteus-evangeliet er:

Bergprekenen (5,1-7,27)

Utsendelsestalen (10,5-42)

Lignelsestalen (13,1-52)

Disippeltalen (Matt. 18,1-36)

Talen mot de skriftlærde/fariseerne og om de siste ting (23,1-25,46)

I denne talen forklarer Jesus for disiplene den oppgaven som ligger foran dem: "Se, de små! Dere skal se det som er alene og utstøtt.

Se det som ikke synes - dem som ikke er innafor."

Jesus prøver seg på et bilde.

"Når det gjelder en sau: Hvor langt er du villig til å gå?

Du er villig til å gå og forlate de 99 for å finne den siste.

Slik skal det være for våre medmennesker også."

Jesus avslutter vår perikope med makten i vårt oppdrag: Løse- og bindemakten.

I lignelsen om den sauene som gikk seg vill er:

Bindemakten = "Jeg gidder ikke lete etter den usle sauene. Han har gått seg bort."

Der har vi en skummel tanke!

"Synderne får klare seg selv – de får komme til oss hvis de vil noe."

Løsemakten = å lete og bære dem hjem igjen.

Løse- og bindemakten gir oss en enorm makt i vårt oppdrag:

Det finnes en tjeneste som har gyldighet utenfor det vi ser og forstår.

En langtrekkende gyldighet.

Dette er ikke noe bare vi plaprer med. Vi hankses med noe mye større.

Og denne makten er gitt til å oss å bruke, også i dag.

Jesus gir oss en resept på hvordan vi skal håndtere det når vi oppdager at noen synder i blant oss.

La oss prøve resepten med et eksempel:

Eks. baktalelse.

Du hører at en baktaler en annen i menigheten.

Du går tilbake til den personen som har sagt det og konfronterer han med det.

"Nei," sier den personen, "jeg har aldri sagt det. Dessuten er vedkommende en drittsekk så han fortjener det."

Da skal du ta med deg to eller tre vitner, sette deg ned og snakke med personen om saken igjen.

Hvis vedkommende fremdeles sier: "Jeg har all rett til å si sånt. Han må skjerpe seg.

Det er han som har problemet, ikke jeg."

Da er det en sak for menigheten og gudstjenesten i følge Jesus.

Hvis man fremdeles ikke vil endre praksis, så er enden på visa at de har bundet seg fast til den synden.

Bindemakten i dette tilfellet blir dermed å la den som har gjort synden få høre det. At man selv binder seg til synden, er vanskelig å gjøre noe med.

Min oppgave er å forvalte løsemakten i sakramentenes bruk og skriftemålets tilgivelsesformular.

Litt om binde- og løsemakten

Bindemakten = å knytte et menneske til dets synder. Det må ikke være jeg som binder. Bindemakten blir slik sett mer å anse som en advarsel til oss:

”Vær klar over at hvis du binder det så er det bundet.

Du må for alt i verden passe deg så du slenger ut av deg noe som er gyldig.”

Løsemakten = er et løfte.

Vi er satt på jorden for å sette mennesker fri, og det gjelds når vi gjør det.

Løsemakten er knyttet på sakramentbruken i vår kirke

Dåp og nattverd er knyttet på løsemakten.

Kirketukt var knyttet til bindemakten, med belegg i Matt.

18,15-17.

Tror vi på vår egen tilgivelsesmakt i dag?

Min opplevelse i dag er at mange prester har mistet troen på sin egen tilgivelsesmakt. Tror vi kirkens tilgivelse er gyldig i våre liv?

På hvilken måte fungere løsemakten i dag?

Løsemaktens funksjon er å si at du er et nyskapt og helt menneske med åpen dør inn i himmelen.

Dåp: Løst fra arvesynden og døden.

Nattverden: Nøkkelen til å åpne gudsriket for meg og få bekräftet at døren står åpen.

Det er ikke en utfyllende forståelse av nattverden. Den inneholder flere dimensjoner.

Men løsemakten er en grunnleggende forståelse av ”syndenes forlatelse”.

Skriftemålet: Når jeg ikke klarer selv å fri meg fra min synd, trenger jeg skriftemålet.

Lykke til med preken på en spennende og viktig søndag!

Salmetips

Salmebok 2013:

416 Du Far og Herre, du som rår

401 Gud er nådig

418 Jesus, du er den himmelveg

(419 Med Jesus vil eg fara)
467 Hjelp meg, o kjæreste Jesus, å vinne
430 Alltid hos deg
482 Deg å få skode
488 Ingen er så trygg i fare
737 Herre, du vandrer forsonings vei
734 Guds kjærleik er som stranda

Norsk salmebok (1985):
702 Å, var det så vel

Bettina Eckbo
sokneprest i Eidskog
bettinaeckbo@hotmail.com

Usynlig lys over alle ting / som i sommernatten

Sankthansdagen / Jonsok – Fredag 24. juni 2016

Lesetekster:

1 Mos 1,11–19 - Gud skapte sol og måne

Apg 14,8–18 - Dere må vende om til skaperen

Evangelietekst:

Joh 1,1–8 - Johannes skulle vitne om lyset

Bål, blomster og feiring av sommarlyset

Over heile landet finst det lokale tradisjonar og førestillingar knytta til olsok. Dei har regionale særpreg. Likevel har desse tradisjonane nokre felles trekk: Det dreier seg om feiring av årets lengste dag og av lyset, rundt eit tent bål kanskje, i alle høve ved å vere seint ute og nyte lyset og sommaren. Og naturen spelar ei heilt sentral rolle i denne folkelege feiringa: Blomster blir plukka, både til pynt og til varsel om framtidige kjærastar, blad og greiner blir brukt til utsmykking og teikn på fruktbarheit. Det kan alle, kvar på sin stad, finne meir ut av ved å snakke med den lokale ressursgruppa på sjukeheimen og andre tradisjonsberarar, eventuelt ved å lese i bøker om folkeminne og årets minnedagar. Å feire gudsterneste jonsok er å setje kristen gudstru i samanheng med førestillingar og folkelege tradisjonar knytt til denne årvisse markeringa av årets lysaste dag. Det har kyrkja gjort frå starten av. Midtsommardagen vart valt med omhu for å vere ein årleg motstykke til julefeiringa. Ved begge desse høgtidene prøvde ein målmedvite å kristne eldre folkelege feiringar. Dette skjedde ved å vidareføre

sentrale element som hørte desse kalenderdagane til og samtidig ved å prøve å forbetre og reinse ut det som vart oppfatta som skadeleg og heidensk. På same måten som dei første kyrkjene vart bygd der det før stod hov, er det mogleg å observere at det også var ein slags kultkontinuitet ved feiringa av etablerte merkedagar som jul og midtsommar.

Reformasjonen i dei nordiske landa førte med seg eit nytt strev for å reinse ut både det heidenske, men også det som vart oppfatta som katolske trekk i desse feiringane. Det var eit møysommeleg arbeid. For å markere tohundreårsjubileet til reformasjonen utgav hoffprest Erik Pontoppidan i 1736 ei bok som skulle vise at dette arbeidet slett ikkje var ført til endes. I boka som i omsetjing har tittelen *Fejekost til at udfeje den gamle surdejg eller de i de danske lande tiloversblevne og her for dagen bragte levninger af saavel hedenskab som papisme* prøver forfattaren å vise at både det han oppfattar som heidensk og det katolsk overtru stadig er høgst levande. Han utgav tilmed boka på latin for å hindre at vanlege folk fekk dårlege idear av å få greie på kva som gikk føre seg. Over hundre år etter, i 1840-åra, vart det rapportert om nattlege samlingar rundt det undergjerande krusifikset i Røldal nettopp på den gamle jonsokkvelden.

Det er altså snakk om to strategiar i møte med slike nerkedagar: Både å vidareføre folkelege tradisjonar og å reinse dei for uheldige innslag. Det siste dreier seg om å endre festmønsteret til dømes ved å redusere alkoholforbruket, men også å tone ned det som vert oppfatta som overtruiske eller heidenske særtrekk. I praksis er jo desse tinga sjølv sagt vevd saman og allereie ordbruken viser ofte kva strategi ein er tilhengarar av: det nokre oppfattar som «heidensk», «katolsk» eller «overtruisk», er akkurat det same som andre karakteriserer som «folkeleg».

Dei nye bibeltekstane for jonsokfeiringa er eit godt høve til å tenkje gjennom korleis denne feiringa kan vere ein ressurs for lokalsamfunnet og samtidig peike framover mot meir bærekraftig ressursbruk og eit anna syn på naturen som omgir oss: Det dreier seg både om å feire det som er og å gjere det mogleg å sjå framover.

Johannes eller årstida?

Tradisjonelt har Johannes sin sjølvpresentasjon i Johannesevangeliet som munnar ut i orda «Han skal veksa, eg skal minka» (3,30), vore eit viktig utgangspunkt for forkynninga denne dagen. Det er jo lett å kombinere dette med årstidenes veksling: No, akkurat no, snur det og vi går allereie mot mørkare tider og kortare dagar. Eller kanskje det er livet mitt som er i ferd med å avta og gå i retning av mørkare tider? Lutheranar med hang til melankoli vil same kva finne måtar å dempe festen og den barnslege gleda på.

Dagens tekstar handlar om skaping, om å bli frisk og om lys. Lyset på himmelkvelven vart i opphavet satt der for å kunne skilje dagane: «Det skal bli lys på himmelkvelven til å skilja dag frå natt! Dei skal vera teikn for høgtider, dagar og år. 15 Dei skal vera lys på himmelkvelven og skina over jorda» (1 Mos 1, 14-15). Også orda frå Johannes-prologen, som jo også er evangelietekst om eit halvt år på juledagen, handlar om lyset og om skapinga. Dei pregnante orda «Lyset skin i mørkret,/ og mørkret har ikkje overvunne det» (Joh 1, 5) gjer det mogleg å sjå den nære samanhengen mellom desse to skapingsdikta. Det kan vere eit godt utgangspunkt for å gjere feiringa av denne dagen og denne natta til ei feiring av skapinga og det som omgir oss. Denne lyse natta er skapt for å kunne sjå det vi elles ikkje ser eller legg merke til: Dei ulike blomstrane, graset, trea, sjøen og også observere kva lyset midt på natta, kanskje i samvirke med lyset frå bålet, gjer med den måten vi sansar tilveret og ser medmenneska våre på. Det gir god meining, nettopp i våre dagar, å gjere jonsok til ein festdag for natur og fellesskap og til ei tid for å reflektere meir over det nære sambandet mellom skapingsteologi og økologi. Og det kan ein gjere også ved å gjere som han som var lam, men vart frisk, han som ifølgje Apg 14,10 «sprang opp og gjekk omkring». Paulus nyttar høvet til å understreke korleis skaparverket vitnar om skaparen: «han gjorde velgjerningar. Frå himmelen sende han regn og gav grøde i rett tid, han gav dykk føde og fylte hjarta dykkar med glede (Apg 14,17).

Verdien av det prosaiske i høgstemt lyrikk

Men er det ikkje ein fare for at Johannes døyparen nok ein gong forsvinn i ei slik skapingsteologisk feiring av lyset og den gitte naturen? Noko av det som er spesielt med Johannesprologen er dei markerte prosainnslaga med i dei lyriske formuleringane

som vi no med all mogleg rett gjengir med ujamn høgremarg. Både versa 6-7 og 14 dreier seg om den historiske døyparen og etter prologen held historia om døyparen fram. For faren ved høgstemte formuleringar er jo at dei lett framstår som tidlause og heva høgt over den samansette røyndommen vi lever liva våre i. I den lyriske Johannes-prologen kan det vere lett å gløyme at «det sanne lyset» det er snakk om, er den historiske Jesus. Prosainnslaga gjer umogleg å reinse ut det historiske og djupt menneskelege frå dette skapingsdiktet. Guds skaparvilje er ikkje berre synleg ved å observere den skapte naturen, men viser seg også i konkrete handlingar og kan kome til syne i kulturelle ytringar og politiske hendingar.

Johannes døyparen er kanskje også verd å hente inn frå gløymsla i ei tid då naturen og miljøet «sukkar og stønnar» av kravet om stadig vekst og lønnsemd. For ein profetisk skapingsteologi er Johannes, han som veit at han ikkje skal vekse, men avta, eit førebilete som ein godt kan hente fram igjen. Det er ein viss interesse for å ete insekt igjen i vår tid. Om ikkje Johannes sine grashoppar fører oss på sporet av insekt som alternativ matkjelde, kan det vere med på å understreke verdien av lokalt og økologisk kosthald. Kappe av kamelhår er kanskje ikkje ein god ide lenger, men det nøysomme og enkle er eit viktig ideal dersom vi skal kunne forvalte jorda skikkeleg. Og villhonning trur eg same kva bør bli ein lokal schläger på jonsokfeiringa. Men det kan jo alle dei lokale arrangørane tenke meir over i samband med dei lokale matprodusentane, turistforeiningene og andre frivillige grupper i forkant av feiringa av denne lengste dagen i året.

I tillegg til dei salmane som står oppført under sommar i salmeboka, bør ein kanskje prøve å synge inn Rolf Jacobsens «Guds hjerte» som Wolfgang Plagge har laga melodi til. Diktet er faktisk seksti år ungt i år. Elles seier det seg sjølv at ein må avslutte ute i naturen, med «høysåteangen og grashoppespelet» og synge «Vi skal ikkje sova bort sumarnatta».

Rolv Nøtvik Jakobsen
rolv.n.jakobsen@ub.ntnu.no

Aposteldagen

Aposteldagen - Søndag 26. juni 2016

Lesetekster:

Jes 66,18–19 - Å samle alle folk og tungemål

Apg 9,1–19 - Saulus ved Damaskus (prekentekest)

Evangelietekst:

Mark 3,13–19 - Jesus kaller de tolv

Alt kommer tidlig i år. Tidlig påske, pinse – og nå altså aposteldagen, allerede som første sommerferiesøndag. St-Hans-helg også. Mange festivaler å koble aktualitet til den uka - også PRIDE. Gjennom tiltaket «Kirken på Pride» er vi som prester og menigheter de siste årene blitt utfordret til å være synlige der – meningsfylt, trivelig, og godt mottatt av festivalfolket! I år kan da Regnbuemessa være en apostelmesse - og omvendt. Dagens prekentekest handler om overbevisninger og rett-troenhet som endres, en forfølger kalles til medarbeiderskap, og Ananias må våge å gå til ham...

Damaskus

Det er altså dagens Apostelgjerninger/Acta-avsnitt som er prekentekest. Og det er dramatiske ting som skjer på gatene til og i Damaskus. Hellig overbevisning, opprørt forfølgelse. Hvordan vil Damaskus-gatene og Syria-settingen se ut når denne juni kommer, og prekenen skal holdes? Er det forsoning eller forbannelse som nærmer seg Damaskus? Får IS fortsatt

dominere med sin hensynløse forfølgelse og destruksjon av alt menneskelig? Er grensene mot våre privilegerte land enda tettere stengt, eller er løsninger funnet? Er flyktningeleir-situasjonene bare verre? Hvor går Europa og vårt eget land (og egen menighet!) i forhold til integrering og det desperate trøkket etter et sted å få leve, å få høre til, å få være menneske? Utestengthet, usikkerhet, skepsis, oss-og-dem. En Damas-kus-tekst kan kjennes så altfor aktuell.

Paulus fra Jervell

Når Paulus` og den første kirkens historie er tema, kommer iveren og den gode formidlingen fra professor Jacob Jervell fort fram i tankene. Jeg var så heldig å få med meg hans siste forelesningsrekker, da jeg bytta over til TF som studiested i 1988. Det var stor trosformidling! Har akkurat lest Kari Veitebergs bok «Et portrett», og dermed blitt minnet mer utførlig om det igjen. Synes jeg hører Jervell snakke om det røffe språket til Paulus også i dagens tekst: «Det står at han raste!» Kunne vært en typisk VG-overskrift: «Raser mot de kristne!» («Hef-tig sinneaffekt» står det i «Rieneckers Sprachlicher Schlüssel».) Paulus KREVER å få brev med til synagogen i Damaskus for å kunne finne dem – de «som hørte til Veien»... «Og så får denne Ananias beskjed om å gå til ham – han som han har hørt så mye om alt ondt han har gjort mot de kristne!»

Det var drastisk, farlig, et vilt forslag. Ananias har jo all grunn til å protestere. Men han får bare beskjed: «GÅ! For jeg har utvalgt ham...» Igjen typisk at omvendelse i kristentroen først og fremst er Guds omvendelse, opp-ned-snuing, overras-kende nye veier. Grunnvollene rystes og grenser brytes. Den ræste forfølger ble ny apostel.

Er det det vi skal sende folk ut med, på sommerstartens aposteldag? Fra konflikt og fiendebilder til samspill. Gå inn til din forfølger. Forskjellige i religion, tradisjon, tolkning, kris-tentro-gren... Og ett i Guds menneskehet og en såret jord.

Et syn

Ananias får veiledning i et syn. Saulus får et syn så blendende at han mister synet. Og når Ananias kommer, legger hendene på ham, forklarer og ber – «straks var det som om skjell falt fra

øynene hans, og han kunne se»... Det er jo rett og slett et flott ordspill i dette med syn -

Det slo meg som en morsom blikkvinkel rett før jeg satte meg til skriving her: På min vei i å få lest gjennom gamle tidsskrift, fant jeg i st.sunniva nr 1/2014 (s 5-18) den faglige artikkelen «Skjult aksept. Homofilidebattens betydning for endringsprosesser i synet på homofili blant ledere tilknyttet Den norske kirke», av Kristine Nordahl. Basert på masteroppgaven sin skriver hun i st.sunniva om noe av det intervjupersonen forteller fra prosessen da de endret SYN i homofili-saken. Anbefales!

«Et kinesisk ordtak sier at hva et menneske ser, befinner seg bak øynene og ikke foran. Hva vi mennesker ser, er avhengig av hvilke opplevelser, tradisjoner og fortellinger som har formet oss», skriver Nordahl i artikkelen (s.17). Videre refererer hun til Oddbjørn Leirvik: «samvittighet handler om å vite noe sammen med andre. ... Samvittighet handler om fellesskap, og samvittigheten kan være åpen for både ett og flere fellesskap på samme tid, det være seg tradisjon, marginaliserte grupper eller Gud (Leirvik 2006:221ff)» – Nordahl s 9, 13, 16.

Apostelhistorien fortsetter med at Gud formidler i syn som røsker i grunnvollene. I kapittel 10 er det Peter og Kornelius. For meg er kapitlet om synet til Peter om duken som kommer ned med all verdens dyr og fugler, en sterk fortelling om hvordan de helligste og inderligste overbevisninger blir utfordret, og at Evangeliet baner seg ny vei og åpner nye fellesskap. De første kristne måtte stå i endringer som grov langt dypere i hjertet enn det bibelsyn-saker har for de fleste seinere. Å skulle gå til de uomskårne. Å skulle spise av urent kjøtt... Det kristne fellesskapet skal utvides til også å inkludere hedningene, de ureine, de som de har fått det så inn med morsmelka i at de skal holde seg unna fra. De kontroverser vi har i vår tid – om kvinneprester, samlivsform, og det nå så lenge «eneste saliggjørende» og testspørsmålet om hvor en står i homofili-saken.

Jeg bærer med meg Jervells formidling om Paulus' intense kamp for å holde meninger og menigheter sammen. For eksempel ved å sammenholde Actas kapittel 15, med Lukas' versjon om hva de ble enige om på møtet i Jerusalem, med Paulus

sin forståelse, i Galaterbrevet 2. Jervell lot det synke dypt inn i oss, det at kirka har levd med uenighet fra første dag.

Kan det være en evangelisk preken (ja, rett og slett kallelse; utsending, aposteldags-oppdrag?) å formidle noe av kirkehistoriens, Skriftens egen, og våre personlige veier i å erfare mer/nye sider av Guds syn, og evangeliets grensesprengning? Om det å endre syn og vite noe sammen (jf Leirviks «samvit-tighet», som kan se annerledes ut når en har fått se og høre historien og situasjonen også fra «de andres» sted). Å leve med enhet i mangfold. Kan dette høre prekestolen til, er vi kallet til å (endelig?) slippe fram mer av teologien og det trosstyrkende i det?

Epistel og apostel – sendt ut i Guds og verdens NÅ
Saulus' omvendelse (og Peter hos Kornelius) var også en Kairos-opplevelse: Jesu kall endret hans syn, overbevisning, hvordan han tolket og levde gudstroen og hva som måtte være hans tjeneste og kall. De kristne i Sør-Afrika ga oss Kairos-dokumentet. De kristne i Palestina har gjort det samme. Jeg kjenner på dagens Damaskus- og hele flyktningsituasjonen som et sterkt, nytt, presserende kall: Hvor og hvordan går vi «som hører til Veien» nå?

Mulig salmeseddel:

840/841; en sommersalme til oppstart, 592/589 til dåp, 697/239 etter preika, 615 før nattverd, 416/482 til utgang.

Andre forslag: 222, 434, 715, 722. Sommersalmer; 840-846. Fra bolkene Vigsling til tjeneste, 658-663 og Kjærlighet og tjeneste, 664-681.

Ingunn Rinde
sogneprest i Vålerenga, Oslo
ir697@kirken.no

En Gud som reiser opp og gir verdighet

7. søndag i treenighetstiden – søndag 3. juli 2016

Lesetekster:

Salme 8,2–10 - Hva er da et menneske

1 Kor 1,26–31 - Det som er svakt, utvalgte Gud

Evangelietekst:

Mark 5,25–34 - Hun som rørte ved Jesu kappe

7. søndag i treeninghetstiden har tekster som er hentet fra ulike søndager i de gamle tekstrekkene. Prekenteeksten har ikke tidligere vært med i tekstrekkene, men en parallell tekst (Matt 9, 20-22) var tilleggstekst på 17. søndag etter pinse, «Høstens påskedag». (Se Harald Kaasa Hammer, *Register til tekstbok for Den norske kirke 2011 sett i forhold til forrige tekstbok*, vedlegg til Luthersk Kirketidene nr 4/2012).

Prekenteeksten ble brukt 7. juli 2013, og to svært ulike tekstgjennomgåelser finnes i Luthersk kirketidenden nr 11/2013 (Pål Kristian Balstad) og Nytt norsk kirkeblad nr 4/2013 (Ellen Aasland Reinertsen). Begge disse gjennomgåelsene gir verdifulle refleksjoner.

Preget på søndagen i tekstrekkene fra 2011 er at Gud er en Gud som leter etter mennesker og ser våre behov. Tredje rekke understreker at Gud velger oss, selv om vi ikke kan vise til egen storhet. Tekstene gir mulighet til å tematisere hvordan vi tolker våre liv og vår eksistens.

Til teksten

Prekenteeksten forteller om kvinnen som hadde hatt blødninger i 12 år og som kom bakfra og rørte ved kappen til Jesus i håp om å bli frisk. Fortellingen finnes hos alle synoptikerne, men er utformet forskjellig. I Matteus 9, 20-22 får vi presentert det hele kort og nøktern, mens vår tekst og Lukas 8, 43-48 forteller mer dramatisk og detaljrikt. Vår tekst er ualminnelig detaljrikt til å være Markus. Ingen navngir kvinnen eller forteller noe om hennes bakgrunn. Jeg tenker at hun sannsynligvis var en jødisk kvinne fra stedet, siden annet ikke er oppgitt. Hos alle synoptikerne er fortellingen om kvinnen med blødningen en del av en dobbeltfortelling om to kvinner som blir hjulpet. Den andre er datteren til synagogeforstanderen Jairus. Forstanderen har bønnfaldt Jesus om å bli med hjem til hans syke 12 års gamle datter. Så trenger kvinnen med blødningene seg frem og hefter Jesus i den grad at den syke jentungen dør før Jesus kommer frem til henne. Folk fra Jairus sitt hus kommer og forteller at det derfor ikke er noen vits i å bry Jesus mer, men Jesus drar likevel hjem til Jairus og vekker datteren opp fra det døde. Det vil være grunn til å overveie om man i prekenen skal ta med fortellingen rundt fortellingen. Alle synoptikerne er enige om at kvinnen har hatt blødninger i 12 år. Markus og Lukas forteller om den lidelsen dette har vært for henne og hvor mange penger hun har brukt uten å bli frisk. Teksten tyder på at legene bare hadde gjort vondt verre (se note vers 26 i Bibel 2011). Vi vet ikke noe mer om hva slags sykdom kvinnen led av, men vi vet noe om hvilke sosiale og kultiske konsekvenser det hadde for en jødisk kvinne å ha blødninger. Hun var kontinuerlig uren som ved menstruasjon, og også andre som rørte ved henne (eller hennes stol, seng osv) ble uren frem til kvelden, se 3. Mosebok 15, 25 ff. Om andre ble urene dersom hun berørte dem, er uklart. Markusevangeliet forteller at Jesus bringer Guds rike nært ved å helbrede og drive ut onde onder, han har hjulpet mange. Gjennom helbredelsene blir Jesu forkynnelse konkret. Han går inn i de store livsproblemene med tidlig død og uhelbredelige sykdommer, og gjør frelsen relevant. Markus bruker begrepet Guds rike i minst to betydninger: Som et kritisk alternativ til de rådende samfunnsforhold der jødene er underlagt romersk

maktutøvelse, og som det fellesskapet Jesus har etablert av mennesker som ikke passer inn i samfunnet (H. Moxnes, *Putting Jesus in His place. A Radical Vision of Household and Kingdom*. Louiseville: WJK, 2003).

I fortellingene ser vi at Jesus ofte berører den syke (1,40) og at de som hadde plager forsøker å trenge seg fram for å røre ved ham (3,10). I vår tekst er det klart at kvinnen har hørt om Jesus, hun nærmet seg for å røre ved kappen hans og håpet at berøringen skulle hjelpe henne. Både Matteus og Lukas forteller at kvinnen rørte ved dusken av kappen. Duskene var sydd på kappen til påminnelse om å leve etter Herrens bud, 4. Mos 15, 37-41 og 5. Mos 22, 12. Se også Matt 14, 36 der syke som kommer til Jesus ber om å få berøre dusken på kappefliken.

I det kvinnen berører kappen, kjenner hun at hun blir frisk. Hun skjelver av redsel, kanskje mest fordi hun har kjent kraften fra Jesus i sin egen kropp og vet at et under har skjedd med henne? Eller fordi hun har tatt seg til rette og berørt Jesus? Eller fordi hun har handlet mot skikk og bruk?

Jesus kjenner at det gikk en kraft (δύναμις) fra ham, ordet er knyttet både til helbredelse og demonutdrivelser og til Guds rike i Markusevangeliet, se 9,1. Jesus ser etter hvem som berørte ham. Da kvinnen kommer, kaller han henne datter, bekrefter helbredelsen og velsigner henne («Gå bort i fred»). Reinertsen (Nytt norsk kirkeblad nr 4/2013) har interessante refleksjoner omkring dette. Hun fremhever kvinnen som et trosforbilde for oss. Hun tar selv initiativ og berører Jesus, og blir gjennom dette frisk. Hun understreker den dobbelte betydningen i verbet σῶζω i teksten, å bli frisk (v 23) og å bli frelst (v 34). Hun påpeker at datter-betegnelsen henter kvinnen ut fra isolasjon og fremmedgjøring, og setter henne inn i et fellesskap der hun hører til, inn i Guds rike. Markus forteller på lignende vis at flere av de som blir helbredet, blir en del av fellesskapet rundt Jesus og tjener ham (Simons svigermor, 1,31, Bartimeus, 10, 52, Maria Magdalena, 16,9). Dessuten påpeker hun at fredshilsenen kan forstås som en utsendelse. Den ligner utsendelsehilsenen som presten Eli gir Hanna (1. Samuel 1, 17). Sendes kvinnen ut som en fredsens apostel?

Momenter til prekenen

For min del vil jeg nok hente inn lesetekstene i min tilnærming til prekenen. Undringen fra Salme 8 over at Gud ser til menneskene. Og Paulus sin understrekning i 1 Kor 1 om hvem som valgt ut –« ikke mange vise etter menneskelige mål». Gud er en Gud som reiser opp og gir verdighet. Kvinnen som ble helbredet våger å satse og blir dermed et trosforbilde for oss. Hvilken betydning har dette for hvordan vi tolker vi våre liv og vår eksistens? Parallelltekstens tidligere plassering på «Høstens påskedag», gir dybde til en slik tilnærming.

Et vakkert sitat av magiden fra Koschnitz, rabbi Israel (jødisk chassidisme, ca 17-1800), kan kanskje brukes (Elie Wiesel, *Den hellige glød*, Aschehoug 1973, s 70):

”Hva er et menneske? Et støvkorn tynget av synder og viet til det store intet, men likevel kan det tale til Gud, si du til ham. Er ikke det grunn nok til å være takknemlig?»

Salmeforslag

207 Livet vant, dets navn er Jesus
 209 Døden må vike for gudsríkets krefter
 214 Han sto opp før dagen demret
 308 Nå la oss takke Gud
 818 O, bli hos meg
 489 Blott en dag
 464 Velt alle dine veie
 409 I dine hender

Brita Hardeberg
 prost i Fosen
 brita.hardeberg@rissa.kommune.no

Pinsen

Ein betre vår - professoral tungetale¹

For omtrent 150 år siden satt en professor på Det teologiske fakultet i Kristiania og døde over bøkene sine. Som lærer i hebraisk var det hans oppgave å forelese over Det gamle testamente. Våren var kommet, men støvet fra de gamle bøkene hadde begynt å trenge inn i sjelen, og tungen var tørr.

Han kom nordfra, og han lengtet. Lyset fra den nordnorske forsommeren levde videre i hans poetiske sinn. Inspirert av Ivar Aasen hadde han famlet seg tilbake fra hovedstadsknotet til sitt eget mål. Bare det var et lite pinseunder. Han begynte å dikte. «Å eg veit meg eit land / langt der oppe mot nord / med ein lysande strand / mellom høg fjell og fjord.»

Hans kolleger var bekymret. Selv hans tidligere folkeskolelærer advarte ham. «Hold dig til din theologiske Videnskab,» skrev han, «og læg bort disse underlige fakter!»

Men Elias Blix – for det var hans navn – fortsatte å lengte og drømme. Våren her syd var ikke så intens og eksplosiv som nordpå. Men selv i en kultivert universitetshage sprengte livet på. Krokusen hadde allerede tidlig gitt seg til kjenne. Lønnetrærne svøpte seg i gull-grønne blomster. Bjørkene kledde seg i sin fineste vårstas. Kastanjeknoppene svulmet bristeferdige.

«No livnar det i lundar, / no lauvast det i li,» skrev han. Bildene tok form, «den heile skapning stundar / no fram til sumars tid.» Men det var ikke bare drømmene om nordnorske vårdager som forløste hans poesi. Han lengtet etter en større vår, en annen strand, mer gjennomlyst av liv og lengsel. «Du vår med ljose dagar, / med lengting, liv og song, / du spår at Gud oss lagar / ein betre vår ein gong...»

Der står han og foreleser for en flokk studenter på Teologisk Eksamenssal i annen etasje i Urbygningen nede på Det Kongelige Fredriks Universitet. Han gjennomgår tekster fra Det gamle testamente. Han sender et skrått blikk over Universitetsplassen. Livet går sin vante gang. Sollyset filtreres mykt gjennom nyutsprungne trær. Byens borgere har kledd seg i lette spaserklær. Gardemusikken marsjerer og skal spille i paviljongen i Studenterlunden. Der går Ibsen forbi og skal stille sitt ur. Klokken er snart ett. Alt er som det pleier.

Men plutselig er tiden borte. Noen har rørt ved hans sinn. Et vindpust blaffer gjennom de hebraiske tekstene og blåser bort støvet. Han har elsket dem og dyrket dem med en møysommelig og pedantisk omsorg i mange års vitenskapelig arbeid. Nå besvares kjærligheten på en måte han aldri hadde drømt om. De livløse strekene og dottene begynner å røre på seg. Sevjen stiger. De spirer, de knopper seg og får blomster. De blir til bilder, og bildene begynner å bevege seg. De vil ikke lenger underkaste seg hans analyserende blikk. De blir til toner og musikk. De forlater arkene og begynner å danse. Og han lar seg bevege. Nølende og motvillig dras han ut i dansen. Plutselig går det opp for ham at det var dette de gamle tekstene handlet om. De forener seg med hans drømmer og blir til ord og poesi. Musikken trenger inn i hans sinn. Her var jo den våren han lengtet etter, gjemt i de visne ordene han hadde tjent så trofast i mange år.

Alt han har lest, vender nå tilbake som inspirasjon til drøm og dikt, og til fornyet forståelse. Der komme gamle Joel ruggende forbi med en skriftrull. «Var det ikke det jeg sa!» begynner han. «En gang skal Gud utøse sin Ånd over alle mennesker. Deres sønner og døtre skal tale profetord; de gamle blant dere skal ha drømmer, og de unge skal se syner. Selv treller og trellkinner skal få Ånden» (Joel 3:1-2).

Ordene hadde nok nappet i ham en tid, virvlet opp lengsler og anelser. Han puster litt dypere. Åndedrettet vibrerer gjennom strupen. Ordet og Ånden, tenker han. For et mirakel! Døde streker på et papir blir til pust som presses gjennom strupen. Blir til lyder, blir til ord og bilder. Blir til mening og liv.

Studentene skjønner ikke hva som foregår. De merker bare

en ukjent energi i lærerens ord. Hva er det som lyser i hans blikk?

Han taler til dem om Gud som åndet liv i kosmos så lyset skinte i mørket. Han ser hvorledes Gud i opphavet hadde blåst liv i skapningens myldrende mangfold, hvordan Adam reiste seg og levde da Gud åndet liv gjennom hans nese. Han husker alle de små antydningene hos profeter og diktere. Var det dette Job tenkte på da han sa: «Så lenge det er livsånde i meg, pust fra Gud i min nese»? David griper harpen og synger: «Tar du livsånden fra dem, / dør de og blir til jord igjen. / Du sender din Ånd, og det blir liv, / du fornyer jordens overflate» (Salme 104:29-30). Og Jesaia tar opp tonen: «Han som gir livspust / til menneskene på jorden, / og ånd til den som ferdes på den» (Jes 42:3).

Nå er han med. De gamle profetene taler direkte til ham. Eller er det Gud selv som kaller ham selv til tjeneste for Ordet og Ånden? Jesaia reiser seg fra de gulnede arkene og taler: «Så sier Herren: Vær ikke redd, min tjener, Elias Blix, /... du som jeg har utvalgt! / Jeg øser vann på den tørstende jord / og lar bekker risle over det tørre. / Min Ånd vil jeg utøse over din ætt, / min velsignelse over din etterslekt...» (Jes 44:2-3).

Hans eget liv vender tilbake. Motløsheten og hjertets lengsel. Tørsten i de tørre livslandskapene. Ilden som er i ferd med å slukne. Musikken som forstummer. Poesien og språket så mange forakter. Han vet ikke lenger om han er gammel eller ung, bare at drømmene våkner og synene presser seg på. Den våren han drømte om, er ikke lenger bare der nord «med ein lysande strand», heller ikke bare der fremme som «ein betre vår ein gong...», bortenfor hverdagen. Våren bryter inn i livet og gjør alt nytt nå. Bildene utkrystalliseres i visjoner, tungen løsner, åndedrettet går gjennom strupen og forvandles til en ny sang. Hans lovsang er samtidig en bønn om å lære å leve.

«Kved opp, Guds folk,» sier han. «kved høgt i kor!» Det er på tide å la sangen løsne. La Ånden blåse gjennom våre sinn.

Så taler professoren i tunger:

*Kom, livsens Ande, dauden driv!
Og fød i oss ditt eige liv!
Kveik opp din kjærleik i vår hug,*

og styrk oss med din eigen dug!

*Vårt hjarta utan deg er daudt,
som turre landet audt og snautt,
som åre utan eld og glo,
som harpe utan mål og ljod.*

*Kom ned med liv i aude land!
Kom ned med glo i slokna brann!
Kom ned som sol på frosne eng!
Kom ned som ljod på tagna streng!*

*Kom ned til oss med tunge ny,
så lovsong stig frå bygd og by,
til med ditt englekor ein gong,
me syngja skal den nye song*

(NoS 235)

Fotnote:

1: Lett bearbeidet utgave fra et kapittel i boken *Hvor høyt må et menneske spørre?* OriensForlag 1997.

Berge Furre (1937-2016)

Berge Ragnar Furre 1937-2016

Minnetale i Nordberg kirke, 22.01.2016

Berge var hjemme mange steder, også på Det teologiske fakultet på Universitetet i Oslo. Som ung teologistudent på 1950-tallet hadde fag og sosialistisk engasjement vært en krevende kombinasjon. Det kirkelige og teologiske miljøet var den gangen gjennomgående konservativt politisk, og i de studentsosialistiske kretser var heller ikke teologi det som sto høyest i kurs. Berge søkte derfor ut og ble etter hvert, som vi alle er kjent med, en sentral politiker for SF/SV og professor i historie i Tromsø.

Det vakte derfor en viss oppsikt da han i 1991 ble kalt til professor i teologi på universitetet. Det var ingen liten omvei han da hadde tatt før han vendte tilbake til sitt første fag og fakultet, men han kom til sine egne og fortsatte å sette spor. Som politiker hadde han utmerket seg med helt sjeldne talegaver. Han var en av våre siste store folketalere, en retorikkens mester. Dette kom nå studentene til gode. Han ga alt i forelesningene og brydde seg ikke om det kun var et par håndfuller til stede, og han var alltid forberedt ned til minste komma. Etter en forelesning var han ofte helt utslitt, ute av stand til å gjøre noe særlig meningsfullt annet enn å svirre rundt i gangene et par timer. Klartenkt, skarp og retorisk, ja, men også uhøytidelig, ujølete, alt annet enn pompøs, og ikke minst nærværende, dypt engasjert og fascinert av studentenes liv og levnet. Han svermet for dem, og de for ham. Han var på alle studentfester som han ble invitert til. Han var en celebritet, og han var vår. Det kjente vi alle på. Samtidig var han mer enn oss, alltid mer. Mange ville ha en bit av ham, og han hadde så mange liv, så mange interesser, så mange kjente.

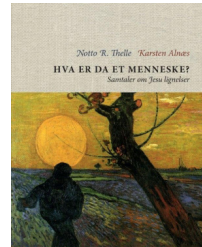
Soga om Berge Furre, for å låne fra tittelen til hans store verk Soga om Lars Oftedal, soga om Berge Furre er en storslått biografi og kul-

turhistorie, en fortelling om det 20. århundrets samfunn og kirke, mobilitet, om store endringer, om enkeltmenneskets påvirkningsmuligheter, om verdier, tro og valg som får avgjørende betydning for politikk, så vel som kirke. Så mange forhold kan og burde nevnes i en slik biografi. På TF fant han ikke bare studentene. Han fant også veien tilbake til prestetjenesten, den som han hadde hoppet av på 1950-tallet. I 1998 ble han ordinert til prest og vikarierte i Finnmark. Men i teologien fant han også veien til Brasil. På en reise med det kirkehistoriske fagmiljø til Russland i 1997, brukte han hvert ledig sekund til å pugge portugisiske gloser. Han skulle ha forskningstermin og studere de nykarismatiske kirkene og deres religiøse økonomi. Men i Brasil fant han ikke bare dem; han fant også bevegelsen for jordløse bønder, dei jordlause. Og det han fant, tok han med tilbake og ble slik en viktig fornyer av teologiens globale orientering og ansvar for utstøtte og svake. I møte med 'de jordløse' møtte Berge også seg selv og sin historie, der kristen tro løp sammen med sosialistisk grunnsyn og ansvar for miljø. Hans egne røtter på Sjernarøy i Rogaland i et lavkirkelig bygdemiljø var utgangspunktet for både hans politiske og teologiske utvikling. Der hadde Hans Nilsen Hauge satt spor og skapt tro på at oppstand mot embetsmannsstaten kunne skape nye demokratiske former for så vel kirkeliv som politisk liv, ja, at Gudstroen kunne endre samfunnet. De siste årene mistet Berge, som alltid hadde vært en ordets mann med en sylskarp hukommelse, både minnet og taleevnene. Styrke ble svakhet, men i etterklangen finnes en kraft som griper ut til oss, den dag i dag, og jeg vil avslutte med å sitere Berge fra en preken han holdt den 8. Mars 2003 i ishavskatedralen i Tromsø: "Religion - tru - er farlege greier. I fundamentalismens bunad kan tru drivast til katastrofar. Men å ha tru er betre enn å vera trulaus - trur eg. Tru er særleg farleg for dei mektige - for dei som undertrykker, skremmer oss til lydnad. For tru driv bort frykt - og set mot istaden - til å leva, til å kjempa, til å forandra. Tru løfter meg til å sjå ut over mitt liv, dette liv - tru er felles visjon ut over dette liv - visjon av ei anna verd." Vi lyser fred over Berges minne.

Bokanmeldelse

Hva er da et menneske?

Notto R. Thelle og Karsten Alnæs: «Hva er da et menneske» Samtaler om Jesu liknelser.
KOT forlag, 263 s

Det var med stor spenning jeg tok fatt på denne boken! En samtale mellom to tenkende og skrivende menn med mye livserfaring. I utgangspunktet et prosjekt som en kan lure om på vil gå, og ikke minst hvor? Hvorfor berører liknelsene oss? Hvordan berører de oss?

Samtalene er formet som en brevskrivning, fordi det legges vekt på at det skal gi tid for refleksjon. Første brev skrives 28/8.2013 av Notto Thelle og han avslutter også dialogen 21/3. 2015.

De samtaler om, nevner mer enn 13 liknelser. Stoffet antas kjent for leserne, og da må man spørre seg hvem de tenker seg at publikumet er. Jeg har snakket litt med min fetter om boken, vi identifiserer oss med hver vår side. Han ønsket at liknelsene hadde vært trykket i boken, kanskje samlet bak. Da ville de blitt lettere tilgjengelig.

Samtalen begynner rundt såmannsliknelsen som er den første liknelsen hos Markus. Stilen er en knapp poetisk form med vakre bilder - og krasse utfordringer.

Alnæs trekker inn en interessant vinkling

om hvordan liknelsen har vært brukt i kunsten av bla Astrup, Van Gogh og i utallige glassmalerier. Kornet blir til brød, og linjen trekkes til det å overleve. Såmannen gjøres til et symbol for liv og vekst, at det ikke bare er slavens arbeid. Såkornet representerer håpet. Liknelsene er som såkorn som synker ned i underbevisstheten og skyter opp i tanker og innfall gjennom livene våre- ordets mysterium.

Den neste liknelsen som tas opp er den barmhjertige samaritan. En fortelling om evne til medfølelse, og kanskje om hvordan eller om det moralske imperativ er en del av vår menneskelighet. Er vi disponert for medfølelse og kjærlighet? Virker Gud fortsatt i sitt skaperverk på denne måten? Jesu likhets forkynnelse uttrykker en grenseløs solidaritet. Det kristen svaret på hva et menneske er, ligger nært spørsmålet Kain fikk: Hvor er din bror?

Alnæs tar opp det faktum at Grunnloven ikke inneholder et ord om religionsfrihet. Men uttrykker heller passivt en fremmedfrykt, noe av det samme man kan ane i jødernes forhold til samaritanerne.

Forfatterne pirker også bort Jesus bildet, at han ikke bare gikk rundt og smilte, men kunne bli rasende og oppbragt, og brutal i sine beskrivelser. Og da kommer spørsmålet om «den sinte Gud» og den evige straff. Her tar temperaturen seg litt opp, og Thelle svarer godt og forklarer hvordan dommen i GT var noe positivt. Den jagde uretten på dør, og gav rom for håp. Med Gud som dommer, har vi en rettferdig dommer som ikke lar seg bestikke eller favoriserer noen. Men det er underlig å se hvordan straffen over de ugudelige som er fremstilt med stor innlevelse i mye kirkekunst. Hvorfor har man denne interessen for tortur?

Jesus hadde en grensesprengende kjærlighet, men hva med menneskene? Har de den samme evnen? Man stiller seg også spørsmålet om den betingelsesløse kjærlighet fordrer en betingelsesløs dom. Hele bibelen danner et univers av fortellinger om Guds forhold til sitt folk og skaperverk. Da blir det farlig å trekke frem enkelt deler og gjøre dem til evige sannheter. I tillegg forteller GT om hvordan Gud igjen og igjen angrer sine beslutninger og omgjør dem. Nåden vinner over vreden.

Alnæs kaller historien om den hjemvendte sønn en trekanthistorie. Morsom vinkling! Så pekes det videre på hvor mange brødre par historier bibelen har - med ulike skjebner. Så tar han opp forholdet til sin far. Hvor vanskelig han fant at han ikke forstod hva som ble ventet av ham. Hvordan det kan forkludre vår oppfatning av hva som er vår bestemmelse. Liknelsen om den kloke forvalteren også kalt den kloke svindleren er absurd. Han brukte penger til å kjøpe seg venner og roses av Jesus for det. På tross av at det er helt klart at man ikke kan tjenes både Gud og Mammon. Bibelen avslører en aversjon mot fråtseri, og er veldig klart advarende om rikdommens farer.

Hvorfor er det så vanskelig å få frem budskapet i det som sies? Mao sannheten, hvorfor forvris den så lett? Hjelper liknelsene? Alnæs mener: nei. Men verdenslitteraturen står i gjeld til bibelen og dens mønstre f.eks eventyrenes tredeling, samtidig som mange fortellerteknikker nærmest er universelle. Bibelens bilder møter oss igjen i litteraturen på mange ulike måter. Liknelsene hører til i det daglige, vanlige menneskets liv dvs de som levde på Jesu tid. I tillegg er det spennende å se på likningenes virkningshistorie. Er det deres primære hensikt å spre ideer om hvordan Guds rike er? Drømmen om makt, ære og herredømme ser ut til å ha vært mer sterkere.

Hvordan vi bekjemper ondskapsen tas også opp. Ikke bare hvordan vi møter den. Jesus praktiserer et omkalfatrings prinsipp. Noe som illustreres i liknelsen om vingårdsarbeiderne, hvor alle fikk samme lønn uavhengig av hvor mye de hadde arbeidet. Upopulært da som nå.

For Thelle er det et poeng at kirken har ikke monopol eller eierskap på Jesus. Vi har ikke helt kontroll på ham, måten han bryter inn, stiller spørsmål og utfordrer. Og berører dypet i oss. Og så har han evnen til å begynne med det evige og lande i det daglige.

Løsningen hva blir den da, hva blir Gud rike lik? Blir omkalfatringsprinsippet gjennomgående? Forvandles verden? Av Gud som gjør alle ting nye eller oss? Her kan vi nok ane to ulike svar. Men Alnæs henter sin inspirasjon fra liknelsene: at vi skal handle mot det vante, fordi de

slår ned på vår menneskelige vandel og påbyr oss å temme vår natur.

Thelle understreker at liknelsene handler om håp og om godheten som motmakt. At det ikke bare dreier seg om det ondes problem, men også det godes problem. Og at håpet om en annen fremtid er knyttet til troskap mot jorden.

Bokas tittel stiller spørsmålet: Hva er da et menneske? Og tittelen undrer meg litt. Handler det like mye er om hva er det gode menneske? Liknelsene tar opp menneskets reaksjoner på sine omgivelser. I starten er det en definisjon av hva en liknelse er, at de kan tolkes forskjellig i ulike situasjoner av det enkelte menneske. Samtidig som at de har mange lag. Poenget er å anskueliggjøre eller forklare en sannhet eller et moralsk poeng. Sier liknelsen mest om Gud eller mennesker? Ikke alle liknelsene er trukket frem her, noe overlates til leserne.

Vi får del i en godt disiplinert samtale mellom to kloke, godt voksne mennesker, de er så enige at samtalen blir til tider på et lavt bluss. Noe av det som kommer tydeligst frem, er at humanismen og kristendommen er runnet fra samme rot. Fra middelalderen har kristne normer og etikk formet vårt lovverk og blitt en generell kodeks, og liknelsene har vært folkeie. Begge forfatterne har et vakkert språk. Jeg er imponert over Thelles kunnsapsvidde og Alnæs teologiske kunnskap. Begge fremstår som hele, troverdige mennesker man har lyst til å møte.

Boken har et hendig format og er god å holde i hendene. Etter mitt syn er det en vakker design, som veksler mellom to forskjellige farger forde to forfatterne. Det er også et bokmerke som kan gi allusjoner til en bibel eller salmebok. Boken kan med hell leses både sakt og fort. Anbefales herved!

Cecilie Jørgensen Strømmen
Prest i Uranienborg, Frogner og Bygdøy
cs834@kirken.no

Meninger

Det heilage året

I mange år har eg tinga på Præsteforeningens blad frå Danmark. Ved sida av mykje nyttig teologisk stoff, kan ein lese fine tekstgjennomgangar. Desse har vore eit fint supplement til dei ein kan lese i Nytt norsk kirkeblad og Luthersk kirketidende.

Men etter liturgireforma blei mange av desse tekstgjennomgangane unyttige – for det blei heilt andre tekstar.

Store endringar

Frå 2012 fekk vi nye teksttrekkjer og med det eit på mange vis nytt kyrkjeår. I nyare tid har vi ikkje hatt ei slik gjennomgripande reform, og etter over tre år med desse nye tekstane, undrar eg meg over at det ikkje har kome fleire kritiske merknader. Eg har faktisk sett lite eller ingenting. Men det er kanskje fordi ein først no kan oppdage kva som har hendt. Dessutan er jo dette eit omfattande materiale som ein må bruke mykje tid på å setje seg inn i.

Endringane

Endringane ein først og fremst legg merke til, gjeld siste del av openberingstida og mesteparten av treeningstida. Om ein ser på første teksttrekkje, er ikkje dette dei såkalla gamle tekstane med røter tilbake til 700-talet. Tekstar er bytta ut eller flytta til andre rekkjer og heilt andre sundagar. Delar av kyrkjeåret blir på denne måten heilt annleis enn det var. Eg undrast: Kva for ein teologi ligg bak alle desse endringane? Korleis endrar tekstane karakter når ein flyttar dei til andre delar av kyrkjeåret?

Til dømes er ikkje teksten om Lasarus frå Lukas 16 plassert som starten på treeningstida (2. sundag etter pinse). Denne teksten slo jo på ein alvorleg måte an tonen for denne perio-

den i kyrkjeåret, den etiske fordringa. Nei, no er teksten flytta til 21. sundag i treeiningstida 2. rekkje, og som forteljartekst 1. mai.

Temaet Jesus og dei falske profetane, Matteus 7,15-21, høyrer ikkje lenger til på 9. sundag etter pinse, men er flytta til 5. sundag etter pinse. 23. sundag etter pinse har no Markus 10,28-31 som evangelietekst etter 1. rekkje, i 1977 og 1920 er det Matteus 18,21-35.

Første sundag i advent er etter mi meining ein festdag, vi hyllar Jesus som konge og proklamerer eit nådens år. I tekstboka frå 1977 har vi Matteus 21,1-9, inntoget i Jerusalem etter første rekkje, og Lukas 4,16-22 om Jesus som står fram i synagoga i Nasaret. I tekstboka frå 1920 hadde ein som andre rekkje Joh. 18,36-37, samtalen mellom Pilatus og Jesus om Guds rike. I tekstboka frå 2012 har ein sett opp Matt. 21,1-21 som evangelium etter tredje rekkje– om Jesus som driv ut pengevekslarane m.m. frå tempelplassen. Ikkje just ein proklamasjon av eit nådens år, og heller ikkje eit festleg tema. Tidlegare fanst denne teksten som tilleggstekst på 4. sundag etter Kristi openberring, og paralleltekst frå Lukas 19,41-47 på 11. sundag etter pinse. Slik kan ein halde fram og finne mange døme på ei total omkalfatring av delar av kyrkjeåret.

Førfastetida

Den gamle førfastetida er no nærmast vekke. Denne vart jo skipla i 1977 ved at ein sette inn Kristi forklåringsdag mellom såmannssundagen og fastelagssundag (sexagesima og quinquagesima). Det var for all del fint å få Kristi forklåringsdag fram, og ikkje berre ha det slik at han førekom nokre få gonger som 6. sundag etter Kristi openberring, slik det var mellom 1920 og 1977. Og no er vingardssundagen (septuagesima) av ein eller annan merkeleg grunn flytta til hausten, sjølv om dagen ikkje har noko innhaustingstema, men er ei likning om Guds rike og livet i kyrkjelyden.

Når det gjeld Kristi forklåringsdag, kan ein gjere som ein har gjort i Danmark, leggje dagen som slutt på openberringstida, altså sundagen før vingardssundagen. Då held vi oss òg i ein dansk-norsk tradisjon, noko som etter mi meining er naturleg. Fastetida er heller ikkje slik ho var: Midfastesundag med tema-

et Jesus som livsens brød, er borte, med unntak av kvart tredje år. Femte sundag i faste er flytta til fjerde. Kvifor ikkje halde fast ved ordninga frå 1977? Eller gjere som i 1920-liturgien og ha Marimesse fast på femte sundag i faste – som i Danmark?

Det økumeniske perspektivet

Det økumeniske perspektivet har ofte vore framheva i samband med revisjon av kyrkjeåret. Men det mest nærliggjande økumenisk sett burde vel vere tilhøvet til våre skandinaviske systerkyrkjer. Så vidt eg har klart å finne ut, har både Den danske folkekirke og Svenska kyrkan i all hovudsak halde fast ved dei gamle tekstane som første rekkje. Dei har òg halde fast ved førfastetida.

Å kjenne att

Etter mitt syn er det å kjenne att viktig når det gjeld kyrkjeåret. Sundagar og helgedagar er som perler på ein krans, og dette er sirkulært, det kjem att år etter år. Sjølv sagt er det ikkje slik at ikkje noko kan endrast; ein tradisjon er noko som alltid er i endring. Men ikkje med så brå kast som i tekstboka frå 2012. Ein kan velje heilt andre måtar å gjere dette på. Eg veit sjølv sagt at mange kyrkjer har valt å endre svært mykje på kyrkjeåret, t.d. den romersk-katolske kyrkja med sitt ålmenne kyrkjeår der ein brukar så mange tekstar som trengst i openberringstida og så held fram i tida etter pinse. Men i vår skandinaviske tradisjon har vi ikkje gjort det slik.

For å kunne kjenne att kvar sundag, trur eg ikkje det er så klokt med tre tekstrekker. Som prest opplevde eg det svært positivt då vi gjekk over til to tekstrekker i 1977. Meininga med kyrkjeåret skal vel ikkje vere, etter mi meining, å lage eit slag minibibelleseplan for å få med så mange tekstar som råd. Dessutan: Det finst kyrkjer der det er gudsteneste heller sjeldan. Kanskje det i slike tilfelle hadde vore greitt å bruke berre ei tekstrekke?

Eg for min part trur det beste hadde vore å ta utgangspunkt i dei gamle tekstane (gamle første rekkje), både epistlane og evangelielesingane, og så arbeide vidare ut frå dette, samstundes som ein ser på tekstane i 2. rekkje frå 1977 og samanliknar med 2. og 3. rekkje frå 1920.

Eg skulle gjerne ha sett ein grundig gjennomgang av dei nye tekstane samanlikna med dei frå 1977 og 1920. Kva for teologi ligg bak det nye? Dette gjeld både val av alle tekstane – og plasseringa i kyrkjeåret. Og kvifor ikkje sjå på dei to danske teksttrekkjene? Den danske folkekirke er jo den kyrkja som historisk står oss nærast.

Eit temanummer av NNK hadde vore fint!

Nemningane

Delar av kyrkjeåret har òg fått nye namn, t.d. heiter det no den og den sundagen i adventstida, fastetida, openberrings-tida, påsketida og treeiningstida. Dette er for det meste lange nemningar, og eg syns framfor alt at det er synd at ein har gått bort frå uttrykket «etter pinse». Den markerte jo at denne tida spesielt handla om fruktene av Den Heilage Ande. Ein kan gjerne gå tilbake til nemningane frå 1977.

Jervell- og alumniseminaret 2016

*Velkommen til Jervell- og alumniseminar tirsdag 18. oktober
kl. 10 i Domus Theologica, Blindernveien 9.*

Verdier på spill? Mål(styring) og mening

Kirken taper terreng på mange hold. Dåpstillene ligger lavere enn konfirmasjonstallet, og under femti prosent av befolkningen tror på Gud. Samtidig er Den norske kirke, i likhet med svært mange andre samfunnsinstitusjoner, pålagt å bruke målstyring i mye av sitt arbeid. For å få opp tallet på kirkelige handlinger, har det også blitt mer og mer vanlig å hente inn markedsføringskompetanse. Når målstyring og markedsføring tas i bruk, hva gjør det med teologien? Hvilke verdier står på spill? Hva skjer når kirkens tjenester blir omtalt som produkter som skal selges inn, og menigheten som brukere eller kunder? Hva skjer når det kirkelige arbeidet målstyres? Kan nåde, kjærlighet og menneskeverd kvantifiseres? Samtidig står kirken i en krevende tid der det ikke er mulig å isolere seg fra flyktningkrise, klimakrise, terror og alt annet som truer eksistensen. Kan kirken formulere et motsvar til dette som ikke er markedsførings- og målstyringsretorisk?

Dette vil vi belyse fra flere hold på årets Jervell-og alumniseminar. Seminaret er i år lagt til dagen før den nasjonale trosopplæringskonferansen på Lillestrøm. Trosopplæringsreformen er et godt eksempel for å undersøke hvordan verdikonflikten mellom målstyring og mening kommer i spill.

Programmet vil bli fastlagt i løpet av kort tid, men foreløpig er følgende avklart, med tentative titler:

09.30-10.00: Registrering og kaffe

10.00-10.15: Åpning

10.15.11.00: PhD i teologi og professor i pedagogikk Solveig Østrem:
Et målkritisk perspektiv på Plan for trosopplæring

- 11.15-12.30: Forlagsredaktør og PhD-stipendiat Petter Skipper
vold: Den konfliktfrie bibelfortellingen. Formidling av
tekster til barn og unge
Førsteamanuensis Birgitte Lerheim: Om mentorordningen
i trosopplæringsreformen
Førsteamanuensis Elisabeth Tveito Johnsen: Om trosopplæ-
ring i flerkulturelle og flerreligiøse kontekster
- 12.30-13.00: Samtale
- 13.00-14.00: Lunsj
- 14.00-14.30: Professor Hallgeir Elstad: Et historisk blikk på
dåpsopplæring og dannelse
- 14.30-15.15: (Ikke avklart) Dannelse som motsvar til målstyring
- 15.30-16.15: Direktør og professor Marion Grau: Økoteologi i en
målstyrt kirke.
- 16.15-16.30: Oppsummering
- 17.30: Bobler, mingling og kultur
- 18.00: Middag (ta med egen drikke)
Åpent for taler, hilsener og diverse innslag!

NB Endringer vil forekomme.
Følg med på våre nettsider for oppdateringer!

Pris: 400,- Sted: Auditorium 40 Domus Theologica, Blindern-
veien 9

Påmeldingsfrist: Seminaret pleier å bli fulltegnet. Vi oppfor-
drer derfor alle til å melde seg på snarest. Siste frist for påmel-
ding er 23. september. Påmelding med tydelig navn sendes
praktikum@teologi.uio.no samtidig må seminaravgiften på
kroner 400 innbetales til konto nummer 8276 01 00354. Inn-
betalingen merkes med navn på den /de som melder se på og
"Jervellseminar 2015". Påmeldingen er gyldig når seminaravgif-
ten er betalt.

*Vi gleder oss til årets seminar og ønsker alle hjertelig velkommen!
Vennlig hilsen Jervell- og alumnikomiteen
Merete Thomassen, Marit Skjeggstad, Inger Johanne Aas,
Andreas Ihlang Berg, Hallgeir Elstad, Rigmor Smith-Gahrsten.*

*Frem mot 500-års-jubileet for
Martin Luthers teser, trykker Nytt
norsk kirkeblad samtlige teser i de
kommende utgavene.*

129

56. Kirkens skatter, af hvilke paven uddeler aflad, er hverken noksom nevnte eller kjendte i Kristi menighed.

57. Ti at det ikke er legemlige eller verdslige goder, sees klart deraf, at mange prædikanter ikke lettelig give saadanne ud, men kun samle dem sammen.

58. De er heller ikke Kristi og de helliges fortjeneste, for disse virke, til alle tider og uden pavens medvirkning, naade for det indvortes menneske og kors, død og helvede for det udvortes menneske.